

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Tanító- és Óvóképző Kar

Ízlésformálás az óvodában

Témavezető:

Dr. habil Kismartony Katalin

egyetemi docens

Szerző:

Felker Daniella Anna

óvodapedagógus szak

Budapest 2015

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	1
Bevezetés	3
1. Elméleti alapok	5
1.1. Az ízlés fogalma	5
1.2. A Kodály koncepció	9
2. A zene hatásai az emberre	14
2.1. Agyunk és a zene	14
2.2. A zene és a személyiség.....	26
2.3. A populáris zene és hatásai	31
3. A zenehallgatóvá nevelés mint az ízlésformálás eszköze	40
3.1. A befogadói kompetenciák fejlesztése.....	40
3.2. Alternatív módszerek	48
4. Az elmélet óvodai munkába illeszthetőségének lehetőségei.....	57
5. Önálló kutatás-az otthoni zenehallgatási szokások	66
5.1. A kutatás célja.....	66
5.2. A kutatás módszere, eszköze	66
5.3. Hipotézisek.....	67
5.4. Kutatási eredmények bemutatása	68
5.4.1. A minta	68
5.4.2. A kutatás	69
5.4.3. Az eredmények összegzése	90
6. Összegzés	97
6.1. A dolgozat áttekintése	97
6.2. Javaslatok	98
Irodalomjegyzék.....	101

Mellékletek.....	106
Nyilatkozat	113
Konzultációs lap.....	114

Bevezetés

„Művészettel nevelni - szabadságra nevelni”- áll Vekerdy Tamás: Jól szeretni című könyvének¹ egyik fejezetcímében. Még a kutatásom kezdetén olvastam bele véletlenül nővérem könyvébe, de ez a cím szöveget ütött a fejembe, és azóta is ott visszhangzik valahol bennem. Nagy igazság rejlik benne. Egyrészt szabaddá neveljük a gyermeket, mert a művészeti nevelés az érzelmi nevelésnek egy olyan formája, amellyel a gyermeket a társadalomban jól működő emberré nevelhetjük, így biztosítva azt, hogy a másik szabadságának megsértése nélkül, teljes életet élhessen. Másrészt szabad lesz, mert ha időben elkezdjük terelgetni, akkor később önállóan is dönteni tud majd értékes és értéktelen között. És ebben van a lényeg: a pedagógus dolga, hogy már a kezdetektől példát mutasson, és ezzel formálja a gyermek kialakuló ízlését.

Szerencsésnek mondhatom magamat, mert édesanyám mindig fontosnak tartotta, hogy megmutassa nekünk a világ szépségét. Történt ez kint a természetben, a növények, rovarok megfigyelése során, de otthon is, mindenféle tevékenység közben. Sokat énekelt, mondókázott velünk, és minden este mesét olvasott. Talán ő észre sem vette, de a házimunka során is sok-sok népdallal megismertetett minket. Biztos vagyok benne, hogy ezek az első élmények vezettek arra az útra, ami az eddigi életemet jellemzi. Kisiskolás korom óta sok tevékenységet kipróbáltam, de mindig visszakanyarodtam a zenéhez. Minden iskolámban tagja voltam az énekkarnak, alsó tagozatos koromban rövid ideig jártam a helyi művészeti iskolába, ahol egy-egy évig tagja voltam kórusnak, aztán kipróbáltam a magánéneket, majd néptáncra is beiratkoztam. Ez után pár évre a sportok vették át az irányítást: úsztam három évet, majd karatéztam öt évig. Ezzel párhuzamosan kaptam lehetőséget a székesfehérvári színházban, hogy színpadi táncot tanuljak, két évig részt vettem több előadásban is.

Sajnos most a tanulmányaim folytatása érdekében dolgoznom kell, és ezek mellé már külön tevékenységet nem tudok beiktatni, de már körvonalazódik előttem a jövő: a dolgozatomhoz történő kutakodás során tudatosult bennem, milyen fontos is a zene, illetve hogy mekkora szerencsém van, hogy a zene mindig az életem része volt. Ha befejeztem az iskolát, szeretnék találni egy énekkart, ahova rendszeresen járhatok, ezen kívül szeretném elvégezni a Ringató tanfolyamot.

¹ Vekerdy Tamás (2013): *Jól szeretni*. Kulcslyuk Kiadó, Budapest. 15.

Ezzel el is érkeztem a lényeghez: azt gondolom, az óvodának is nagy szerepe van a gyermek nevelése, formálása során, de a saját példámból kiindulva úgy érzem, a lényeges hatások már az óvodába lépés előtt érik a gyermeket. A családban szerzett tapasztalatok, benyomások, az itt kapott alapok megingathatatlanok. Ezért, amellet, hogy a saját csoportomban megpróbálók minél többet átadni abból, amit édesanyám adott nekünk, hogy felnőve ők is ezt adhassák tovább, nagyon fontosnak tartom, hogy a szülők, leendő szülők is rájöjjenek, milyen fontos szerepük is van gyermekük életében, fejlődésében. Ezért is célom elvégezni a Ringató tanfolyamot, hogy minél több szülőnek tudjak alkalmat adni, hogy közelebb kerüljenek gyermekükhöz, és megtanuljanak olyan dalokat, amelyekkel maguk alapozhatják meg gyermekük ízlését. A fent leírtak vezettek a téma kiválasztásáig, illetve a dolgozat felépítését is nagyban meghatározzák.

A dolgozatom célja, hogy a Kodály-koncepció lényegének vázolásától kezdve bemutassa, milyen pozitívumokkal jár a megfelelő zenei nevelés, helyenként pedig példákat hozzon arra, milyen negatívumokkal járhat a nem megfelelő nevelés. Felsorakoztat példákat az élményszerű tanítás eszközeiből, végül pedig megpróbálja feltérképezni, hogy milyen zenei ismeretekkel, élményekkel érkeznek manapság a gyermekek a családból az óvodába.

A dolgozathoz a kérdőívezés módszerét alkalmazom, ezen kívül az elméleti alapokat a rendelkezésre álló szakirodalom minél szélesebb körű tanulmányozásával kívánom lefektetni.

1. Elméleti alapok

1.1. Az ízlés fogalma

Az ízlés fogalmának meghatározására számos megoldás született már. Mindenki próbálja körüljárni a témát, megragadni a lényegét. A lexikonok megpróbálják keretek közé szorítani, formát adni neki. A gondolkodók pedig nem mindig elég pártatlanok a megfogalmazás közben. Nézzünk most néhány példát!

Kiindulásként lássuk a szó eredetét, hátha közelebb kerülünk a megoldáshoz! Ehhez segítségül hívom a Magyar szótörténeti szótárát². A szótárban az „íz”szavunknál a következők olvashatók: „íz- ’a nyelvben keletkező érzet’; ’étel, ital sajátos aromája’; ’kellemes sajátság’: a nyelv, a stílus ízei; [...] Származékai: ízes, ízlel, ízlelés, ízlelő, ízlés, ízléses, ízléstelen,... Ósi uráli örökség: vogul et, osztják evel, zürjén isz, szelkup apt (’szag, bűz’). A szaglás és az ízlelés érzéke közötti kapcsolatot az jelenti, hogy a kettő székhelye egymáshoz közel fekszik, és egy adott íz felismerésében fontosak az egyidejű szagingerek is. A konkrét ízlelés és a szemnek szóló tetszés között szintén kézenfekvő az értelmi átvitel, más nyelvek is azonos szóval nevezik meg mind a kettőt: latin gustus, német Geschmack, orosz vkusz.”

Ebből az idézetből számomra az utolsó mondat a fontos, de a logikai menet miatt találtam szükségesnek szinte az egész cikket idézni. Ízlés szavunk eszerint az íz szó származéka, és érzékszervvel érzékelt, majd agyunkkal feldolgozott információra utal. Ebben a folyamatban pedig már saját érzelmeink is részt vesznek. Úgy, ahogy az ételekből is van, amit egyik ember szeret, a másik nem, minden mással is így van ez. A különbség az emberek között az, hogy van, aki többet is meg mer kóstolni. Így van ez a zenével is. Aki minél több félért megismer, annak lesz viszonyítási alapja, el tudja dönteni, mi a jó, és mi a rossz számára, ezt aztán összevetheti a társadalmi elvárásokkal, közelítheti hozzá, és így kialakul egy a rá jellemző ízlés, amelynek megítélése aszerint, hogy mennyire áll közel az általánosan elfogadott értékrendhez, „jó” illetve „rossz”.

² Tótfalusi István (2001): *Magyar szótörténeti szótár*. Anno Kiadó, Budapest. 234.

A Magyar értelmező kéziszótár³ szerint: „2. A szép, a helyes és az illendő iránti érzék”, továbbá az ízléstelen szavunk meghatározásakor is leginkább az „illemet sértő”, „illendőségbe ütköző” kifejezések dominálnak. Ez lenne hát az ízlés? Ilyen szűk keretek közé szorítanánk egyes ember saját ízlését, hogy mit vár el a többség? És ha a többség akaratát vesszük alapul, akkor nem a ma divatos populáris zenét kellene az „ízléses” szóval illetnünk?

A Magyar szinonimaszótár⁴ már árnyaltabban fogalmaz: „ízléses <ha kívánatos is> → gusztusos <mert megfelel a szépérzékünknek> →esztétikus;” „ízléstelen <mert felszínes, hatásvadászó, érzélgős> giccses; [...] <mert sérti a szépérzékünket, ill. az illemet> → csúnya”

Ebben a könyvben annak a meghatározása, hogy mi ízléses, és ízléstelen, nem főleg az illemen alapul, hanem a szépérzékünknek kell megfeleljen: a saját, illetve a társadalom szépérzékének. Itt is láthatjuk, hogy az ízlés szó szinonimájaként a gusztust említi a cikk, ahogyan arra a szótörténeti szótár is utal.

Révai nagy lexikona⁵ szerint: „Ízlés, a szépet és a rútat megítélő képesség, mely v. a bírálatban érvényesül csupán, v. a létrehozást és művészi alkotást is vezérli. Az Í. ítélete nem (v. legalább túlnyomó részben nem) értelmi működés eredménye, nem a tetszés és a visszatetszés okainak ismeretén alapszik, hanem főjellege szerint közvetlen érzésítélet. Ezért a lelkiismerettel szokás párhuzamba helyezni. Mint ez a jót és rosszat, úgy érzi meg az Í. közvetlenül a szépet és a rútat. Az Í.-nek számtalan foka és árnyalata van. Különböző nemzeteknél, korokban és egyéneknél rendkívül eltérőleg nyilvánul s ezért nem egyszer azt is kétségbe vonták, hogy van-e egyáltalában biztos alapja...”

Innen megtudhatjuk, hogy régóta folynak már viták az ízléssel kapcsolatban, és ennek okát is: az érzelmeink által befolyásoltan ítélünk, ez pedig mindenkinél más és más eredményre vezethet.

³ Juhász József, Szőke István, O.Nagy Gábor, Kovalovszky Miklós (1978): *Magyar értelmező kéziszótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 611.

⁴ O.Nagy Gábor, Ruzsiczky Éva (1978): *Magyar szinonimaszótár*. Akadémiai kiadó, Budapest. 183.

⁵ Vadász József (1992, szerk.): *Révai nagy lexikona*, X. kötet. Szépirodalmi és Babits Könyvkiadó, Budapest. 714.

Lássuk még az Esztétikai kislexikon⁶ egyik meghatározását is. A felsorolt gondolkodók megfogalmazásaiból Plótinoszéval tudok leginkább azonosulni: „A szépség felismeréséhez az embernek széplelkűnek kell lennie.”

Ez a kijelentés azt sugallja, hogy nem feltétlenül azt kell megmutatnunk, hogy mi a jó, hanem minél többel meg kell ismertetnünk a gyermeket, hogy képes legyen a befogadásra, illetve hogy a lehetőségekből kiválaszthassa a neki tetszőt, és azt építgesse tovább.

Érdekes még megnéznünk az Esztétikai kislexikon⁷ másik írását, Kant megállapításáról: „Érdeme Kantnak, hogy behatóan elemzi az ítéletek és a többi ítéletfajta különbségeit, ezzel is alátámasztva az esztétikai szféra önállóságának helyes koncepcióját (bár e függetlenítés nála túlhangsúlyozottan jelentkezik). Az ítéletek érvényességére vonatkozóan Kant a „szubjektív általános érvényűség” nevezetes tételét állítja fel, mely szerint az ítélet mindig szubjektív, a fogalmaktól független, szabályokhoz nem igazodó, egyben azonban az általános érvény felé tör, mert ítéleteinkhez minden más ember hozzájárulását, egyetértését igényeljük, s az emberek között minden szabály nélkül is valóban létezik ilyesfajta közmegegyezés.”

Ez a nézet is megerősít abban a hitemben, hogy bár az ízlésünket, az ez által hozott ítéleteinket próbáljuk közelíteni a mások által elfogadottakhoz, mégis, azt alapjában véve mi hozzuk, a saját értékítéletünk, érzéseink szerint. Emiatt fontos, hogy a gyermekek esztétikai nevelésére kiemelt figyelmet fordítsunk már az óvodában.

Előadásában Radnóti Sándor⁸ is párhuzamot von az ízlés és ízelet között. Elmondja, hogy az ízek is nagyjából megfogalmazottak, bár próbáljuk behatárolni, mégis, mindenki kicsit másképp érzi, és másképpen ítéli meg őket. Ő is foglalkozik a problémával, amivel mindenki más: az ízelet, az, hogy valami szép-e, mindenkinek a saját fejében dől el, viszont állandóan találkozunk azzal, hogy sok ember véleménye megegyezik egy-egy dologról. Ez is arra utal, hogy létezik egy „közös ízelet” is, amelyet a hagyomány és a kritika alakít.

⁶ Szerdahelyi István, Zoltai Dénes (1979, szerk.): *Esztétikai kislexikon*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest. 335.

⁷ Szerdahelyi István, Zoltai Dénes (1979, szerk.): *Esztétikai kislexikon*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest. 335.

⁸ Radnóti Sándor (2003): Jó ízelet, rossz ízelet. In: Erdei Anna, Erdő Péter (2004, szerk.): *Mindentudás Egyeteme* 2. kötet. Kossuth Könyvkiadó, Budapest. 163-174.

Említi még, hogy a már elmúlt idők szépségének megítélésében nagy egyezés mutatkozik, tehát arra a következtetésre jut, hogy az idő múlásával csak a valódi szépség marad fent. Ugyanezt a gondolat olvasható Ferge Béla könyvében⁹ is: ő ezt egy támpontnak használja, amin elindulhatunk, ha szeretnénk megfejteni, hogy az adott zene értékes-e.

Radnóti Sándor¹⁰ előadásából is kitűnik, hogy mivel sokféle stílus létezik, így az ízlés sem lehet egyforma. Egy új fogalmat is használ, a minőségérzék, amely lényegesen megengedőbb, mint az ízlés. Én ezt a fogalmat megfoghatóbbnak, a mai világban alkalmazhatóbbnak érzem, hiszen ez nagyon lényeges: kiszűrni azokat a zenéket, amiket érdemes többször meghallgatni, és aztán azokból kiválasztani a nekünk tetszőt.

A magam részéről, az ízlést nem próbálnám meg általánosítani. Hiába próbálnak rá univerzális megfogalmazást találni, akkor sem tudják majd korlátok közé szorítani. A meghatározás nehézsége abból adódik, hogy az ízlés több alkotóból tevődik össze. Természetesen van egy általánosan elfogadott értékrend, amelyhez igazodnunk kell. Viszont szerencsére minden ember különbözik valamiben a másiktól, és ez természetesen abban is meg fog mutatkozni, hogy mit kedvel, mit érez közel a szívéhez. Én nem szeretnék ezen változtatni majd a munkám során sem.

Szerencsés helyzetben vagyok, mert igen kicsi, és ebből adódóan nagyon befogadó gyermekekkel dolgozhatok majd. Ők még inkább elfogadják az iránymutatást, így pedig megalapozhatjuk értékrendjüket. A zenében is ez lesz a célom. Szeretném, ha megismernének sok népdalt, illetve klasszikusokat is. Ha több alkalommal hallják ezeket a műveket, később is szívesen hallgatják majd őket. Sajnos a külvilágot nem tudjuk teljesen kizárni, vagy úgy tenni, mintha a populáris zene nem létezne. A cél, hogy megismertessük, és ha lehet, megszerettessük a gyermekekkel az értékes zenét is.

Ferge Béla könyvében¹¹ sokszor hangsúlyozza a ma divatos zenék egysíkúságát, érzelmi túlfűtöttségét. Aki az ilyen jellegű zenék hangzásához van szokva, annak időre van szüksége

⁹ Ferge Béla (2011): *Értékes, vagy csak divatos? (Kincskeresés a zene világában – CD melléklettel)*. Veszprém: Nyitott szemmel könyvek. 124-134.

¹⁰ Radnóti Sándor (2003): Jó ízlés, rossz ízlés. In: Erdei Anna, Erdő Péter (2004, szerk.): *Mindentudás Egyeteme* 2. kötet. Kossuth Könyvkiadó, Budapest. 163-174.

¹¹ Ferge Béla (2011): *Értékes, vagy csak divatos? (Kincskeresés a zene világában – CD melléklettel)*. Veszprém: Nyitott szemmel könyvek. 51-35.

ahhoz, hogy meg tudja látni a szépet egy-egy bonyolultabb műben is. Ezért fontos, hogy minél előbb elkezdjük a gyermek zenei nevelését, és megpróbáljunk minél több értékes művet mutatni neki.

A fentiek alapján azt láthatjuk, hogy a zenehallgatás során is szükségünk van a mérlegelés képességére, valamint szükségünk van tapasztalatokra, ismeretekre, amikhez mérni tudjuk, hogy mi értékes, és melyek a kevésbé értékes művek. Ezeket a tapasztalatokat adhatja a gyermeknek a szülő és a pedagógus, és ezzel elindíthatja azon az úton, amely során a későbbiekben kialakul saját ízlése.

1.2. A Kodály koncepció

Ma Magyarországon az óvodai-iskolai nevelő munka alapját a Kodály-koncepción alapuló módszerek kellene áthatni, lévén magyar „találmány”, illetve azért is, mert számos kutatás bizonyította annak pozitív hatásait. Lássuk, hogyan alakul ez a gyakorlatban! Elsőként összefoglalót készíték a koncepció lényegéről, majd az Óvodai nevelés országos alapprogramjából tanulmányozom a megfelelő részeket. A fejezet zárásaként pedig a koncepció és az alapprogram összevetésére kerül sor.

Gyűjtsük össze a koncepció lényeges elemeit Kodály Zoltán és Forrai Katalin gondolatai alapján!

Fontos mindenekelőtt, hogy a lehető legfiatalabb kortól kezdjük meg a gyermekek zenei nevelését, mert ha az erre fogékony korban nem érik őket meghatározó élmények, azt később nagyon nehéz pótolni. Azonban ha időben kezdünk velük foglalkozni, akkor később igényelni fogják a jó zenét. Ehhez persze a kezdetektől fogva szükséges, hogy művészi értékű zenét hallgassanak. Az óvónőnek nagy a felelőssége a gondos válogatás terén, mivel az első zenei élmények bevéso dnek, kihatnak az egész életre. A cél ebben a korai életkorban a gyermek érdeklődésének felkeltése a zene iránt.¹²

A koncepcióban jelentős szerepet kap a saját tapasztaláson alapuló tanulás, illetve a közös éneklés. Ezek során a gyermek érzelmeket társít a dalokhoz, és ennél erősebb alapot nem is

¹² Kodály Zoltán (1929): Gyermekkarok. In: Bónis Ferenc (2007, szerk.): *Visszatekintés I.* Argumentum Kiadó, Budapest. 38-45.

kívánhatnánk a későbbi zenei neveléshez. Ezen kívül a közös tevékenység közösségformáló ereje sem elhanyagolható. A Kodály elveire épülő nevelést folytató pedagógus a gyermeket minden nap részesíti zenei élményben, teszi ezt élő hangszeres zenével illetve énekléssel, gondosan válogatott művek alapján. A koncepció egyik legfontosabb célja a közönségnevelés, ebben pedig jelentős szerepet kapnak a pedagógusok, hiszen egy nép nevelése a gyermekek nevelésével kezdhető el.¹³ Kodály koncepciója alapján a bölcsődétől egészen az egyes iskolákig tartó programot építhetünk fel. Ami most számunkra fontos, az az óvodáskorra ajánlott zenei anyag.

Kodály^{14 15} szerint óvodába az ötfokú, magyar zenéből kiinduló nevelés a megfelelő. A népdalok a nyelv helyességének ápolása miatt is fontosak, emellett a külföldi művekből csak a legtökéletesebbek alkalmasak nevelési célokra. Az idegen népek dalait Kodály a saját nyelvükön, nem lefordítva, a későbbi életévekre, nyelvtanulás mellé ajánlja.

Az óvodai zenei nevelésnek már vannak alapvető feladatai, így például a zenei érdeklődés felkeltése, amely már a bölcsődében is megjelenik, és a zenei ízlés formálása mellett a ritmusérzék és a tiszta éneklési képesség fejlesztése, a zenehallgatóvá nevelés és a zenei alkotókedv alakítása.

A fent összegyűjtött elvek megvalósítására több kiadvány is rendelkezésünkre áll. Szinte az összes óvodában megtalálhatók a Forrai Katalin által összeállított könyvek, illetve pedagógusokat képző intézményeink is használják őket. Az e könyvek alapján folyó nevelési munka nagy hangsúlyt fektet a már a születés percétől kezdődő zenei nevelésre. Ez nem is csoda, hiszen ez alapozza meg, hogy a gyermek később is érdeklődjön a zene iránt. Ebben nem csak az óvodának van nagy szerepe, hanem az első három életév során, mivel a legtöbb gyermek ezt otthon tölti, a szülőknek, illetve a bölcsődének is. Fontos az is, hogy megfelelő műveket válasszunk a zenei nevelés anyagául. Ennek megválogatása a pedagógus feladata, amely így nagy felelősséget ró a nevelőkre. Ezt Forrai Katalin¹⁶ is kiemeli, de könyveivel

¹³ Kodály Zoltán (1958): Közönségnevelés. In: Bónis Ferenc (2007, szerk.): *Visszatekintés I. Argumentum* Kiadó, Budapest. 317-318.

¹⁴ Kodály Zoltán (1941-1957): Zene az óvodában. In: Bónis Ferenc (2007, szerk.): *Visszatekintés I. Argumentum* Kiadó, Budapest. 92-116.

¹⁵ Kodály Zoltán (1937): Énekes játékok. In: Bónis Ferenc (2007, szerk.): *Visszatekintés I. Argumentum* Kiadó, Budapest. 62-63.

¹⁶ Forrai Katalin (1974): *Ének az óvodában*. Editio Musica Kiadó, Budapest. 11-12.

segítséget is nyújt az értékes és kevésbé jelentős dalanyag közti eligazodáshoz. Ajánl a hagyományos gyermekjátékokon kívül komponált zenéket is, Törzsök Béla könyvével kiegészítve pedig más népek dalaival, illetve műremekekkel is megismertethetjük a gyerekeket. A nagy dalanyagból az óvónő kedvére válogathat, a legtöbb mű pedig hangszeren is viszonylag könnyen eljátszható, ezzel megvalósítható az, hogy a gyermekek közvetlenül az óvónőtől, élőzene során szerezzenek tapasztalatokat. A számos változatos témájú mondóka és gyermekdal elősegíti, hogy minden élethelyzetre találjunk megfelelő játékot. Ezzel talán elérhető, hogy az óvodákban mindennapossá váljon a zenei nevelés.

Most lássuk, mennyiben látszanak megvalósulni Kodály elvei a mai gyakorlatba, vizsgáljuk meg az Óvodai nevelés országos alapprogramját!¹⁷

Az alapprogramban a számunkra fontos tevékenység Ének, zene, énekes játék, gyermektánc címen jelenik meg. Tartalma szerint a tevékenység célja, hogy a gyermekeknek örömet nyújtson, zenei érdeklődésüket felkeltse, egyben zenei ízlésüket formálja. Itt is megjelenik a közös tevékenység élménynyújtó hatása, mely közben a gyermek nem csak a zene és a mozgás örömét éli meg, de rájön arra is, hogy milyen jó együtt tevékenykedni. Ezen felül természetesen nem feledkezhetünk meg a népi játékok hagyományőrző szerepéről sem.

A programban foglalt nevelési feladatok megvalósítása azért fontos, mert ezzel fektethetjük le a zenei anyanyelv kialakulásának alapjait. Az alapprogramban is komoly hangsúlyt kap a pedagógus munkája, hiszen az ő feladata körültekintően megválasztani a kortárs alkotásokat illetve az egész zenehallgatási anyagot, a zenei képességek és kreativitás megfelelő fejlesztése érdekében, szem előtt tartva a csoportba járó gyermekek nemzetiségét is. A program is említést tesz a mindennapos éneklésről, kiemelve a felnőtt minta jelentőségét.

¹⁷ 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról. URL: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200363.KOR [letöltve: 2015.03.17.]

Összefoglalva tehát: az alapprogram alapján a zenei tevékenység célja, hogy örömet nyújtson a gyermeknek, aki élményszerzés során megéli a mozgás és zene, illetve az együttes tevékenység örömét. A népi játékok és táncok a hagyományőrzést biztosítják, a pedagógus által gondosan kiválasztott művek pedig fejlesztik a zenei képességeket és kreativitást. A helyes nevelés lefekteti a zenei anyanyelv alapjait és végső célja, hogy a gyermeknek igényévé váljon a mindennapos éneklés.

Láthatjuk, hogy nevelési programunk Kodály koncepciója alapján épül fel, ám hogy ez a gyakorlatban hogyan valósul meg, az intézményenként nagyon eltérő.

Most tegyünk egy kis kitérőt, vizsgáljuk meg közelebbről, hogy a különböző zenéknek, és köztük a ma divatos populáris zenének milyen hatásai vannak az ember életére! Ennek azért érzem szükségét, mert ahhoz, hogy felfogjuk a zenei nevelés jelentőségét, tisztában kell lennünk a zene ránk gyakorolt különböző hatásaival.

2. A zene hatásai az emberre

2.1. Agyunk és a zene

„... hiába magyarázod, hogy a zenével nemcsak zenét tanulunk. Hogy az ének felszabadít, bátorít, gátlásokból, félnépségből kigyógyít. Koncentrál, testi-lelki diszpozíció javít, munkára kedvet csinál, alkalmasabbá tesz, figyelemre-fegyelmre szoktat. Hogy egész embert mozgat, nemcsak egy-egy részét. Megszeretteti az iskolát. Fejleszti a közösségi érzést. Kifejleszti a csírájában minden emberben meglevő zeneérzékét, ezzel megadja a zenei műveltség alapját, amivel aztán szebbé, gazdagabbá teszi egész életét.”¹⁸

A zene életünk nagyon sok területére kihatással van, még ha ezt sokszor nem is érzékeljük. Manapság szinte állandóan ki vagyunk téve valamilyen hanghatásnak. Emiatt automatikusan elvonatkoztatunk tőle, háttérzeneként érzékeljük, azonban ez nem jelenti azt, hogy agyunk tudtunkon kívül nem kerülhet hatásuk alá. Ezért fontos a gyerekeket arra nevelnünk, hogy tudatosan hallgassák a zenét, és válogassanak. Természetesen ettől még a sok zenei inger ugyanúgy éri majd őket nap mint nap, de legalább felnőttként, magánéletükben képesek lesznek igényesen megválasztott zenét hallgatni. Az alábbiakban a teljesség igénye nélkül bemutatásra kerül a zene agyunkra gyakorolt hatásáról számos kutatási eredmény, amelynek célja, hogy érzékeltesse, mennyire védtelen agyunk az érkező zenei ingerekkel szemben. Ezen kívül a most következő alfejezetek célja, hogy rámutasson az alternatív pedagógiai módszerek fontosságára, előkészítve ezzel egy későbbi fejezetet.

Tudjuk, hogy magzat a hangingerekre 5-6 hónappal a fogantatás után már reagál. A külső hangok ugyan szűrten, de eljutnak hozzá, azokat meg tudja különböztetni. Ezt Anthony De Casper és Melanie Spence¹⁹ kísérlete is igazolja: a születés várható időpontja előtt 6 héttel a magzatnak naponta kétszer elmondták ugyanazt a versikét. A születés után a vers hallatára a gyermek intenzívebben szopott, míg az ismeretlen vers semmiféle hatást nem váltott ki nála. Ehhez hasonlóan a születés után 4 héttel lejátszott ismerős vers hallatán a gyermek szívverése gyorsult, míg ismeretlen vers esetén nem állt be ilyen változás. Ismeretes még az a tény is,

¹⁸ Kodály Zoltán (1956): Tanügyi Bácsik! Engedjétek énekelni a gyermekeket! In: Bónis Ferenc (2007, szerk.): *Visszatekintés I.* Argumentum Kiadó, Budapest. 304.

¹⁹ Michael Cole, Sheila R. Cole (2006): *Fejlődéslélektan.* Osiris Kiadó, Budapest. 112-114.

hogy kultakarónk már akkor képes érzékelni különféle rezgéseket, és rögzíteni azokat a sejtmemóriában, amikor hallószervünk még ki sem fejlődött. Ezt igazolja, hogy a magzatnak a 8. héten való akusztikus ingerlése már mérhető tevékenységet vált ki az agyban.²⁰ Mindezek számunkra azért fontosak, mert ha a gyermekhez eljut egy-egy vers, mondóka ritmusa, akkor a szülő által hallgatott zenék lüktetése, esetleg dallama is hatással van a fejlődő magzatra. Ez is mutatja, hogy érdemes már a gyermek megszületése előtt is megválogatnunk, hogy mit „hallgathat”.

Az a tény, hogy a magzathoz elérnek a külvilág hangingerei, különösen fontos a későbbi fejlődés szempontjából is. Andrek Andrea²¹ kutatása szerint az a gyermek, akit zenei hatások érnek már magzati korban, sokkal kiegyensúlyozottabb, intenzívebb interakciót folytat a szülővel, beszédfejlődése előrehaladottabb. Ezek szerint tehát az ismerős zene nem csak a gyermek megnyugtatózásában segíthet, de a fejlődésre is pozitívan hat. Bagdy Emőke²² megállapítása szerint elegendő naponta húsz percet foglalkoznunk születendő gyermekünkkel, meseolvasás, énekelés formájában, és ezzel növelhetjük a gyermek hallási érzékenységét, illetve a gondoskodásnak a későbbi beszédfejlődés során is meglesz az eredménye. Az alternatív programok segíthetnek, hogy minél több szülő tudomására jusson, hogy már ilyen korán tehetnek gyermekük fejlődéséért, illetve segítenek a fejlesztés megvalósításában is.

A következő lépcső az alapok letételében a bölcsőde. Az itt a gyermeket érő zenei hatások a későbbi zeneértéshez adnak alapot.²³ Ezen kívül itt is fontos az ingerekben gazdag környezet, a cél, hogy az ingerek hatására ő maga is kedvet kapjon a hangadásra.

²⁰ Bagdy Emőke (2002): Hangzás, mozgás, ritmus: a muzikalitás lelki szerveződésének méhen belüli gyökerei. In: Székely Mária (szerk.): *Hang és lélek: Új utak a zene és társadalom kapcsolatában*. Zenei nevelési konferencia. Magyar Zenei Tanács. 43-50.

²¹ Hegedűsné Tóth Zsuzsanna (2011): Zenével/zenélve a kisgyermek között. In: Döbrössy János (szerk.): *„Mi ez a gyönyörű?”(Kodály) -zenehallgatóvá nevelés- konferenciakötet.* 15-20. URL: http://old.tok.elte.hu/kutatokozpont/upload/publikacio/Mi_ez_a_gyonyoru_2011.pdf [letöltve:2014.08.23.]

²² Bagdy Emőke (2002): Hangzás, mozgás, ritmus: a muzikalitás lelki szerveződésének méhen belüli gyökerei. In: Székely Mária (szerk.): *Hang és lélek: Új utak a zene és társadalom kapcsolatában*. Zenei nevelési konferencia. Magyar Zenei Tanács. 43-50.

²³Hegedűsné Tóth Zsuzsanna (2011): Zenével/zenélve a kisgyermek között. In: Döbrössy János (szerk.): *„Mi ez a gyönyörű?”(Kodály) -zenehallgatóvá nevelés- konferenciakötet.* 15-20. URL: http://old.tok.elte.hu/kutatokozpont/upload/publikacio/Mi_ez_a_gyonyoru_2011.pdf [letöltve: 2014.08.23.]

Az óvodában a gyermekek már nagyon hamar megtanulnak egy dalt hallás után, hamarabb, mint az iskolások.²⁴ Emiatt nem mindegy, hogy milyen dalokat viszünk nekik. Ki kell használnunk ezt a fogékony időszakot arra, hogy a lehető legjobb művekkel ismertessük meg őket. Ezzel is a későbbi zenetanulást könnyítenénk meg, illetve segítenénk az ízlés alakulását is, hiszen nagy valószínűséggel a gyermek később is inkább vonzódna a már korábban ismert zenei fordulatokhoz, mintákhoz.

Eddig azt láthattuk, hogy ténylegesen szinte már a fogantatáskor elkezdődik a gyermek zenei nevelése. A zenének az egyéb területekre gyakorolt hatása azonban az iskolába lépés után kezd egyre szembetűnőbbé válni. A legtöbb kutatás, megfigyelés is erre az életszakaszra esik, mert itt jól vizsgálhatók a különbségek a zenei és nem zenei osztályba járók teljesítményei között. Az alábbiakban ezek eredményeiből kaphatunk ízelítőt.

A mindennapos zenei nevelés pozitív hatással van az agyműködésre. Többek között jobb problémamegoldó képességet, nagyobb önkontrollt eredményez, az egyén más tevékenységekben is sikeresebb lesz.²⁵ Ami miatt elsősorban érdemes átgondolnunk a mindennapos zenei nevelés gondolatát, az a problémamegoldó képességre kifejtett jótékony hatás. Az utóbbi években ugyanis egyre többször hallhatjuk, hogy a gyerekeknek manapság ez a képessége gyenge. Ezen kívül természetesen figyelemre méltó a zenei nevelésnek az egyéb tevékenységekre kifejtett hatása is. Ezt igen találóan foglalja össze Kodály Zoltán.²⁶

„Ezek a gyermekek jobban számolnak, mert a szám nem elvont fogalom nekik, testükben érzik a ritmussal. Hamarabb olvasnak folyékonyan, mert a mondatban érzik, éreztetik az összefüggő zenei formát. Szebben, pontosabban írnak, mert a kottaírás nagyobb vigyázatra szoktat, ott egy kissé félrecsúszott pont már más hangot jelent. A helyesírást is gyorsabban megtanulják, grafikai érzékük is fejlődik. Végül: nő a gyermek önérzete;”

²⁴ Kodály Zoltán (1941-1957): Zene az óvodában. In: Bónis Ferenc (2007, szerk.): *Visszatekintés I.* Argumentum Kiadó, Budapest. 92-116.

²⁵ Hegedűsné Tóth Zsuzsanna (2011): Zenével/zenélve a kisgyermekek között. In: Döbrössy János (szerk.) *„Mi ez a gyönyörű?”(Kodály) -zenehallgatóvá nevelés- konferenciakötet.* 15-20. URL: http://old.tok.elte.hu/kutatokozpont/upload/publikacio/Mi_ez_a_gyonyoru_2011.pdf [letöltve:2014.08.23.]

²⁶ Kodály Zoltán (1956): Tanügyi Bácsik! Engedjétek énekelni a gyermekeket! In: Bónis Ferenc (2007, szerk.): *Visszatekintés I.* Argumentum Kiadó, Budapest. 305.

A témában Kokas Klára²⁷ is végzett kutatásokat. A Képességfejlesztés zenei neveléssel című könyvben arra keresi a választ, hogy a zenei nevelésnek egyáltalán vannak-e hatásai a gyermek más tevékenységeire. Összességében azt láthatjuk, hogy az ének-zenei tagozatos osztályba járó gyermekeknek jobb a helyesírása, a felfogóképessége gyorsabb, jobb a nyelvi teljesítménye és általánosságban jobb a tanulmányi eredménye. Ezek a hatások a zene és az egyéb tanulmányok közti hasonlóságokban gyökereznek. A ritmusképzés a matematikában segítheti a gyermeket, a jobb hallás a helyesírásban.²⁸ Ezen kívül ahhoz, hogy a gyermek tudatosan oda tudjon figyelni egy zenére, szüksége van az emlékezetére, koncentrálnia kell, illetve szüksége van zenei fantáziára.²⁹ Amennyiben pedig ezek a képességek fejlődnek, hiszen fejlődniük kell ahhoz, hogy a gyermek lépést tudjon tartani például az énekórai tananyaggal, azokat kamatoztatni tudja más tárgyakban is. De ez a hatás már az óvodában is jelentkezik. A dalok, dalos játékok megtanulásához ugyanazok a képességek szükségesek, mint az egyéb tevékenységekben való tanuláshoz: a dallam, szöveg és a hozzájuk kapcsolódó mozdulatok észben tartása fejleszti az értelmi képességeket.^{30 31}

Ezen kívül vizsgálatok is igazolják³², hogy az intenzív zenei képzést kapott gyermekek sokkal tovább képesek egy feladatra koncentrálni, jobban tűrik a monotonitást. A matematikai feladatokat is kevesebb hibával oldják meg ezek a gyerekek, valamint helyesírásuk is jobb, illetve a vizuális feladatokban is jobb teljesítményt érnek el. Az éneklés hatására jobban számolnak, gyorsabban tanulnak meg folyékonyan olvasni, pontosabban, jobb külalakokkal írnak.³³

²⁷ Kokas Klára (1972): *Képességfejlesztés zenei neveléssel*. Zeneműkiadó, Budapest. 5-9.

²⁸ Kokas Klára (1972): *Képességfejlesztés zenei neveléssel*. Zeneműkiadó, Budapest.15-18.

²⁹ Körmendy Zsolt (2011): Koncertpedagógia, a befogadói kompetenciák fejlesztésének alternatív útja. In: Döbrössy János (szerk.) „Mi ez a gyönyörű?”(Kodály) -zenehallgatóvá nevelés- konferenciakötet. 31-36. URL: http://old.tok.elte.hu/kutatokozpont/upload/publikacio/Mi_ez_a_gyonyoru_2011.pdf [letöltve:2014.08.23.]

³⁰ Dohány Gabriella (2009): *Zenei élmény az énekórán?* Iskolakultúra Online, 3. 70-79. URL: http://www.iskolakultura.hu/iol/iol_2009_70-79.pdf [letöltve: 2014.08.21.]

³¹ Barkóczi Ilona, Pléh Csaba (1977): *Kodály zenei nevelési módszerének pszichológiai hatásvizsgálata*. Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet, Kecskemét. 21-23., 141-143.

³² Kokas Klára (1972): *Képességfejlesztés zenei neveléssel*. Zeneműkiadó, Budapest.53-101., 103-108.

³³ Laczó Zoltán (1976): Kodály koncepciójának hatása a legújabb zenepszichológiai kutatások tükrében. In: Hovánszki Jánosné (2008, szerk.): *Zenei nevelés az óvodában*. DE Hajdúböszörményi Ped. Főisk. Kar, Hajdúböszörmény. 28-43.

Emellett más pozitív hatásait is felismerhetjük a zenélésnek. Manapság jellemző, hogy az iskolában a gyermekeket egyoldalú terhelés éri, a hatalmas mennyiségű anyagot passzív befogadóként kell magukévá tenniük. Ez nagyon megterheli az idegrendszert. Ennek ellensúlyozására is megoldást jelenthet a mozgással egybekötött zenélés, éneklés, mivel ez felfrissíti az agyi tevékenységeket, ezzel előkészíti az agyat az új ingerek befogadására.³⁴

Tehát bár az általános intelligenciaszintet kutatások szerint^{35 36} nem befolyásolja ugyan a zenei nevelés, de a zenét tanulók teljesítménye jobb, mint azoké, akik nem tanulnak zenét.

Hans Günther Bastian is készített felmérést arról, hogy az emelt óraszámban művelt aktív zenélés hogyan hat az egyéb tevékenységi területekre. Mivel többször felmerül, hogy ha növelik a zenei órák számát, az esetleg a fő tárgyak rovására mehet, a kutatás kiterjedt erre a kérdésre is. Az eredmény szerint az a gyermek, aki rendszeresen zenél, a fő tárgyakban is jól teljesít, mivel a hangszertanulás és az iskolában végzett tanulási tevékenység nagyban hasonlít egymásra.³⁷

A fentiekben megismerhettünk számos tényt, amelyek megmutatják, hogy már gyermekkorban milyen előnye származhat az embernek a zenei nevelésből. A továbbiakban tekintsünk át olyan hatásokat, amelyek a felnőtt ember életét befolyásolhatják!

Hámori József³⁸ nyomán tudjuk, hogy a beszédképességért felelős agyi területek a bal agyfélteke halántéki-fali, homloki területein helyezkednek el. Érdekes, hogy a muzikalitásért nem ez az agyterület a felelős. Ezt támasztja alá, hogy míg a bal agyféltekét ért baleset a beszéd megértését illetve a beszédképességet károsíthatja, addig a zenei képességek ettől

³⁴ Kokas Klára (1972): *Képességfejlesztés zenei neveléssel*. Zeneműkiadó, Budapest. 15-18.

³⁵ Dohány Gabriella (2009): *Zenei élmény az énekórán?* Iskolakultúra Online, 3. 70-79. URL: http://www.iskolakultura.hu/iol/iol_2009_70-79.pdf [letöltve: 2014.08.21.]

³⁶ Barkóczi Ilona, Pléh Csaba (1977): *Kodály zenei nevelési módszerének pszichológiai hatásvizsgálata*. Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet, Kecskemét. 141-143.

³⁷ Knappek, Rainer (2002): Az intenzív zenei nevelés kutatása a gyermekek általános és individuális fejlődésére. In Székely Mária (szerk.): *Hang és lélek: Új utak a zene és társadalom kapcsolatában*. Zenei nevelési konferencia. Magyar Zenei Tanács. 95-108.

³⁸ Hámori József (2002): Az emberi agy és a zene. In: Székely Mária (szerk.): *Hang és lélek: Új utak a zene és társadalom kapcsolatában*. Zenei nevelési konferencia. Magyar Zenei Tanács. 40-42.

függetlenül továbbra is kiválóan működhetnek. A jobb agyfélteke kiiktatásával azonban a zenei képességek is sérülnek, vagy teljesen megszűnnek. Ez azért is érdekes, mert tudjuk, hogy a bal agyfélteke a logikusan gondolkodó, míg a jobb a kreativitás és az érzelmek feldolgozásának helye. Itt említhetjük a zenének egy jelentős hatását: bár a muzikalitásért a jobb agyfélteke a felelős, a ritmus érzékelése a bal agyféltekében történik. Tehát a zene, a zenélés a két agyfélteke összekapcsolását is lehetővé teszi.

A fentiek azért fontosak számunkra, mert Hámori József szerint a beszédközpont a bal agyféltekében genetikusan kódolva jelenik meg, tehát minden ember úgy születik, hogy rendelkezik beszédképességgel. Ugyanez igaz a jobb agyfélteke esetében is: itt találjuk a „jobb féltekés beszéd”³⁹, vagyis a muzikalitás központját. Mindezek alapján Hámori József arra a következtetésre jut, hogy a muzikalitás veleszületett képesség, és ugyanúgy fontos lenne kifejleszteni, mint ahogy a beszédet is fejlesztjük. Ezzel ismét jó példát láthattunk arra, hogy mennyire fontos időben elkezdni a zenei nevelést. Így korán ki tudjuk alakítani a zenéhez való vonzódást, az értékes zenére való igényt. Nemcsak az ízlésformálás eszköze lehet ez, de ha a gyermek jó alapokkal érkezik az oktatási intézményekbe, akkor ott sorra pozitív tapasztalatokat fog szerezni. Ez pedig nagyon fontos, ha azt szeretnénk, hogy a gyermek a későbbi élete során is igényelje majd az értékes zene jelenlétét.

Arra, hogy a muzikalitás veleszületett képesség lehet, több tény is utal, példa lehet a Suzuki-módszer is, ahol a kisgyermek kizárólag hallás után tanulnak hegedülni. Nem felejtethetjük el azt sem, hogy a süket emberek is érzékelik a zenét, tehát az ő esetük is azt feltételezi, hogy a muzikalitás velünk született képesség.

Arra mindenképp érdemes figyelni, hogy mint minden más képességet, a zenei képességet is szükséges fejleszteni ahhoz, hogy kiteljesedhessen. Lehet, hogy nincsenek olyan szigorú biológiai korlátok, mint például a beszédfejlődésnél, mégis fontos, hogy időben kezdjük a fejlesztést. A korai zenei nevelés például az abszolút hallás kialakulásában is szerepet játszik, hiszen megállapították, hogy akik részesültek korai fejlesztésben, azoknak a gyermekeknek a körében gyakoribb volt az abszolút hallás előfordulása. Ez a mi szempontunkból azért érdekes, mert az abszolút hallású gyermekek valószínűleg több sikerélményt élnek meg a

³⁹ Hámori József (2002): Az emberi agy és a zene. In: Székely Mária (szerk.): *Hang és lélek: Új utak a zene és társadalom kapcsolatában*. Zenei nevelési konferencia. Magyar Zenei Tanács. 41.

zenével kapcsolatban. Ez pedig fontos ahhoz, hogy pozitív érzelmeik alakuljanak ki a zene irányába.⁴⁰

Mint ahogy minden egyéb más képességünkben is különbözőek vagyunk, nem vagyunk egyformák a zene fejbentartásában sem. Vannak, akik egy néhány hangból álló hangsort is nehezen tartanak fejben, míg mások meg tudnak jegyezni egész zeneműveket, és azokat magukban lejátszani. Sok zenész gyakorol úgy, hogy csak fejben játssza végig a darabot. Érdekes tény, hogy ez bizonyítottan van olyan hatásos, mint az aktív gyakorlás. A zene játszásának elképzelése ugyanis hasonló mértékben aktiválja a hallókérget, mint maga a zenehallgatás.⁴¹

A zenei képzelet azonban nem mindig marad a megszokott, jótékony határokon belül. Főleg a populáris zene rendelkezik azzal a hatással, hogy egy dallam, vagy annak töredéke befészkelet magát az ember agyába, és ott állandóan ismétlődik. Ez súlyosabb esetben nem hagyja aludni, koncentrálni az embert. Ezen zenék hatása még erőteljesebben jelentkezik azoknál az embereknél, akik valamilyen idegrendszeri problémával küzdenek.⁴² Ferge Béla előadásában⁴³ is felhívja a figyelmet a populáris zenék efféle hatására. Említi, hogy sokszor tudatosan kreálnak ilyen dallamokat, hogy az ember ne tudjon szabadulni tőle, és az állandóan emlékeztesse őt például a reklámozott termékekre. Azonban nem csak reklámokban használható ez a tulajdonság, hiszen a populáris zene maga is üzlet. Az ilyen zenék sokáig a köztudatban vannak, az emberek sokszor meghallgatják őket. Megvásárolják a zenei CD-ket, koncertekre járnak, illetve, ha egy előadónak egy zenéje a fejünkben marad, akkor kíváncsiak leszünk a megjelenő újabb zenéire is.

Nem lennék meglepődve, ha a rajzfilmek készítői is élnének ezzel a trükkel, és a gyermekek számára olyan zenéket készítenének, amelyek arra készítetik őket, hogy újra és újra ugyanazt a mesét kérjék, illetve ezzel eladhatóbbá válik az esetlegesen megjelenő folytatás is. („Hiszen a gyermek úgy szerette az első részt is”)

⁴⁰ Sacks, Oliver (2010): *Zenebolondok*. Akadémiai Kiadó, Budapest 93-178.

⁴¹ Sacks, Oliver: i.m. 17-90.

⁴² Sacks, Oliver: i.m. 50-58.

⁴³ Ferge Béla: *Értékes, vagy csak divatos?* Kreatív zenei előadás. Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár. 2014.10.12., 15:00

Ezek a dallamok tehát több szempontból is veszélyesek lehetnek, hiszen befolyásolhatnak a vásárlás közben, illetve csökkenthetik koncentráció képességünket, alvászavart okozhatnak. Ez mind azt mutatja, mekkora hatással lehet a zene az agyra. Fontos, hogy óvjuk a gyermekeket az ilyen zenéktől, és erre az a legjobb módszer, ha mi magunk is megválogatjuk, mit hallgathatnak/nézhetnek, illetve ezzel őket is arra neveljük, hogy az igényesebb zene fele irányuljon a figyelmük.

A zene agyra gyakorolt hatásainak taglalásakor nem feledkezhetünk meg a zene gyógyászati célra történő alkalmazásáról sem. Nagyon sok problémára megoldást jelenthet a zeneterápia. Sztrókos betegeknél gyakori, hogy elvesztik a beszédképességüket, viszont sokszor képesek énekelni már hallott dalokat, vagy együtt énekelni a zenével. Rövid időn belül tapasztalható, hogy rövidebb mondatokban már képesek kommunikálni. A. R. Lurija azt a megállapítást tette, hogy agysérülés vagy sztrók esetén keletkezik egy visszafordíthatatlan szövetkárosodás is, ugyanakkor sok terület csak gátlás alá kerül, amelynek feloldását zeneterápia segítségével meg lehet valósítani. 1973-ban Martin Albert és munkatársai ezt eredményesen alkalmazták is: a pácienseknek rövid, énekelt kifejezéseket tanítottak, amelyből szép lassan elhagyták a zenei összetevőket. Volt olyan eset, amikor a páciens visszanyerte beszédképességét.⁴⁴

Bár a nyelvi képességek a bal agyféltekéhez köthetők, gyerekek esetében a jobb agyfélteke át tudja venni annak szerepét. Felnőttek esetében természetesen ez már nem történik meg ilyen rugalmasan, viszont a zene közvetítésével szintén rá lehet erre venni az agyat. Előfordulhat olyan is, hogy valaki nem képes érzékelni többé a beszéd hangsúlyait, ritmusát, éneklés közben azonban ezek a képességek ideiglenesen visszatérnek. Ha az éneklés nem is segít a beszédükön, önbizalmat ad nekik, mert rájönnek, hogy nem veszítették el teljesen ezeket az eszközöket. Ugyanígy az önbizalmat építheti az éneklés a dadogással küzdő emberek esetében. Tudjuk ugyanis, hogy ez a beszédritmus-zavar suttogás, illetve éneklés közben nem jelentkezik.⁴⁵

⁴⁴ Sacks, Oliver (2010): *Zenebolondok*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 206-214.

⁴⁵ Sacks, Oliver (2010): *Zenebolondok*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 206-214.

Autista gyermekeknél is tudunk esetekről, ahol a kommunikációban a zene segítette a feleket. Egyes gyermekek énekelve inkább tudtak válaszolni kérdésekre, majd később ezeket a válaszokat már képesek voltak a zenei eszközök nélkül is megadni.⁴⁶

Ezek az eredmények egyrészt azért fontosak számunkra, mert megmutatják, milyen sokrétűen hat a zene agyunkra, másrészt közelebb juthatunk általuk ahhoz is, hogy a különféle zenék milyen hatást váltanak ki az agyban.

Korántsem mindegy ugyanis, hogy milyen zenékkal próbálunk gyógyítani. Míg egyes dallamok megnyugtatónak, beszédre, esetleg harmonikus mozgásra készítetik a beteget, addig más zenék összezavarják, felizgatják.

A Parkinson-kórban szenvedőknél például a határozott ritmusú, nem túl hangos zenék szinte elfeledtetik a kórt, míg a túl tolaakodó dallamok zavarodottá teszik őket, mozdulataikat pedig irányíthatatlanná. A zene a skizofréniában szenvedőkre is pozitívan hat: pozitív és negatív tüneteiket egyaránt enyhíti. Főként a zongorán játszott darabok, illetve maga a zongorázás tesznek jó szolgálatot ennél a betegségnél: tudunk ugyanis hivatásos zenészekről is, akik bár súlyos skizofréniában szenvednek, zenélés közben betegségük észrevétlen marad. Az Alzheimer-kórban szenvedők esetében is működik a zeneterápia. Bár emlékeiket elvesztik, a zenére adott reakcióik, a zenei érzékenység és emlékezet megmaradnak, esetleg emlékeket is idézhetnek. Van, aki korábban ismert zenéket továbbra is képes felidézni, előadni. Ez önbizalmat ad, az elismerés segít elfogadni állapotukat, hiszen vannak olyan pillanatok, amikor teljesen tudatában vannak annak, hogy milyen szörnyű betegséggel küzdenek. Ezen kívül a csoportos zeneterápia esetén legalább egy kis időre érzik a közösséghez való tartozás érzését, ami nagyon sokat jelent, hiszen tudjuk, hogy a betegség számukra a külvilágtól való elszigeteltséget jelent.⁴⁷

A különböző stílusú zenéknek szintén más-más hatást tulajdonítanak. A barokk zene például egyes rákos megbetegedések lelassításához használható, illetve a rendszeres zenehallgatók

⁴⁶ Sacks, Oliver (2010): *Zenebolondok*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 206-214.

⁴⁷ Sacks, Oliver (2010): *Zenebolondok*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 218-222., 236-246., 280-286., 316-327.

jobban viselik a kemoterápia mellékhatásait is. Gyomorbántalmak esetére pedig a gregorián zenét ajánlják.⁴⁸

Ezek az információk az óvodában segítséget jelenthetnek, hiszen a zenéket nem csak az esztétikai, zenei érték szempontjából kell megválogatnunk. Fontos, hogy tisztában legyünk az egyes ritmusok, hangzások hatásával is, hiszen a gyermekcsoport érzelmi állapotához kell igazítanunk a választott dalanyagot. Ahogy azt a továbbiakban látni fogjuk, ez fontos ahhoz, hogy egy-egy zenével elérjük a célunkat a gyermekcsoportban, illetve hogy az általunk választott dalanyaggal azt a hatást tudjuk elérni, amit szeretnénk.

A mindennapi életünkben mi is érezhetjük, használhatjuk a zene agyra gyakorolt hatásait. A zene segíthet fejben tartani bonyolult sorozatokat is. Nem véletlen például az sem, hogy a gyerekeknek sokszor megzenésítve próbálják megtanítani az abc-t. De erre példa a hét napjainak éneklése is.

A zene ritmusa lévén a sportoláskor is jó szolgálatot tehet: a megfelelő zene segítségével többet hozhatunk ki magunkból.⁴⁹ Ismerjük még a zenének a munkára, munkakedvre gyakorolt hatását is. Azt is tudjuk, hogy régen sok munkát ritmusra végeztek (pl. hajó összehangolt evezése, kovácsolás, stb....). Kimutatható, hogy a zene nem csak a kedélyre van jó hatással, de a sportolók sokszor beszámolnak arról is, hogy testi fáradtságukat is tompítja, feledteti a zene, amely a nehéz fizikai munkát végzők számára szintén hasznos lehet. Természetesen a hatékony használat érdekében fel kell mérni, hogy mely időszakokban, milyen időtartam erejéig érdemes zenét szolgáltatni ahhoz, hogy maximális teljesítményt tudjunk elérni, mind a munka, mind a sport illetve egyéb tevékenységek esetén.⁵⁰

Nem csoda, hogy a zene jótékony hatással van mindezekre a fizikai és szellemi munkát igénylő tevékenységekre, hiszen Szabó Magdolna⁵¹ szavaival élve: a zene „mintha átmosna” minket, csillapítja a fáradtságot, új erőt ad. Ez a tény pedig megfontolandó, amikor a

⁴⁸ Szabó Magdolna (2003): Fájdalom ellen zene. In: Lindenbergné Kardos Erzsébet (2005, szerk.): *Zeneterápia szöveggyűjtemény*. Argumentum Kiadó, Pécs. 261.

⁴⁹ Sacks, Oliver (2010): *Zenebolondok*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 223-235.

⁵⁰ Király József (1964): A zene hatalmának lélektana. In: Lindenbergné Kardos Erzsébet (2005, szerk.): *Zeneterápia szöveggyűjtemény*. Argumentum Kiadó, Pécs. 16-20.

⁵¹ Szabó Magdolna (2003): Fájdalom ellen zene. In: Lindenbergné Kardos Erzsébet (2005, szerk.): *Zeneterápia szöveggyűjtemény*. Pécs, Argumentum Kiadó. 261.

mindennapos zenei tevékenység hatásain, napi munkánkba illeszthetőségén gondolkodunk. A naponta tartott énekes foglalkozás hasonlóképpen foglalhatja el helyét a napirendben, ahogyan a mindennapos testmozgás is: egyéb tevékenységekhez kötve, játékosan, és minden adandó alkalommal. Ezzel amellet, hogy pihenést, feltöltődést biztosítunk a gyermeknek, folyamatosan, a nap minden szakában megvalósítható a gyermek esztétikai érzékének formálása is, amely pedig az ízlés kialakításában fontos szerepet játszik.

Az óvodában, és alsó tagozatban szerencsés helyzetben van a pedagógus, hiszen szinte az egész napot a gyerekekkel tölti. Ha odafigyel, ki tudja használni a kínálkozó alkalmakat, amikor elénekelhető egy-egy dal, vagy játszható valamilyen dalos játék, vagy megteheti ezt akkor is, ha úgy látja, hogy a gyerekek már elfáradtak a sok óra alatt.

Ebben a fejezetben áttekinthettük a zenének agyunkra gyakorolt hatásának számos példáját. Ezekkel fontos tisztában lennünk ahhoz, hogy megérthessük, miért szükséges a gyerekeket már korán színvonalas zenéhez szoktatni. A következőkben a zene személyiségünkre, érzelmeinkre gyakorolt hatására láthatunk példákat.

2.2. A zene és a személyiség

„Szentnek kell tartanunk a gyermek érintetlen lelkét; amit abba ültetünk, minden próbát kiálljon. Ha rosszat ültetünk bele, megmételtyezzük egész életére.”⁵²

Amellet, hogy a zene minden tevékenységünkre hatással van, a lelki folyamatainkat, a másokhoz való viszonyulásunkat is befolyásolhatja. Számunkra ennek azért van jelentősége, mert a gyerekeket arra kell nevelnünk, hogy pozitívan forduljanak egymás felé. Erre a zene kiváló lehetőséget teremt, ezen kívül pedig aki már kisgyermekként megéli az együtt zenélés örömét, az felnőtt korában is keresni fogja erre a lehetőséget. Tekintsük át most, hogyan formálható a személyiség, ezen keresztül pedig a közösség a zene segítségével!

Vizsgálatokkal kimutatták, hogy már a magzat akusztikus ingerlésével érzelmi fejlődés érhető el, ez a kötődési képességeket pozitívan befolyásolja.⁵³ Ez után, a korai kisgyermekkorban is

⁵² Kodály Zoltán (1941-1957): Zene az óvodában. In: Bónis Ferenc (2007, szerk.): *Visszatekintés I.* Argumentum Kiadó, Budapest. 105.

⁵³ Hegedűsné Tóth Zsuzsanna (2011): Zenével/zenélve a kisgyermekek között. In: Döbrössy János (szerk.): *„Mi ez a gyönyörű?” (Kodály) -zenehallgatóvá nevelés- konferenciakötet* 15-20. URL: http://old.tok.elte.hu/kutatokozpont/upload/publikacio/Mi_ez_a_gyonyoru_2011.pdf [letöltve: 2014.08.23.]

megfigyelhető, hogy a hangok milyen jelentőséggel bírnak a gyermek számára. Az anya mosollyal, gesztusokkal kísért hangja kellemes érzéssel tölti el a csecsemőt, megerősíti a bensőséges kapcsolatot anya és gyermek között. Ezekre az élményekre a gyermeknek azért van szüksége, hogy érzelmi fejlődése egészséges úton haladjon.⁵⁴

A zenei nevelés a személyiség fejlesztésében is nagy szereppel bír, ezért is kell különös hangsúlyt fektetnünk rá már egészen kicsi kortól kezdve. A gyermeket minél több énekes és zenei hatás éri, az érzelmek minél szélesebb palettáját tapasztalhatja meg, annál bővebb lesz saját érzelmeinek skálája is. Ezzel lehetőséget adunk a gyermeknek, hogy minél változatosabb eszközökkel tudja kifejezni magát, érzéseit.⁵⁵ Ezen kívül tudjuk, hogy a zenei képzésben résztvevők értékrendje, érzelmi világa is gazdagabb.⁵⁶

A gyermeket ért korai zenei élmények meghatározóak, mert szinte bevésődnek. Fontos ezért, hogy ezek az élmények pozitívak és megfelelőek legyenek, mert ez az alapja a későbbi zeneszeretetnek is. Ha sikerül elérni, hogy a gyermekben vonzódás ébredjen a zene iránt, akkor ez a későbbiekben egy saját belső igénnyé formálható, amely pedig a zenehallgatóvá nevelés egyik fontos célja.⁵⁷

A témához köthető Kokas Klára módszere, melynek lényege, hogy művészi értékű zene hallgatása közben a gyermekek megismerkedjenek olyan érzelmekkel, mint például a meghatottság, feszültség-oldás, szenvedély.⁵⁸ Ezek sokszor olyan érzelmek, amelyeket még nem ismernek, csak sejtik a létezésüket, viszont a zenében meg is tapasztalhatják őket.⁵⁹ Ebben a módszerben fontos szerepe van az úgynevezett érzelmi modellalkotásnak. Miközben a gyermek a zenével kapcsolatos tevékenységet végez, nemcsak átéli a zene által közvetített érzelmeket, de létre is hoz újakat. Az ekkor keletkezett minták a későbbi életben is fontosak.

⁵⁴ Kokas Klára (1972): *Képességfejlesztés zenei neveléssel*. Zeneműkiadó, Budapest. 19-32.

⁵⁵ Hegedűsné Tóth Zsuzsanna: i.m. 15-20.

⁵⁶ Hercz Dorman Aliz (2009): *Zene és személyiségfejlesztés*. URL:http://www.fppti.hu/muveltssegiteruletek/muveszetek/enek-zene/szakmai_anyagok/publikaciok/zene_es_szemelyiseg.html [letöltve: 2014.08.22.]

⁵⁷ Hegedűsné Tóth Zsuzsanna: i.m. 15-20.

⁵⁸ KIS Jenőné (1994): *Alternatív lehetőségek a zenepedagógiában*. Tárogató Kiadó, Budapest. 79-81.

⁵⁹ Kokas Klára (1992): *A zene felemeli a kezeimet*. Akadémiai kiadó, Budapest. 46-51.

A gyermek kialakulásuk közben megtanulja, hogy a lelki egyensúly megőrzéséhez, a harmóniához a művészetek elengedhetetlenek.⁶⁰

Ami számunkra pedagógiai szempontból még fontos lehet, hogy a zene nem csak alakítani képes az érzelmeket, de felszínre is hozza azokat. Kokas Klára is arról számol be, hogy egy-egy tánc során képet kaphatott a gyermek aktuális lelki állapotáról, és minél inkább helyén volt a gyermek lelki egyensúlya, annál összetettebb táncok születnek.⁶¹

A zenei nevelés a gyermek motivációjával kapcsolatban is pozitív hatásokkal bír. A motiváció magában a zenetanulás folyamatában is nagyon fontos, viszont egy idő után mondhatjuk, hogy ez egy öngerjesztő folyamattá válik. A zenélés közben érzett öröm, az elért sikerek arra buzdítanak, hogy a gyermek folytassa tovább a zenetanulást, és ezzel újabb élményeket szerezzen. Ez hasonlóan működhet, mint a sportok esetében: az effajta motiváció áttevődik az egyéb tevékenységekre is, a gyermek mindenhol ezt az élményt keresi, több kitartást mutat az egyes feladatok elvégzése esetében. Ennek a folyamatnak a során a gyermek eljuthat arra a szintre, amikor a tevékenységet teljesen átélve megéli az úgynevezett áramlatélményt, a flow élményét. A flow az az élmény, amikor az ember örömet leli abban, amit csinál, és magáért az éppen folytatott cselekvés kedvéért folytatjuk tovább a tevékenykedést.⁶² ⁶³ Az áramlatélménnyel kapcsolatban még említendő, hogy érdekes a párhuzam a kisgyermek tevékenységeivel, amelyek szintén a cselekvés öröme miatt jönnek létre. Ha ezt folyamatosan megtapasztalhatja növekedése során, akkor felnőtt korában is képes lesz a tevékenységben lelt öröm miatt tevékenykedni. Arra pedig, hogy a gyermek folyamatosan tapasztalhassa ezt az élményt, a művészetek, a zenetanulás kiváló alkalmat kínálnak.

Magunk is beláthatjuk, hogy a dalos játék is fontos eszköze a személyiségformálásnak. Emiatt is fontos, hogy mindig megfelelő zenei anyagot válasszunk a napi tevékenység során. Ezek a

⁶⁰ Kokas Klára (1972): *Képességfejlesztés zenei neveléssel*. Zeneműkiadó, Budapest.15-18.

⁶¹ Kokas Klára (1979): Személyiségformálás zenével. Improvizált zenei mozgások. In: Hovánszki Jánosné (2008): *Zenei nevelés az óvodában*. DE Hajdúböszörményi Ped. Főisk. Kar, Hajdúböszörmény. 294-304.

⁶² Csíkszentmihályi Mihály (1997): *Flow. Az áramlat. A tökéletes élmény pszichológiája*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 13-15.

⁶³ Dohány Gabriella (2009): *Zenei élmény az énekórán?* Iskolakultúra Online, 3. 70-79. URL: http://www.iskolakultura.hu/iol/iol_2009_70-79.pdf [letöltve: 2014.08.21.]

játékok különböző szokásokat, szerepeket tartalmaznak, tehát mondhatjuk, hogy a szocializáció segítői is. Ez számunkra azért fontos, mert a zene személyiségre gyakorolt hatásainak tárgyalása során nem feledkezhetünk meg közösségformáló, társadalomformáló erejéről sem. Emiatt is érdemes meggondolni, vajon a művészetek elég nagy hangsúlyt kapnak-e oktatásunkban.

Általában elmondhatjuk, hogy a zene segíthet a gyermeknek a lelki egyensúly megtalálásában, ez pedig azt eredményezi, hogy a gyerekek magukkal, illetve egymással szemben is elfogadóbbak lesznek. Kodály Zoltán⁶⁴ is rámutat, hogy a közös éneklés, és később a karéneklés során a gyermek megtanulja, hogy milyen egy csoporthoz tartozni, ahol mindenki teljesítménye számít, és ahol a csoport együtt hoz létre valami újat. Továbbgondolva, a közös éneklés fejleszti a társadalmat, hiszen csak akkor jöhet létre valami jó, ha mindenki egyenlő, és odafigyel a másokra. Ezen kívül az egyén is fejlődik, hiszen ösztönözve van a jobb teljesítmény nyújtására.⁶⁵

Kokas Klára⁶⁶ is használta a zenei nevelést a közösségformálásra. Módszerében a gyerekek egymást értékelték, ennek hatására megtanultak úgy véleményt alkotni, hogy azzal más ne sértsenek meg, emellett képessé váltak odafigyelni és értékelni egymás munkáját. Nála a gyerekek nem magáról a zenéről tanultak, hanem a zene segítségével megtanultak figyelni egymásra, egymás érzéseire. Jó példa erre a társakkal közösen improvizált tánc is, amely fejleszti az empátiás képességet.⁶⁷ Ez a hatás Kokas Kláránál különösen hangsúlyosan jelentkezik, hiszen csoportjaiba különböző életkorú gyermekek jártak, akik így megtapasztalhatták azt, hogy milyen jó segíteni egymásnak, illetve megtanulták elfogadni mások hibáit, megbecsülni egymás eredményeit. Itt érdemes megemlíteni, hogy Kokas Klára beszámol olyan eseményekről is, amikor az órán a gyerekek versengtek, hogy önállóan mutathassanak be táncot, azonban ha valaki előadása lenyűgözte őket, hagytak még neki időt

⁶⁴ Kodály Zoltán (1929): *Gyermekkarok*. In: Bónis Ferenc (szerk.): *Visszatekintés I.* Argumentum Kiadó, Budapest. 38-45.

⁶⁵ Kokas Klára (1972): *Képességfejlesztés zenei neveléssel*. Zeneműkiadó, Budapest. 25-32.

⁶⁶ Kokas Klára i.m. 25-32.

⁶⁷ Kis Jenőné (1994): *Alternatív lehetőségek a zenepedagógiában*. Tárogató Kiadó, Budapest. 79-81.

a saját idejük rovására. Az óra tehát meghozta a gyermekek önkifejezési vágyát, emellett pedig felszínre hozta az empátiás érzéseket is.⁶⁸

Ismerünk arra irányuló kutatást is, hogy az egyes kisebb közösségekre, mint például egy-egy osztályközösségre, milyen hatással van a zene. Ezek a kutatások kimutatták, hogy a szociogramos mérés során a zenei osztályban kevesebb az olyan gyermek, aki egyetlen pozitív választást sem kapott, tehát a kiközösítettek száma kevesebb a zenei osztályban. Ehhez hasonlóan, a zenei osztályban sokkal magasabb azon gyermekek száma, akik egyetlen elutasítást sem kaptak. Ezen kívül a szociális integráció vizsgálatakor is az derült ki, hogy a zenei osztályba járók jóval motiváltabbnak érzik magukat társaik által az iskolai munkában, illetve jobban érzik magukat az osztályközösségben. Ezek a tények is azt mutatják, hogy az együtt zenélés fejleszti a közösséget.⁶⁹

A fentiekben láthattuk, hogy a zene milyen hatással van a formálódó személyiségre, az ember érzelmeire. Amellett, hogy ez rámutat, hogy a zenét használhatjuk a nevelés eszközeként is, megmutatja azt is, hogy nem mindegy, milyen dalanyagot választunk a gyermekek számára. A pozitív hatások eléréséhez természetesen művészi értékű zenére lesz szükségünk, amelyet ráadásul a gyermek érzelmi állapotát figyelembe véve kell válogatunk. Itt is szembetűnő, mekkora felelősség hárul a pedagógusra, hiszen az ő dolga, hogy tekintettel legyen a csoport aktuális érzelmi állapotára. Ezen kívül nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy a gyermek jobban fog kötődni azokhoz a dalokhoz, amelyeket egy szeretett személytől hall, így emiatt is szükséges gondosan válogatnunk.

Ha a gyermeket már egészen kicsi korban sikerül megismertetnünk az együttzenélés örömeivel, és ezek az érzések a további, iskolai tanulmányok alatt is megerősítésre kerülnek, akkor joggal remélhetjük, hogy később is lesz igénye a társas zenélésre, éneklésre.

A fentiek mind okkal szolgálnak arra, hogy jobban odafigyeljünk a zenei nevelés fontosságára, és megfontoljuk az énekórák számának növelését, illetve az éneklés beépítését

⁶⁸ Kokas Klára (1979): Személyiségformálás zenével. Improvizált zenei mozgások. In: Hovánszki Jánosné (2008): *Zenei nevelés az óvodában*. DE Hajdúböszörményi Ped. Főisk. Kar, Hajdúböszörmény. 294-304.

⁶⁹ Knappek, Rainer (2002): Az intenzív zenei nevelés kutatása a gyermekek általános és individuális fejlődésére. In: Székely Mária (szerk.): *Hang és lélek: Új utak a zene és társadalom kapcsolatában*. Zenei nevelési konferencia. Magyar Zenei Tanács. 99-101.

egyéb napi teendőinkbe. Végül pedig érdemes elgondolkodni, hogy ha igényes zenével ilyen eredmények érhetők el, mit okozhat a rossz zene.

2.3. A populáris zene és hatásai

„Pedig művészileg értéktelen zene, bármily „tanulságokat” rejt, pedagógiai szempontból is káros...De a tömeg, amelynek ez marad az egyedüli zenéje? Csodálkozhatunk, hogy felnőtt korában nem jut túl a legsilányabb „sikerdal” zenén?”⁷⁰

A zenének számos hatását megismerhettük már. Ebben a fejezetben még néhány további példát láthatunk, illetve közelebbről megismerhetjük a ma hallható zenék hatásait.

Már tudjuk, hogy ízlésünket nagyon sok tényező befolyásolja, a társadalmi elvárásoktól kezdve az életkori sajátosságokon át, a saját aktuális érzelmi állapotunkig.

LeBlanc⁷¹ megállapítása szerint a kisiskolások szinte kizárólag a tempó alapján választanak „kedvenc” zenét. Stern⁷² szerint ennek oka, hogy a gyorsabb zene kielégíti az alapvető mozgásos igényüket. Ezt maguk a gyermekek is sokszor úgy fogalmazzák meg, hogy olyan zenét szeretnének, amire lehet táncolni.

Annak a veszélye, hogy a gyermekek leginkább a tempóra figyelnek, abban rejlik, hogy így nagyon sokféle zene irányába befogadóak. Emiatt a gyermek környezetére hárul a felelősség, hogy szelektáljon a számára. A gyermek ilyen szempontból védtelen, ki van téve környezete kedvének. Emellett pedig, ha a szeretett személyek rendszeresen csak a ma divatos zenét közvetítik, a gyermek ezek irányába fog érzelmi kötődést kialakítani, és fennáll a veszélye, hogy értékrendje ebben az állapotban fog megszilárdulni. A pedagógus szerepét, felelősségét itt abban látom, hogy a családoknak nem szabhatjuk meg, milyen zenét hallgassanak, illetve még ha oda is figyelnek erre, akkor is mindnyájan hallgatunk populáris zenét. Mivel a család a legelső minta a gyermeknek, illetve a szorosabb érzelmi kötődés miatt az értékrend

⁷⁰ Kodály Zoltán (1941-1957): Zene az ovodában. In: Bónis Ferenc (2007, szerk.): *Visszatekintés I.* Argumentum Kiadó, Budapest. 105.

⁷¹ Szelei Nikolett (2011): Zenei preferenciák. In: Döbrössy János (szerk.): *„Mi ez a gyönyörű?”(Kodály) - zenehallgatóvá nevelés-konferenciakötet.* 67-78. URL: http://old.tok.elte.hu/kutatokozpont/upload/publikacio/Mi_ez_a_gyonyoru_2011.pdf [letöltve:2014.08.23.]

⁷² Szelei Nikolett: i.m. 67-78.

kialakulásában a gyermeket itt érő hatások az elsődlegesek, a pedagógus feladata, hogy tágítsa a gyermek látókörét, megfelelő mennyiségű zenei darabbal bővítse az otthonról hozott repertoárt, hogy a későbbiekben, a saját ízlés kialakulása során legyen miből válogatni.

Szelei Nikolett dolgozatából kiderül, hogy a gyermekek 8-9 éves korukig a legbefogadóbbak, míg 9 éves kortól már elfordulnak a klasszikus- illetve népzene felé. Értékrendünk 20 éves korunk körül szilárdul meg, de az életkor előrehaladtával jól látható, hogy általában egyre kevesebb időnk van zenét hallgatni. Ezért nem elhanyagolható a korai zenei nevelés jelentősége, hiszen az ember ekkor a legnyitottabb az újdonságok felé, később már nincs annyi idő és lehetőség új dolgokkal megismertetni a gyermeket. Azt is láthatjuk, hogy 9 éves kor körül a gyermek már kevésbé fog adni a felnőtt véleményére, mint társaiéra.⁷³

Ez számunkra két szempontból fontos: egyrészt megmutatja, hogy már a bölcsőde, óvoda során igyekeznünk kell, hogy a gyermeket minél több zenei impulzus érje. Másrészt fel is erősíti ennek jelentőségét, hiszen azt a jelenséget, hogy a gyermekek elkezdnek egymásra hallgatni, ki is lehet használni. Ha egy csoportnyi gyermeket már óvodában rászoktatnák az igényes zene iránti vonzódásra, akkor később esetleg egymástól is ezt várnák el, és nem a divat befolyásolná elsősorban választásukat.

Itt meg kell említenünk még a család szerepét is. Mivel szerencsére még mindig magas azon családok aránya, akik a gyermek harmadik életévéig otthon tudják őt nevelni, az intézményes nevelés csak ez után jelenik meg a gyermek életében. Éppen ezért kell fontos feladatnak tekintenünk a szülők ismereteinek gyarapítását is. Ebben kaphatnak szerepet az alternatív programok, például a Ringató, Kerekítő. Ez több nemzedékre is kihatással lehet, hiszen tapasztalatból mondhatom: akinek édesanyja sokat énekelt gyermekkorában, az ezzel olyan bensőséges élményeket kap, amelyek elkísérik őt további életében, és amelyeket majd ő is tovább fog adni. Így, ha sikerül kinevelnünk egy megfelelő zenei nevelésben részesülő generációt, az a továbbiakban nagyban fogja segíteni az intézményes zenei nevelés munkáját.

Manapság sajnos teljes csenddel ritkán találkozunk, különösen igaz ez a városokban élőkre, akik esetleg nem is családi házban, hanem panellakásokban töltik mindennapjaikat. A

⁷³ Szelei Nikolett (2011): Zenei preferenciák. In: Döbrössy János (szerk.) „Mi ez a gyönyörű?”(Kodály) - zenehallgatóvá nevelés-konferenciakötet. 67-78. URL: http://old.tok.elte.hu/kutatokozpont/upload/publikacio/Mi_ez_a_gyonyoru_2011.pdf [letöltve:2014.08.23.]

környezet adta természetes hangok háttérbe szorulnak, helyette a város zaját halljuk, mellette pedig szinte mindenhol ér minket korunk zenéjének hatása. Bevásárlás során, utazáskor, akár a rádióból, vagy saját lejátszónkról hallgatva, illetve a lakásokban sokszor „élvezhetjük” mások kedvenceit is.⁷⁴ Azon kívül tehát, hogy meg kell próbálnunk értékes zenét játszani a gyermeknek, meg kell tanítanunk figyelni is, hogy később ki tudja szűrni, mi az, amire érdemes figyelni, és mi az, amit el kell engedni a fülünk mellett.

A ma divatos zenék jellemzőit összefoglalhatjuk a nagy hangerő és a mély basszus együttesével. Ezen felül nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy a gyerekek egyre kevésbé tudnak összpontosítani egy-egy zenére, ezért például a popzene erre építve az alaptól különböző, kiugró effekteket alkalmaz, amelyek felkeltik, fenntartják az érdeklődést.⁷⁵ Ezeknek a zenéknek sajnos negatív hatásai is lehetnek szervezetünkre. Az agresszív hangzás, esetleg hasonló töltetű szövegek negatívan hathatnak érzelmi állapotunkra is.

Az ismétlődő ritmusok szintén arra jók, hogy az ember tudatát elhomályosítsák. Egyébként is nagyon nehéz manapság tudatosan odafigyelni egy-egy zenére, mert állandóan befogadunk valamilyen zajt, így agyunk már hozzászokott, háttérzeneként fogja fel. Ezek a zenék viszont pont erre építenek, úgy jutnak el a tudatunkig, hogy szinte észre se vesszük, elaltatják azt, mert az ismétlődés során nincs szükség a figyelmünkre. Ezzel szinte eksztázisba juttatnak, ráadásul, ha ehhez még egy koncert légkörét is elképzeljük, nem nehéz rájönni, mi a nyitja az ütemes együttmozgásnak, tombolásnak.⁷⁶

Az eksztázis jelenségéről korábbi információink is vannak: már az ógörög vallási szertartásokban is megjelent a zene, mint az istenekkel való kapcsolatteremtés eszköze, ezen kívül az egyes sámánok, varázslók is dobolással, táncolással segítették át magukat egy másik tudatállapotba. Ezek mindegyikénél megfigyelhető, hogy általában egy ember kezdi a rituálét,

⁷⁴ Mihalovics Csilla (2011): Hozzon a gyermeknek mindenki, amit tud: játékot, zenét, örömet. (Kodály Zoltán.) Zenehallgatás. In: Döbrössy János (szerk.) „Mi ez a gyönyörű?”(Kodály) -zenehallgatóvá nevelés-konferenciakötet. 99-110. URL: http://old.tok.elte.hu/kutatokozpont/upload/publikacio/Mi_ez_a_gyonyoru_2011.pdf [letöltve:2014.08.23.]

⁷⁵ Bubnó Tamás (2002): A funkcionalitáson alapuló ének-zeneoktatás. In: Székely Mária (szerk.): *Hang és lélek: Új utak a zene és társadalom kapcsolatában*. Zenei nevelési konferencia. Magyar Zenei Tanács. 135-146.

⁷⁶ Ferge Béla (2011): *Értékes, vagy csak divatos? (Kincskeresés a zene világában – CD melléklettel)*. Veszprém: Nyitott szemmel könyvek.15-26.

amelyhez aztán csatlakozik a tömeg. Ez a hatás figyelhető meg a koncerteken is: szinte magával ragad a zene, a tömeg.⁷⁷

Ezt nevezi Emile Durkheim⁷⁸ "kollektív pezsgésnek", ilyenkor sokan egyszerre ugyanazt az eseményt látják, és érzelmeik hasonlóak, vagyis előidéződik a csoporthoz való tartozás élménye. A rock & roll például gyors ritmusával olyan lelki állapotot képes előidézni, amely hatására az emberek agresszívbabban viselkednek, esetleg kárt tesznek a berendezésben is. Ezek a jelenségek számunkra azért fontosak, mert bár itt negatív vonatkozásban jelennek meg, mégis bizonyítják a zene összetartó erejét, illetve azt, hogy az emberek igénylik ezt a közös tevékenységet még ma is. Sajnos az nagyon változó, hogy milyen lehetőségeik vannak manapság a közösségi élmény megélésére.

Saját munkánkban naponta megadhatjuk a gyermekeknek ezt az élményt. Ezzel segítséget is adunk nekik, mert ha sok dalos játékot játszunk velük, a szabad játék során is lesz miből válogatniuk. Ezen kívül az intézményen kívül szervezett programokkal, például a Művészetek Palotájába szervezett kirándulással megmutathatjuk nekik azokat a helyeket, ahol kulturált keretek között, értékes zenét hallgatva is meg lehet élni az összetartozás élményét. A Művészetek Palotája az egészen kicsiktől kezdve a felnőtt korig mindenkinek tartogat megfelelő programokat. Ezt azért tartom fontosnak, mert ahogy már az előzőekben is utaltam rá, a fiatalok sokszor nem is tudják, hogy milyen egyéb lehetőségeik vannak a szórakozásra. Az óvoda és a felsőbb intézmények együttműködésével, a jól felépített külső szervezésű programok felhasználásával eredményesen meg lehetne valósítani a közönségnevelést.

Nem csak a tömeg azonban, ami elragadja az embert a koncerteken. Ismerünk arra irányuló megfigyeléseket is, hogy a különféle zenék milyen hatást váltanak ki a magzatból, és így valószínűleg a felnőtt emberre is hatnak, akkor is, ha nem vesszük észre. A rock koncertre járó anyák gyermekei erőteljesen rugdalóztak a zene, ritmus hatására, illetve a megfigyelések szerint Beethoven és Brahms hallgatása is szinte hiperaktívvá teszi őket.⁷⁹ Ferge Béla⁸⁰ említ

⁷⁷ Király József (1964): A zene hatalmának lélektana. In: Lindenbergné Kardos Erzsébet (2005, szerk.): *Zeneterápia szöveggyűjtemény*. Argumentum Kiadó, Pécs. 9-37.

⁷⁸ Csíkszentmihályi Mihály (1997): *Flow. Az áramlat. A tökéletes élmény pszichológiája*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 73.

⁷⁹ Bagdy Emőke (2002): Hangzás, mozgás, ritmus: a muzikalitás lelki szerveződésének méhen belüli gyökerei. In: Székely Mária (szerk.): *Hang és lélek: Új utak a zene és társadalom kapcsolatában*. Zenei nevelési konferencia. Magyar Zenei Tanács. 47-50.

kísérleteket, melyekben növényeknek nyugodt, illetve rock zenét játszottak. Állítólag a rockzene hatására a növény nem nő, inkább a zenétől távolodik, illetve a vízfelhasználásában is zavart okoz a zene. Hasonló megállapításokat tettek a zene gyermekekre való hatásáról is: nyugodt zene hallgatásakor alkotó tevékenységet végeztek, míg például a rockzene hallatán a gyermek ugrál, tombol.

Ezen kívül Ferge Béla⁸¹ is említi könyvében azt a hatást, hogy egyes háttérzenék hatására az ember kissé ellazul, és így például vásárlás közben meggondolatlan döntéseket hozhat. Ez jól megfigyelhető például a karácsonyi időszakban: az ember bemegy egy üzletbe, ahol már jó előre kihelyezik a díszeket, és karácsonyi zenét kapcsolnak. Így az embernek óhatatlanul is ünnepi hangulata támad, jobb kedvre derül, ellazul, és hajlamossá válik felesleges tárgyak megvásárlására. Említi még azt is, hogy az autóvezetési stílusunkat is befolyásolhatja egy-egy rádióban elhangzó zeneszám.

Találhatunk viszont beszámolót olyan kísérletről is, amelyben egy téren sugárzott zene hatásait figyelték meg. Az eredmények szerint az itt áthaladó emberek derűsebbek, járásuk élénkebb.⁸² Ez viszont azt mutatja, hogy a zene befolyásoló hatását felhasználhatjuk pozitív állapot kiváltása érdekében is.

Ferge Béla⁸³ nyomán tudjuk, hogy vannak olyan darabok, amelyek hallgatása kifejezetten ajánlott műtétek előtt, a beteg megnyugtatóására. Ez csökkentheti a félelmet és a fájdalmat is. Míg a ma divatos zenék sokszor növelik a vérnyomást, izgatottá tesznek, addig a klasszikus zenék éppen ellenkező hatást válthatnak ki. Persze ez nem általános érvényű, ahogyan a Zene futószalagon⁸⁴ című könyvből is látható, a zene hatalmas átalakulásokon ment át az idők során, mindinkább a szórakoztatás irányába. Ez pedig azt eredményezi, hogy még a régi, esetleg klasszikusnak titulált darabokat is át kell válogatnunk. Hasonló a helyzet itt is, mint a gyermekek nevelése során: nem mindig az a jó, amit a gyermek szeret. Itt is találkozhatunk

⁸⁰ Ferge Béla (2011): *Értékes, vagy csak divatos?(Kincskeresés a zene világában – CD melléklettel)*. Veszprém: Nyitott szemmel könyvek.15-26.

⁸¹ Ferge Béla: i.m. 15-26., 60-64.

⁸² Király József (1964): A zene hatalmának lélektana. In: Lindenbergerné Kardos Erzsébet (2005, szerk.): *Zeneterápia szöveggyűjtemény*. Argumentum Kiadó, Pécs. 9-37.

⁸³ Ferge Béla: i.m. 58-60.

⁸⁴ Oldal Gábor (1981): *Zene futószalagon*. Zeneműkiadó, Budapest.

sok olyan darabbal, amely aszerint született, hogy az embereknek éppen mire volt igénye. Azt pedig láthatjuk, hogy bár az ízlés kialakításában nagy szerepe van a társadalom általános értékrendjének, nem mindig az az értékes, amit a többség preferál.

A megfelelő ütemű zene használható a gyermek megnyugtatóására is, illetve Thurmann⁸⁵ fejlesztőprogramjában a koraszülötteknek az anyai szív ritmusával azonos ütemű zenét játszottak. Andrek Andrea⁸⁶ megfigyelése alapján ez azért hasznos, mert az effajta stimuláció hatására gyorsabban alakulnak ki kapcsolatok az idegsejtek között.

A szívritmus közeli ritmus másik, különleges felhasználási módjával Raffai Jenő⁸⁷ nyomán találkozhatunk: kísérletei szerint a skizofrén illetve autista páciensek megnyugszanak, örömareakciókat adnak anyjuk magzati hangzásúvá alakított szívhang-felvétele hallgatása során.

Ami számunkra fontos lehet, az a zene érzelmekre kifejtett pozitív hatása. A gyerekek reggelente nagyon változatos érzelmi állapotban érkeznek az óvodába, és ezt a pedagógusnak figyelembe kell venni. Szükség van a feszültség, szorongás oldására, ezen kívül adódhatnak rendkívüli események is, amikor gyors gyógyír kell a gyermek lelkére. Ezekre mind megoldás lehet a zene, de ezt mind gondosan ki kell válogatnunk. Ferge Béla⁸⁸ is arra a következtetésre jut könyvében, amit Kodály Zoltán vagy Kokas Klára is követett. A népzene a legjobb számunkra, mert nagyon változatos, a társadalmi eseményeknek, illetve az érzelmeknek széles skáláját vonultatja fel, így szinte minden eseményre találunk megoldást bennük. Emellett ezeknek művészi értéke is magas, illetve gondos válogatással találunk közte minden korosztály számára megfelelő szövegű darabokat.

Kokas Kláránál nagy jelentősége van a zenére történő improvizációnak is, amellyel a gyermek felszínre hozhatja érzelmeit, oldhatja belső feszültségét. Szó esik róla, hogy ez természetesen

⁸⁵ Bagdy Emőke (2002): Hangzás, mozgás, ritmus: a muzikalitás lelki szerveződésének méhen belüli gyökerei. In: Székely Mária (szerk.): *Hang és lélek: Új utak a zene és társadalom kapcsolatában*. Zenei nevelési konferencia. Magyar Zenei Tanács. 47-50.

⁸⁶ Bagdy Emőke: i.m. 47-50.

⁸⁷ Bagdy Emőke: i.m. 47-50.

⁸⁸ Ferge Béla (2011): *Értékes, vagy csak divatos? (Kincskeresés a zene világában – CD melléklettel)*. Veszprém: Nyitott szemmel könyvek. 135-136.

bármilyen zene használatával megtörténhet, viszont csak az igazi műrekek adnak a gyermeknek lelki többletet, illetve azok tudják felszínre hozni a valódi érzelmeket.⁸⁹

A zene egyik fő szerepe, hogy az emberek érzelmeit az éppen kívánt hangulat köré szervezze. Ez a hatása érvényesül akár egy színházi előadáson, akár egy koncerten, vagy éppen bevásárlás közben is. Az ismerős hangok megnyugtatóknak, jobb kedvre derítőnek. Emiatt is menekülnek az emberek, és főképp a fiatalok sokszor a világ elől, zenét hallgatva például utazás, de sokszor séta közben is. Viszont csak a minőségi zene képes áramlat-élményt előidézni, de ez is csak akkor, ha odafigyelünk rá.⁹⁰

A zene érzelmekre gyakorolt hatásáról végzett kutatás⁹¹ azonban korántsem szolgál egyértelmű eredményekkel. Láthatjuk ugyanis, hogy a zene hatását nagyon sok tényező befolyásolja, például a tanultság, az aktuális hangulatunk is, valamint azzal is számolnunk kell, hogy egy-egy dolgot minden ember másként lát, és nincs ez másképp a zenével sem. Vannak olyan dallamok, amelyek mindenkiben ugyanazt a képet, érzést keltik, azonban az is elmondható, hogy mindenki azt a zenét kedveli éppen, amelyik saját hangulatához közelebb áll. Így ha a hangulatunkkal ellentétes zenét hallgatunk, legyen az akármilyen vidám is, nyomasztóan hathat.⁹² Ezt fontos tudnunk az óvodában is, hiszem látható, hogy így mekkora a felelősség a csoportnak megfelelő mű kiválasztásakor. Általánosságban elmondható, hogy az érveréshez hasonló tempó nyugodtságot eredményez, az ennél gyorsabb derűsnek hat, de ha túlzottan felgyorsul a tempó, az már nyugtalanságot idézhet elő. Az ennél lassabb tempó pedig nyomasztóvá válhat. A különböző korok zenéit áttekintve az a megállapítás tehető, hogy minél inkább közelítünk napjaink zenéjéhez, annál több hangulatváltoztató elemet találunk az egyes dallamokban, amelynek célja, hogy minél erőteljesebb hatást váltsanak ki. Nem árt viszont figyelni arra, hogy ezzel a lehangoló hatása is nő a zenének.

A kutatás számunkra legérdekesebb észrevétele, hogy a zenének megmutatkoztak a negatív hatásai is, pedig a kísérletek során csak művészi szempontból értékes zenéket használtak.

⁸⁹ Kokas Klára (1992): *A zene felemeli a kezeimet*. Akadémiai kiadó, Budapest. 16-23.

⁹⁰ Csíkszentmihályi Mihály (1997): *Flow. Az áramlat. A tökéletes élmény pszichológiája*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 72-74.

⁹¹ dr. Gyulai Elemér (1956): *A látható zene*. Zenemű Kiadó Vállalat, Budapest. 37-48.

⁹² dr. Gyulai Elemér (1956): i.m. 36-74.

Ebből már következtethetünk arra, hogy a kevésbé értékes zenéknek milyen hatásai lehetnek, a növekvő számú, negatív hatást kiváltó elem miatt. Főként, ha még azt is számításba vesszük, hogy ha az előbbi megállapítás helyes, akkor korunk zenéjében már hemzsegek az ilyen hatáselemek.⁹³

Láthatjuk, hogy a zene életünknek milyen sok területét képes befolyásolni. Azt azonban nem szabad elfelejtenünk, hogy megfigyelések szerint⁹⁴ a zene pozitív, gyógyító hatásait leginkább azok élvezhetik, akik rendelkeznek zenei hallással. Ez pedig ismét azt bizonyítja, hogy érdemes a zenei nevelést korán kezdeni, a zenei hallást időben fejleszteni. Annál is inkább, mivel ez a zenei tevékenységek fontos feltétele, így az értő zenehallgatásé is. A zenehallgatásnak pedig, ahogy azt a továbbiakban látni fogjuk, fontos szerepe van a gyermek ízlésének formálásában.

⁹³ dr. Gyulai Elemér (1956): *A látható zene*. Zenemű Kiadó Vállalat, Budapest. 37-48.

⁹⁴ Király József (1964): A zene hatalmának lélektana. In: Lindenbergerné Kardos Erzsébet (2005, szerk.): *Zeneterápia szöveggyűjtemény*. Argumentum Kiadó, Pécs. 25-37.

3. A zenehallgatóvá nevelés mint az ízlésformálás eszköze

3.1. A befogadói kompetenciák fejlesztése

„Hiába prédikálunk a rossz zene ellen, ha nem tanítjuk meg a gyermeket, hogy mi a jó.”⁹⁵

Az ízlésformálás egyik fontos eszköze a zenehallgatás. Óvodában ennek kifejezetten nagy szerepe van. A Kodály koncepció szerint meg kell próbálnunk minél több élőzenét szolgáltatni a gyermekeknek, ezt pedig a legegyszerűbben úgy tehetjük meg, ha gyakran énekelünk nekik.

A zenehallgatóvá nevelés során az egyik legfontosabb feladatunk, hogy megtanítsuk a gyermeket odafigyelni a zenére. Mivel manapság lépten-nyomon hanghatásokba botlunk, ez nem is olyan egyszerű feladat. A gyerekek még védtelenebbek a minket állandóan érő hanghatásokkal szemben, ezért a mi felelősségünk, hogy óvjuk őket a káros hatásoktól. Emellett meg kell tanítanunk őket, hogy a későbbiekben képesek legyenek meghallani az értékeset a sok selejt között. A sok inger miatt napjainkban a gyermekek is nehezebben tudnak koncentrálni, ezért elsőként azt kell elémünk, hogy az általunk válogatott zenék felkeltsék figyelmüket.

Tudjuk, hogy létezik szándékos, illetve önkéntelen figyelem is. A probléma az, hogy a gyermekek nincsenek rászoktatva, hogy összpontosítsák szándékos figyelmüket, emellett pedig a ma divatos zenék tele vannak olyan elemekkel, amelyek az önkéntelen figyelmet minduntalan megragadják. A pedagógus feladata tehát, hogy megtanítsa a gyermeket a szándékos figyelem irányítására. Abból a szempontból könnyebb a dolgunk, hogy a gyerekek nagyon befogadóak. Ez azonban veszélyeket is hordoz magában. A gyermekeknek előadott dalanyagot ezért mindig nagy gonddal kell megválogatnunk.⁹⁶

Az óvónő által előadott dalok sokat segíthetnek az ízlés formálásában, hiszen ezekhez a gyermek érzelmileg jobban kötődik. Ha megfelelően válogatjuk össze a dalanyagot, azzal

⁹⁵ Kodály Zoltán (1956): Tanügyi Bácsik! Engedjétek énekelni a gyermekeket! In: Bónis Ferenc (2007, szerk.): *Visszatekintés I.* Argumentum Kiadó, Budapest. 307.

⁹⁶ Mélykútiné Dietrich Helga (2011): A hangzó élmény befogadására nevelés kihívásai napjainkban. In: Döbrössy János (szerk.) *„Mi ez a gyönyörű?” (Kodály) -zenehallgatóvá nevelés- konferenciakötet* 83-90. URL: http://old.tok.elte.hu/kutatokozpont/upload/publikacio/Mi_ez_a_gyonyoru_2011.pdf [letöltve:2014.08.23.]

nagy lépéseket tehetünk a gyermek ízlésének formálásában. Ha az óvónő az érzelmi kötődést felhasználja, akkor vonzódást ébreszthet a gyermekben az igényes zene iránt. Ez pedig azért fontos, mert így könnyen lehet, hogy a gyermek a későbbiekben ösztönösen a jót fogja választani.⁹⁷ Ha jó élmények kötődnek a zenehallgatáshoz már kisgyermekkorban, akkor később is ehhez hasonló élményeket fog keresni a gyermek. Körmendy Zsolt⁹⁸ nyomán tudjuk, hogy az élménynek több rétege is van, amelyeknek egy részét tanulás nélkül is felismerhetjük, azonban vannak olyan rétegek, amelyeket már csak bizonyos tanulmányok után élvezhetünk. Ilyenek például a formai elemek felismerésének, a műben való tájékozódásnak a képessége, amelyek segítségével összefüggéseket fedezhetünk fel a műben. Ezt a komplex élményt nem sokan képesek megélni, de az időben elkezdett, jól felépített zenei neveléssel esélyt adhatunk a gyermekeknek rá. Az előzőekhez nagyon hasonló megállapításokat tett Csíkszentmihályi Mihály⁹⁹ is, lássuk a téma kifejtését az ő eredményei alapján!

Először a zenehallgatás érzékszervi élmény, amelyet mi sem bizonyít jobban, mint hogy vannak olyan hangok, hangzások, melyeket az emberek nagy többsége kedvel. Erre az alapvető élményre épít a populáris zene, a mély basszussal és a ritmussal, amelyre a legtöbb ember igen érzékeny, fogékony.

A következő szinten a dallam különféle érzéseket kelt bennünk. Ezt nevezzük analóg hallgatásmódnak. Sajnos a populáris zene rájött, hogyan használja ki ezt a lehetőséget is: a szövegek befolyásolják a képzeletünkben a zene hallatán megjelenő képeket, rávezetnek, hogy mit kell éreznünk zenehallgatás közben.

A legösszetettebb zenehallgatási mód az analitikus mód. Ekkor már nem az első két szinten tapasztalható jelenségekre, benyomásokra figyelünk, hanem a zene felépítését vizsgáljuk, annak szerkezete, a felismert harmónia tölt el örömmel. Ehhez azonban már bizonyos

⁹⁷ Törzsök Béla (1982): Zenehallgatás az óvodában. Editio Musica Kiadó, Budapest. 7-8.

⁹⁸ Körmendy Zsolt (2011): A művészetek palotája és a koncertpedagógia. In: Döbrössy János (szerk.) „Mi ez a gyönyörű?”(Kodály) -zenehallgatóvá nevelés- konferenciakötet 91-98. URL: http://old.tok.elte.hu/kutatokozpont/upload/publikacio/Mi_ez_a_gyonyoru_2011.pdf [letöltve:2014.08.23.]

⁹⁹ Csíkszentmihályi Mihály (1997): *Flow. Az áramlat. A tökéletes élmény pszichológiája*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 72-74.

tanultság szükséges, amelyet a jól felépített iskolai oktatás és az ennek alapul szolgáló óvodai zenei nevelés biztosíthat.

Ahhoz, hogy képesek legyünk teljes figyelmünket a zenehallgatásra koncentrálni, már kisgyermekkorban szükséges ezt gyakorolni, fejleszteni. Bár óvodában még nem jellemző, hogy zenehallgatáskor megfigyelendő szempontokat adunk a gyerekeknek, és iskolában sem ajánlják állandóan, hiszen így elvesz az örömteli befogadás élménye, mégis szükséges valamiképpen a gyerekek figyelmét az adott műre irányítani.¹⁰⁰ Ezt elérhetjük megfigyelési szempontok nélkül is: ha a zenehallgatáshoz megfelelő, nyugodt körülményeket teremtünk, beépítjük és rendszeressé tesszük azokat a napirendben, akkor ezzel szintén teszünk egy lépést a későbbi tudatos, aktív zenehallgatás felé. Ha a gyermeket már ilyen kicsi korban megtanítjuk arra, hogy a zenehallgatás egy különleges esemény, amelyhez nyugodt környezet kell, akkor meglehet, hogy később is hasonló körülményeket igényel majd a zenehallgatáshoz. Ha pedig ez megvalósul, akkor már nagyobb az esélye, hogy az ember megfelelően el tud mélyülni az adott műben.

Nagyon fontosnak tartom tehát, hogy a zenehallgatáshoz megteremtsük a megfelelő körülményeket, amelyben a gyermek élvezheti a művet, a maga szépségéért. Ebből a szempontból szintén fontos a család szerepe is: ahol van idő a közös zenehallgatásra, ott kialakul annak a szokása is. Például mindig egy bizonyos szobában történik a zenehallgatás, vagy mindig hétvégén szakítanak időt rá. Azt, hogy erre manapság mennyi igény illetve idő van, egy következő fejezetben, a kutatás eredményeinél láthatjuk majd.

Kodály Zoltán¹⁰¹ is említést tesz róla, hogy annál kevesebb a látogató egy koncerten, minél értékesebb a műsor. Sajnos ez még ma is igaz, mert továbbra is kevés a zenét értő, kedvelő ember. Ezt a korai zenei neveléssel ki lehetne küszöbölni, és a korán elkezdett zenehallgatóvá neveléssel ki lehetne nevelni az értékes koncertekre járó közönséget is.

A koncertpedagógia, a Művészetek Palotájának törekvései különösen fontosak, mert amellett, hogy megismertetik a gyermekeket a koncertek légkörével, önmagukban is a figyelem

¹⁰⁰ Mihalovics Csilla (2011): „Hozzon a gyermeknek mindenki, amit tud: játékot, zenét, örömet.”(Kodály Zoltán) Zenehallgatás. In: Döbrössy János (szerk.): „*Mi ez a gyönyörű?*”(Kodály) -zenehallgatóvá nevelés-konferenciakötet. 99-110. URL: http://old.tok.elte.hu/kutatokozpont/upload/publikacio/Mi_ez_a_gyonyoru_2011.pdf [letöltve:2014.08.23.]

¹⁰¹ Kodály Zoltán (1929): Gyermekkarok. In: Bónis Ferenc (2007, szerk.): *Visszatekintés I.* Argumentum Kiadó, Budapest. 38-45.

koncentrálására serkentenek. Egyrészt, mert egy hangversenyterembe lépve aligha van a gyermeknek más dolga, mint az előadásra figyelni, itt nem tereli el semmi a figyelmét. Másrészt pedig az előadás akkor és ott történik, egyszeri, megismételhetetlen, ez pedig szintén figyelmes hallgatásra ösztönöz. Mivel manapság tudjuk, hogy bármilyen zenét azonnal, akárhányszor elérhetünk, sokszor nem is figyelünk oda rá. A hangverseny légköre tehát különleges élményt jelenthet a gyermek számára.¹⁰²

Nem elhanyagolható az a tény sem, hogy ha korán lerakjuk a jó ízlés alapjait, akkor azt már később nehéz elrontani, míg ha nem megfelelő zenével látjuk el a gyermeket, akkor az elrontott ízlést később már szintén nehéz javítani. Ehhez azt is hozzá kell tennünk, hogy ha időben lerakjuk az alapokat, és utána a későbbiekben erre építkezhetnek az iskolában, akkor a felnőttkorra elérhető, hogy az emberek ne unják el a koncerteket. Hiszen belátható, hogy ha valaki nem ért valamit, akkor az iránt hamar elveszti az érdeklődését. Így van ez a zenével is. Ám ez kivédhető, ha megfelelően felépített zenei neveléssel zeneértővé, a zenét értve hallgatóvá tesszük a gyermeket. Erre pedig Kodály koncepciója, és az arra épülő módszerek jó lehetőséget kínálnak.¹⁰³

„Az ének órátöbbletét a gyermek biológiai fejlődése indokolja. Mert jó mérnök, vegyész, stb. lehet valaki, ha tizenöt éves koráig rá sem gondol. De zeneértő nem lehet, ha hat éves korában (s játékosan még előbb) nem kezdik rendszeresen nyitogatni-gyakorolni a fülét.”¹⁰⁴, mondja Kodály Zoltán. És valóban, láthatjuk, hogy minél előbb kezdjük el a gyermek figyelmét a tudatos zenehallgatás felé irányítani, annál nagyobb eséllyel ül le később is szívesen meghallgatni egy-egy művet. És ennek még egy nagy jelentősége van: ha egy zenét közelebbről megvizsgálunk, könnyebben kiderül, hogy értékes-e.¹⁰⁵ Ha egy zene nem értékes, akkor közelebbről megvizsgálva, hamar elunhatjuk a hallgatását, hiszen hiába keresünk benne valami többletet, nem fogunk találni. Az igazán értékes műveket hallgatva, a már felfedezett

¹⁰² Csíkszentmihályi Mihály (1997): *Flow. Az áramlat. A tökéletes élmény pszichológiája*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 72-75.

¹⁰³ Kodály Zoltán (1941-1957): *Zene az ovodában*. In: Bónis Ferenc (2007, szerk.): *Visszatekintés I*. Argumentum Kiadó, Budapest. 92-116.

¹⁰⁴ Kodály Zoltán (1958): *Közönségnevelés*. In: Bónis Ferenc (2007, szerk.): *Visszatekintés I*. Argumentum Kiadó, Budapest. 318.

¹⁰⁵ Ferge Béla (2011): *Értékes, vagy csak divatos (Kincskeresés a zene világában – CD melléklettel)*. Veszprém: Nyitott szemmel könyvek. 124-134.

szépségek mellett mindig találunk újdonságokat, a többszöri hallgatás során. Ha megtanítjuk a gyermeket elmélyülni a zenében, akkor azzal már tettünk azért is, hogy később képes legyen megkülönböztetni értéket az értéktelentől.

A korai zenei nevelést már a magzati élet alatt elkezdhetjük, hiszen ma már tudjuk, hogy ekkor is eljutnak a hangok a gyermekhez, és ez befolyásolja fejlődését is. Ezt az információt felhasználhatjuk a gyermek hallásának fejlesztésére, amire jó alkalmat kínálnak az alternatív programok. Ezek bővebb tárgyalásával a következő alfejezet foglalkozik.

A születés után, életének első éveiben a kisgyermek továbbra is az anya által énekelt dalokkal találkozik, amelyek meghatározók a számára. Fontos, hogy minél több inger érje a gyermeket, mert ez arra ösztönzi, hogy ő is válaszoljon, hangot adjon.¹⁰⁶ Már ilyen kicsi korban megkezdhető a gyermek fejlesztése, egyrészt a hangok, dallamok figyelmes hallgatására, másrészt az önálló hangadásra, ehhez viszont a szülők odafigyelése kell. Itt megint az alternatív programokra kell hivatkoznunk: ahhoz, hogy a gyermekek nevelését időben és megfelelő anyaggal elkezdhessük, elengedhetetlen a szülők ismereteinek bővítése is. Ehhez pedig szükségesek a direkt erre a célra szervezett programok, ahol a szülők megismerkedhetnek a gyermek életkorának megfelelő, művészi értékű dalokkal, mondókákkal. Emellett a foglalkozásokon tett ajánlások segíthetnek eligazodni a rengeteg kiadvány között, ami manapság piacon van.

Az intézményes nevelés során már a bölcsődében is énekelünk a gyermek örömeire, és próbáljuk felkelteni érdeklődését a zene iránt, illetve magát is hangadásra ösztönözni, az óvodában pedig már ennél is szervezettebben, tevékenység keretében próbáljuk megalapozni a gyermek ízlését. Az óvónő feladata, hogy rácsodálkoztassa a gyermeket a zene szépségére.¹⁰⁷ A legjobb, ha a zenei nevelés az egész nap során folyik, nem csak a kötött tevékenység egy részében. Nagyon sok élethelyzetre találhatunk megfelelő dalt, amit többféle módon tudunk használni. Egyfelől azért fontos, hogy minél többféle érzelmi töltettel

¹⁰⁶ Mélykútiné Dietrich Helga (2011): „A zene nem tud nem hatni...” A hangzó élmény befogadására nevelés kihívásai napjainkban. In: Döbrössy János (szerk.): *„Mi ez a gyönyörű?”(Kodály) -zenehallgatóvá nevelés-konferenciakötet* 83-90. URL: http://old.tok.elte.hu/kutatokozpont/upload/publikacio/Mi_ez_a_gyonyoru_2011.pdf [letöltve:2014.08.23.]

¹⁰⁷ Mélykútiné Dietrich Helga (2011): „A zene nem tud nem hatni...” A hangzó élmény befogadására nevelés kihívásai napjainkban. In: Döbrössy János (szerk.): *„Mi ez a gyönyörű?”(Kodály) -zenehallgatóvá nevelés-konferenciakötet* 83-90. URL: http://old.tok.elte.hu/kutatokozpont/upload/publikacio/Mi_ez_a_gyonyoru_2011.pdf [letöltve:2014.08.23.]

rendelkező dalt halljon a gyermek, mert így egyre több érzelemhez tud majd dallamokat kötni. A későbbiekben, hasonló élethelyzetekben ezek az élmények visszaköszönnek, ami fontos lehet abban, hogy a gyermeknek pozitív érzései alakuljanak ki a zenehallgatás irányában. Másrészt maguk a dallamok is kiváltanak érzelmeket a gyermekből, amik így saját érzelmeinek, és azok kifejezési lehetőségeinek skáláját gyarapítják.

A zenehallgatás során természetesen a megfelelő körülmények, nyugodt légkör megteremtése mellett nem feledkezhetünk meg magáról a hallgatott mű megválogatásáról sem.

Bár a hallgatásra szánt zenei anyag esetében hangterjedelmi korlátozás nincs, nem árt odafigyelnünk rá, hogy a gyermekek legkönnyebben az egyszólamúságra tudnak figyelni. Természetesen emellett megjelenhet a kétszólamúság is, amelynél a legjobb, ha a két óvónő együtt adja elő a művet. Sok kiváló népdalunk is megfelelő anyaga lehet a zenehallgatásnak, még akkor is, ha a bennük levő szimbólumokat a gyermekek még nem értik.¹⁰⁸ A népdalok, a műzenei darabok azért is fontosak, mert segítenek, hogy a gyermeknek megbízható stílusérzéke alakulhasson ki.¹⁰⁹

Bár a legjobb az élőzene, természetesen vannak olyan művek, amiket nincs alkalmunk másképpen bemutatni, mint gépzene segítségével. Ekkor ügyelnünk kell arra is, hogy a felvétel megfelelő minőségű legyen, illetve a mű hosszúságát is szem előtt kell tartanunk. Mindemellett, amikor csak tudunk, nyújtunk élőzenei élményt a gyermeknek, hogy később keresse a lehetőséget a komolyzenei koncertek megtekintésére.

Az élőzenének is csak akkor van hatása, ha az előadásmód megfelelő, ezért fontos, hogy jól felkészüljünk az előadásra, illetve saját magunkat is megfelelő érzelmi állapotba hozzuk, mert csak ekkor lesz összhangban mimikánk, taglejtésünk mondanivalónkkal. Ez az összhang pedig elengedhetetlen ahhoz, hogy a gyermekek teljesen át tudják élni a zene nyújtotta élményt.¹¹⁰

¹⁰⁸ Forrai Katalin (1979): Zenei nevelés zenehallgatással. In: Hovánszki Jánosné (2008, szerk.): *Zenei nevelés az óvodában*. DE Hajdúböszörményi Ped. Főisk. Kar, Hajdúböszörmény. 242-246.

¹⁰⁹ Laczó Zoltán (1976): Kodály koncepciójának hatása a legújabb zenepszichológiai kutatások tükrében. In: Hovánszki Jánosné (2008, szerk.): *Zenei nevelés az óvodában*. DE Hajdúböszörményi Ped. Főisk. Kar, Hajdúböszörmény. 28-43.

¹¹⁰ Forrai Katalin (1979): Zenei nevelés zenehallgatással. In: Hovánszki Jánosné (2008, szerk.): *Zenei nevelés az óvodában*. DE Hajdúböszörményi Ped. Főisk. Kar, Hajdúböszörmény. 242-246.

Fontos még, hogy a hallgatandó műveket nem kell előre megbeszelnünk, hanem hagyjunk teret a gyermek fantáziájának, illetve utólag sem szabad kényszerítenünk a gyermeket, hogy mondja el élményeit a hallott zenéről, hiszen ez még felnőtt korban is nehéz. Egyszerűen csak hagyjuk, hogy élvezze a művet, a maga szépségéért.¹¹¹

Az utóbbiakban már számos módszertani kérdés is felmerült, de mielőtt rátérnénk a gyakorlati megvalósítás lehetőségeire, tekintsük át, milyen zenei nevelést segítő programok közül válogathatnak ma a szülők illetve az intézmények!

¹¹¹ Forrai Katalin (1991): A művészetekre nevelés lehetőségei az óvodai zenei nevelésben. In: Hovánszki Jánosné (2008, szerk.): *Zenei nevelés az óvodában*. DE Hajdúböszörményi Ped. Főisk. Kar, Hajdúböszörmény. 305-308.

3.2. Alternatív módszerek

„A gyermek ösztönszerű, természetes nyelve a dal, s minél fiatalabb, annál inkább kívánja mellé a mozgást...A zene és testmozgás szerves kapcsolata: énekes játék a szabad ég alatt, ősidők óta a gyermek életének legfőbb öröme.”¹¹²

A fent leírtak kiegészítésére, támogatására jó szolgálatot tehetnek az alternatív programok, a koncertpedagógia. Itt a gyermek befogadáshoz szükséges képességei úgy fejlődnek, hogy közben új élményeket szerez, hiszen nem minden nap jut el az ember például hangversenyterembe. Fontos, hogy megmutassuk a gyerekeknek, hogy milyen lehetőségeik vannak a szórakozásra, hiszen tudjuk, hogy a legtöbben nem az aktív zenélés mellett fognak dönteni később. Ezért időben el kell kezdenünk a befogadói kompetenciák fejlesztését, hogy a gyerekek ne csak hallgassák, de értsék is majd a zenét.¹¹³

Az alternatív programok közvetlenül és közvetve is segíthetik az intézményes zenei nevelés munkáját. Közvetlenül, mert az éves tervünkben szerepeltethetünk koncertlátogatást, vagy az óvodán belül szervezett zenés programokat. Közvetett hatása pedig a szülők ismereteinek szélesítésén keresztül valósul meg. Igyekeznünk kell a szülőket megismertetni azokkal a programokkal, amelyekkel maguk is részt vehetnek a gyermek zenei nevelésében. Ezek a programok már szinte a gyermek fogantatásától kezdve elérhetők, látogathatók, amellyel megvalósíthatók Kodály alapelvei. Céljuk egyrészt, hogy a szülők közelebb kerüljenek gyermekükhöz, aktívan részt vehessenek fejlesztésükben, miközben újra felfedezik az együtt játszás, zenélés örömét. Másrészt az ismeretterjesztésben is fontos szerepe van az ilyen programoknak: a szülők megtanulhatnak számos gyermekdalt és mondókát, és ez segít nekik is eligazodni a sok zenei anyag, kiadvány között. Ha minél több szülő venne részt ilyen programokban a gyermekével, az nem csak a szülő-gyermek kapcsolatot mélyítené el, de nagy segítséget adna az óvodai zenei neveléshez is, hiszen a gyerekek már jó élményekkel, a zenére nyitottan érkeznének az intézménybe.

¹¹² Kodály Zoltán (1937): Énekes játékok. In: Bónis Ferenc (2007, szerk.): *Visszatekintés I.* Argumentum Kiadó, Budapest. 62.

¹¹³ Körmendy Zsolt (2011): Koncertpedagógia, a befogadói kompetenciák fejlesztésének alternatív útja. In: Döbrössy János (szerk.): *„Mi ez a gyönyörű?” (Kodály) -zenehallgatóvá nevelés- konferenciakötet.* 31-36. URL: http://old.tok.elte.hu/kutatokozpont/upload/publikacio/Mi_ez_a_gyonyoru_2011.pdf [letöltve:2014.08.23.]

Lássunk most néhány példát a manapság működő programokból, amelyek, mint azt majd látni is fogjuk, a legkisebektől a nagyobbakig mindenkinek kínálnak megfelelő tevékenységet!

Fellegi Ádám zongoraművész 2003-ban a Semmelweis Egyetem Szülészeti és Nőgyógyászati Klinikáján ingyenes foglalkozásokat tartott kismamák számára. A művész azért fogott ebbe a vállalkozásba, mert tudta, a magzatnak is van hallása, viszont utánajárva rájött, hogy ahol van is zeneterápiás foglalkozás a születendő gyermekek számára, ott mindenütt gépzenét használnak. Mivel az élőzene sokkal erőteljesebb hatással bír, arra az elhatározásra jutott, hogy magzatoknak fog koncerteket adni. Ennek az eseménynek adott otthont a Semmelweis Egyetem, az anyaságra felkészítő tanfolyam részeként. A foglalkozásokon a kismamáknak komolyzenei darabokat játszott zongorán, illetve beszélgetett is velük az adott műről, befejezésként pedig mesét mondott. Hasonló program a művész lakásán 1994 óta, a mai napig rendszeresen működik. Jelenleg hetente kétszer ad úgynevezett Lakáskoncertet, ezen belül pedig Babakoncertet, amely várandós kismamáknak illetve kisgyermekeknek és szüleiknek szól. Ezeket a koncerteket mesével és vetítéssel teszi még érdekesebbé a gyermekek számára a művész. Egyéni felkérésre gyermekcsoportok részére külön foglalkozást is vállal, így esetleg az óvodák is élhetnek a lehetőséggel.^{114 115}

Fellegi Ádám leginkább komolyzenei darabokkal igyekszik megismertetni a gyerekeket, és szüleiket, de számos foglalkozás jött létre abból a célból is, hogy a szülők, és gyermekeik együtt játsz hassanak, illetve minél több énekes játékkal, mondókával megismerkedjenek.

A Ringató program létrehozásával Gállné Gróh Ilona¹¹⁶ (2006.) célja az volt, hogy az anyukák is aktívan részt tudjanak venni gyermekük zenei nevelésében. Természetesen ehhez nem kell mindegyiküknek zenésznek lenni, elég, ha igényük van rá, hogy helyesen neveljék gyermeküket. Ha a szülők a gyermeknek sokat beszélnek, énekelnek, mondókáznak, azzal megalapozzák a gyermek jó hangulatát is. Fontos ezért, hogy az anyukák felismerjék ezt a

¹¹⁴ Fejős Éva (2003): Mamák öröme, magzatok gyönyörűségére-zeneterápia a megszületendő babáknak. In: Lindenbergerné Kardos Erzsébet (2005, szerk.): *Zeneterápia szöveggyűjtemény*. Argumentum Kiadó, Pécs. 259-260.

¹¹⁵ Fellegi Ádám (1994): *Lakáskoncert, Zeneterápia*. URL: <http://www.fellegiadam.hu/> [letöltve: 2015.01.21.]

¹¹⁶ Gállné Gróh Ilona (2006): *A Ringatóról*. URL: <http://www.ringato.hu/?p=subpage&pid=1> [letöltve: 2015.01.07.]

lehetőséget, és maguk is örömeiket leljék a gyermekkel/gyermekeknek való énekelgetésben. A program ehhez nyújt segítséget, mintát: a szülők megélhetik gyermekükkel a közös művészeti tevékenység élményét. Ezen kívül kiinduló pontot, ösztönzést jelent az otthoni énekelésre, amellyel a szülők már otthon megadhatják azt az alapot, amelyre az intézményes művészeti nevelés építkezhet. A foglalkozásokon gépzene nem hallgatnak, a gyerekeknek nem adnak feladatokat, csak az alapvető igények: mozgás, játék, énekelgetés kielégítésére törekszenek. Nincsen hangszerhasználat, mert a gyermekek még túl kicsik hozzá. Fő szerepet kap az ölbeli játék, emellett pedig a szülők népdalokat énekelnek. Ezzel megvalósul a gyermekek aktív részvételét igénylő játék, és a figyelmes zenehallgatás is: hiszen a gyermek, ha nem is végig, de pár dallam erejéig biztosan figyelmesen hallgatja a szeretett személy énekét. Nem csak az anya-gyermek kapcsolat elmélyítését látom ebben a programban, de mivel több család is részt vesz egy-egy foglalkozáson, ez megadja a közösségi éneklés élményét is, amelyre manapság már nem sok példát láthatunk. Ez teszi számomra igazán különlegessé ezt a programot. Az anya már várandósan is részt vehet a foglalkozásokon, amit szintén nagyon fontosnak tartok, és ez után egészen az óvodába lépésig járhat gyermekével a tevékenységre.

A kisebbeknek való foglalkozás folytatása a Ringató Énekes Óvoda, melyre már korcsoportonként várják a gyermekeket. A kiscsoportosok foglalkozásai még szülői jelenlét mellett zajlanak, a nagyobbak már egyedül járnak a tevékenységre.¹¹⁷

Az 1999-ben indult Tücsök zene program is az óvodásnál kisebb korosztályt célozza meg, szintén szülői részvétellel zajló foglalkozásokkal. Itt is fontos a jó légkör, az egymás sikereinek való örülés. Azonban a Ringató programmal ellentétben, itt kapnak a gyermekek hangszereket, sőt, ez a program nagy hangsúlyt fektet a gyermekek hangszerhasználatára. A honlapon olvashatók szülői nyilatkozatok, amelyek mindegyikéből az tűnik ki, hogy a foglalkozáson hallott mondókák, dalok rendre előkerülnek otthon is, és a gyermek saját játékában is megfigyelhetők. A program célja, természetesen az örömszerzés mellett, hogy a gyerekek ritmusérzékét, hallását és személyiségét fejlessze. A foglalkozások 30 percesek, melyeken gondosan válogatott dalokkal és mondókákkal ismerkedhetnek meg a résztvevők.

A programhoz kapcsolódóan a gyerekek részt vehetnek még az Iciri-piciri táncház nevű foglalkozáson is, ahol a néptáncsal ismerkedhetnek, illetve lehetőség van szintén az Iciri-

¹¹⁷ Gállné Gróh Ilona (2006): *Ringató énekes óvoda*. URL: <http://www.ringato.hu/?p=subpage&pid=4> [letöltve: 2015.01.07.]

piciri tánc ház zenekar által kísért tevékenységének látogatására is. Itt néptáncsal, népdalokkal és népi gyermekjátékokkal találkozhatnak az érdeklődők. Az előző programok kifejezetten az óvodásnál kisebb gyerekeket célozzák meg, de külön foglalkozás keretében az óvodásoknak is lehetősége van ismerkedni a néptáncsal.^{118 119 120}

A Kerekítő¹²¹ különlegessége, hogy csak a magyar néphagyomány dalait, mondókáit használja. Mivel 3 éves korig vehetnek részt a foglalkozásokon a gyermekek, ez igazodik is Kodály elveihez: a gyermekek zenei nevelésének megalapozása a saját kultúrával kezdődik.

A Ringatóhoz hasonlóan itt is az ölbeli játékoké az elsődleges szerep. Háromféle foglalkozás érhető el, név szerint a Mondókás Móka, a Bábos Torna és a Tippető. Mindhárom típus a népi játékokra épít, az ízlésformálás szempontjából leginkább a Mondókás Mókát és a Tippetőt tartom fontosnak. Természetesen mindegyik foglalkozás elsődleges célja, hogy a gyermekek és szüleik együtt tevékenykedjenek, és jól érezzék magukat. Ezen felül a Mondókás Móka¹²² során ölbeli játékokkal ismerkedhetnek, amely jó alkalom a szülők ismereteinek szélesítésére, illetve a gyerekek ritmusérzékének, hallásának fejlesztésére is. Népi hangszerekkel, élőzenével is találkozhatnak a gyermekek, illetve szüleik, akiknek a hosszabb foglalkozás alkalmával lehetősége nyílik kótetlen beszélgetés során bővebb információkat szerezni kisgyermekekkel kapcsolatos témákban. A foglalkozásokra időnként vendégelőadókat is meghívunk. A tevékenységen 3 éves korig vehetnek részt a gyermekek.

Szintén a ritmusérzék fejlesztésére, a magyar népzenevel való ismerkedésre ad lehetőséget a Tippető, ahol a magyar néptánc alapjaival ismerkedhetnek meg a résztvevők. A cél, hogy

¹¹⁸ Gál Gabriella (1999): *Több, mint zene*. URL: <http://www.tucsok-zene.hu/index1.html> [letöltve: 2015.01.07.]

¹¹⁹ Szenkovits Péter (2004): *Aranyozott Pillanatok*. URL: <http://www.tucsok-zene.hu/index1.html> [letöltve: 2015.01.07.]

¹²⁰ Kolpaszky Zsuzsanna (é.n.): *Tücsökzene-bébik a zene varázásban*. URL: <http://www.tucsok-zene.hu/index1.html> [letöltve: 2015.01.07.]

¹²¹ J. Kovács Judit (2009): *Mi a Kerekítő?* URL: http://kerekito.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=73%3Aami-a-kerekito&catid=37%3Aolvasnivalok&Itemid=60 [letöltve: 2015.01.22.]

¹²² J. Kovács Judit (2009): *Kerekítő Mondókás Móka*. URL: http://kerekito.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=73%3Aami-a-kerekito&catid=37%3Aolvasnivalok&Itemid=60 [letöltve: 2015.01.22.]

alkalmat teremtsenek arra, ami régen még természetes volt: a gyerekek hallják, szokják meg a népdalokat, zenés környezetben nőjenek fel. Ez a tevékenység is 3 éves korig látogatható.¹²³

Eddigi tapasztalatom, hogy az én korosztályomnak még nagy hányada járt kisiskolás korában néptáncra, viszont a most gimnazista korosztálynál ez már nem jellemző, sőt, sokan kifejezetten nem kedvelik a népzeneét. A Tippetőt ezért is tartom jó ötletnek, mert aki ilyen korán megismerkedik a népzenevel, és hagyják, hogy kedve szerint mozogjon rá, jól érezze magát, annál a gyermeknél remélhetjük, hogy később is ezek a kellemes érzések fognak visszaköszönni a népzene hallatán.

A Kerekítő foglalkozáson az éneklés, mozgás mellett élő hangszerjátékkal is találkozhatnak a résztvevők, ami szintén jó alkalom a gyermekek zenehallgatási szokásainak alakítására.

Fontosnak tartom még, hogy nemcsak saját oktatók képzése zajlik, hanem néhány óras továbbképzésekkel, kiadványokkal a pedagógusok tudásának felfrissítését is biztosítják. A hozzáférhetőség érdekében a gyakorlati képzés mellett on-line tananyag is várja az érdeklődőket. Ez nagyon hasznos, mert így az óvónők újabb ötleteket kapnak az óvodai élet színesebbé tételéhez.¹²⁴

Kokas Klára elveit követve tart foglalkozásokat bölcsődés, óvodáskorú gyermekek számára Kővári Eszter Sára. Munkája az aktív zenélést, és a befogadást, közönségnevelést is segíti. A foglalkozások elején énekelnek, „átírják” a népdalokat, amellyel improvizációra serkentik a gyermekeket. Ez után zenei részleteket hallgatnak, amelyre sokadik hallgatás után a gyermekek kitalálják saját történetüket, eltáncolják azt. Szólót is lehet kérni, ahogyan Kokas Kláránál is: itt fejlődik a figyelem, amely nem csak az egymásra való figyelésnél fontos, de magánál a zenehallgatásnál is. Végül fontos még, hogy a szülők mindig tájékoztatva vannak, milyen zenéből vett részletre táncoltak a gyermekek, hogy otthon is meg tudják majd hallgatni

¹²³ J. Kovács Judit (2009): *Kerekítő Tippető*. URL: http://kerekito.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=345%3Aami-a-kerekit-tippet&catid=37%3Aolvasnivalok&Itemid=60 [letöltve: 2015.01.22.]

¹²⁴ J. Kovács Judit (2009): *Módszertani képzés*. URL: <http://kerekito.hu/index.php/modszertani-kepzes> [letöltve: 2015.01.22.]

azt. Mint ahogyan a cikk is említi, ez fontos a közönségnevelés szempontjából, erősíti a zene iránti vonzódását a gyermekeknek.¹²⁵

A fentiekhez hasonló programoknak ad otthont a Művészetek Palotája, amely jó lehetőséget teremt az óvodák számára, hogy csoportosan is látogathassanak fejlesztő tevékenységeket. Az előzőekben említett programokat azért tartom fontosnak, mert az egészen kicsi gyermekek zenei nevelésének megvalósítását támogatják, úgy, hogy a szülők látókörét is tágítják. Ezen kívül pedig a gyermekek már korán megélhetik az együttes tevékenység örömét.

A Művészetek Palotája nyitva áll a nagyobbak előtt is, itt már ténylegesen a kialakult/kialakulófélben levő óvodai közösséget erősíthetjük. Amennyiben a csoportnak lehetősége van nagyobb kirándulást tenni, ide mindenképpen érdemes ellátogatni, hiszen a külső szervezésű programok változatosabbá tehetik az óvodai zenei nevelést. Bár sok program inkább az iskolásokat célozza meg, találhatunk óvodás csoportoknak való foglalkozást is. Ilyen például a Zenebona - Ne csak hallgasd! - Kreatív játékok a hangokkal és hangszerekkel elnevezésű foglalkozás, amelyen nagycsoportosainkkal vehetünk részt. Itt egyrészt lehetőségük van létrehozni a zenét, illetve ismerkedhetnek a hangszerek működésével, sőt, készíthetnek is egyszerűbb darabokat.

Ezen kívül ajánlhatunk számos programot a szülőknek, hétvégi tevékenységként, hiszen a foglalkozások jó része szombaton és vasárnap kerül megrendezésre, hogy a hétköznapiakon dolgozó szülők részt tudjanak venni rajta. A Babakonzerteken a gyermekek az élőzenével ismerkedhetnek. Ahogyan a program leírása is rámutat, a gyermek itt láthatja szülei viszonyulását a zenéhez, amely mintaként szolgál neki. Ebben a korban ez nagyon fontos, hiszen a gyermek érzelmileg hozzájuk kötődik leginkább. A közös zenehallgatás tehát segíthet megalapozni a gyermek zenéhez való jó viszonyát.¹²⁶

A Tesz-vesz muzsika szintén nagyon jó alkalom arra, hogy a szülők és gyerekek együtt örüljenek a zenének. Itt hétköznapi tárgyak felhasználásával játszanak, zenélnek a gyerekek. A foglalkozás segít a zenei kreativitás fejlesztésében, illetve ezek az alkalmak megmutatják, hogy a zene minden mozdulatunkban, tevékenységünkben megtalálható. Jó felfedezés ez a

¹²⁵ Könyves-Tóth Zsuzsanna (2014): „Lehetsz kispatak, leveleken átvilágító napsugár.” Fidelio. URL: http://fidelio.hu/bobita/interju/lehetsz_kispatak_leveleken_atvilagitito_napsugar [letöltve: 2015.01.22.]

¹²⁶ Művészetek Palotája honlapja. URL: www.mupa.hu [letöltve: 2015.01.07.]

szülőknek, a gyermekeknek pedig, akik ebben nőnek fel, már természetes lesz. A tevékenység végén igazi hangszerekkel is ismerkedhetnek a résztvevők. A foglalkozás egyik célja, hogy felismertesse a szülőkkel, mennyi lehetőség rejlik egy-egy hétköznapi tárgyban, illetve arra buzdítsa őket, hogy maguk is találjanak ki hasonló játékokat, és énekeljenek minél többet gyermeküknek.¹²⁷

A zenével kapcsolatos tevékenykedés is segíthet elmélyíteni a zenéhez fűződő érzelmeinket. Birinyi József hangszerkészítő foglalkozásain, táboraiban a gyerekek és a szülők közösen készíthetnek egyszerű hangszereket. Ez sikerélményt ad a gyermeknek, illetve a saját maga készítette eszközt sokkal szívesebben fogja használni is. Az ehhez hasonló rendezvényeket bátran ajánlhatjuk a családoknak is, illetve egyszerűbb, hétköznapi, elérhető anyagokból készíthető hangszereket magunk is készíthetünk óvodásainkkal egy-egy foglalkozás keretében.¹²⁸

A fenti példák alapján láthatjuk, hogy ezek a tevékenységek nagyon hasonló célok köré épülnek: az együttzenélés örömeinek meg tapasztalása mellett fejlesztik a gyermek befogadói kompetenciáit, nyitottá teszik őt a különböző zenék befogadására, olyan élményeket adnak, ami egy életen át elkíséri a gyermeket. Emellett lehetőséget adnak a szülőknek, hogy maguk gondoskodhassanak gyermekeik zenei neveléséről. Mindezekon felül, minden program igyekszik valamilyen módon támogatni az intézményes zenei nevelést is: vagy közvetlenül, óvodás, iskolás csoportoknak való rendezvények szervezésével, vagy közvetetten, a pedagógusok ismereteinek bővítésével.

Az alternatív programok legfontosabb szerepét abban látom, hogy az ízlés formálását több úton is elkezdik. Ez egyrészt a szülők ismereteinek szélesítésével történik, mindemellett pedig a gyermeket próbálják aktív befogadásra ösztönözni, valamint be is vonják, hogy ne csak befogadó legyen, hanem önmaga is alkotson. Természetesen nem várhatjuk el, hogy mindenki külön foglalkozásokra járjon a gyermekével. Mivel valamennyi program kínál továbbképzéseket is, a pedagógusoknak van lehetőségük újabb ismereteket szerezni, és ezeket az óvodai munkában is kamatoztatni. A cél az lenne, hogy az óvodában is egyenletesen tudjuk

¹²⁷ Papp Tímea (2012): *Bármiből lehet bármi.* Fidelio. URL: http://fidelio.hu/bobita/mupa_magazin/barmibol_lehet_barmi [letöltve: 2015.01.22.]

¹²⁸ Birinyi József (2011): Hangszervarázs. Népi hangszerek készítése. In: Döbrössy János (szerk.): *„Mi ez a gyönyörű?” (Kodály) -zenehallgatóvá nevelés- konferenciakötet.* 111-131. URL: http://old.tok.elte.hu/kutatokozpont/upload/publikacio/Mi_ez_a_gyonyoru_2011.pdf [letöltve: 2014.08.23.]

fejleszteni a befogadói kompetenciákat, illetve a gyermek alkotói kedvét. Ezen felül szinte minden óvodában rendeznek családi délutánokat, alkotódélutánokat. Ezek programját is lehetne bővíteni zenés napok szervezésével.

Az eddigiekben megismerkedhettünk már a különféle zenék hatásaival, illetve láthattuk a zenehallgatóvá nevelés fontosságát, és az ehhez kapcsolódó programokat. A továbbiakban áttekinthetjük, hogy milyen lehetőségeink vannak az eddig tárgyaltak óvodai munkába illesztésére.

4. Az elmélet óvodai munkába illeszthetőségének lehetőségei

Ahogy az eddigiekben láthattuk, több szempontból is fontos, hogy megfelelő zenei nevelés valósuljon meg az óvodában. Tekintsük át, hogy miképp ültethetők az eddig megismertek az óvodai munkába!

Azon felül, hogy a heti rendben szinte minden óvodában megjelenik az ének-zene, énekes játék, tánc tevékenység kötött napja, fontos, hogy a többi napon is részesüljön a gyermek zenei élményben. Sokféle formáját el tudom ennek képzelni, mert kis odafigyeléssel, a zene szinte minden tevékenységbe beleillik. Ezzel pedig egy nagyon bensőséges, meleg légkört varázsolhatunk a csoportba, illetve a gyermek láthatja, hogy milyen sok érzelm fejezhető ki a zenével. Ezen felül elérhetjük, hogy a zene, az éneklés természetes részévé váljon a gyermek mindennapjainak.

Freund Tamás agykutató a középiskolások oktatásáról alkotott véleményében felvázolja a problémákat: nem a befogadásra tanítjuk meg a gyerekeket, hanem mindenképpen a tananyag maradéktalan megtanulását várjuk el tőlük. Az ő gondolata szerint, ha sikerülne a gyerekeket nyitottabbá tenni a világ történéseivel szemben, akkor teljesen más módszerekkel, kevésbé mechanikus tanulással is folyhatna az oktatás.¹²⁹ Hasonló problémák vetődnek fel a zene tanításának során is: Kodály¹³⁰ koncepciója szerint is először élményeket kell szerezni a gyermeknek, majd erre épülhet a későbbi tananyag. Ha az óvodai zenei nevelésben sikerül ezt elérnünk, azzal nemcsak a gyermek értékrendjét alakíthatjuk, hanem ösztönözhetjük is a gyereket, hogy a későbbiekben az egyéb tárgyakban is igyekezzon megragadni a számára érdekes információkat, és ezek köré építve sajátítsa el a tananyagot.

Szerencsére igen nagy dalanyaggal rendelkezünk ahhoz, hogy minden tevékenységhez, élethelyzethez megtalálhassuk a megfelelőt. Megoldhatunk vele konfliktust, kezdeményezhetünk tevékenységet, vagy énekelhetünk csak kedvtelésből, akármikor. Van, hogy a gyerekek a mintázás, kézimunka során asszociálnak a nemrég megismert dalokra. Ha

¹²⁹ Solymosi Tari Emőke (2011): Kotta-zene-élmény. In: Döbrössy János (szerk.): „Mi ez a gyönyörű?” (Kodály) -zenehallgatóvá nevelés- konferenciakötet. 25-26. URL: http://old.tok.elte.hu/kutatokozpont/upload/publikacio/Mi_ez_a_gyonyoru_2011.pdf [letöltve:2014.08.23.]

¹³⁰ Kodály Zoltán (1941-1957): Zene az óvodában. In: Bónis Ferenc (2007, szerk.): *Visszatekintés I.* Argumentum Kiadó, Budapest. 92-116.

kezdeményezik, ekkor is énekelhetünk velük. A kisebbek nagyon élvezik, ha a mindennapos testmozgás során dalos játékokat is alkalmazunk. A napi tevékenységek során való éneklés mellett alkalmazhatjuk még a koncertpedagógiát is, amely szintén a befogadásra helyezi a hangsúlyt, megtanítja a gyermeket, hogy odafigyeljen, értse, és úgy élvezze a zenét.¹³¹

A zenehallgatóvá nevelést kezdhethetjük a természetben, az ott megjelenő hangok megfigyelésével. Ez a figyelem összpontosításának nagyon kellemes tréningje lehet. Ha van rá lehetőség, akkor erre a legjobbnak az erdei sétát találom, mert itt van igazán lehetőség megfigyeltetni elsősorban a csendet, majd a többi megjelenő hanghatást, a reccsenéseket, csobogásokat, madárcsicsergést. Ez mind nagyon fontos, nemcsak a figyelem fejlesztésének szempontjából, hanem azért is, mert így tanul meg a gyermek rácsodálkozni dolgokra, és ez később hasznunkra válhat, ha egy dallam csodáit szeretnénk bemutatni.

A csoportszobában történő foglalkozásokat is színesíthetjük a modern technikát segítségül hívva. Ahol van lehetőség az interaktív tábla használatára, ott a pedagógus segítheti a gyermekek bevonódását a már meglévő programok használatával, vagy esetleg újak készítésével. A tábla előnye, hogy több érzékszervet mozgósít egyidejűleg, valamint feladatokat is kínál, amely lehetővé teszi, hogy a gyermek ténylegesen aktív részese lehessen a zenének, a zenélésnek. A játékos feladatokkal észrevétlenül a zenére, a dallam egyes részeire irányíthatjuk a gyermekek figyelmét. Ezen kívül felhasználhatjuk a hangszerekkel való ismerkedés során is, hiszen nem mindig van lehetőségünk többféle hangszert bevinni a csoportszobába, illetve vannak olyan hangszerek, amelyek nem is elérhetőek. Ezeknek egyszerre képét és hangját is megmutathatjuk a gyerekeknek a tábla segítségével.¹³²

Természetesen egyéb módszerek is a rendelkezésünkre állnak, amellyel bevonhatjuk a gyermekeket, passzív hallgatókból érte befogadókká, vagy akár aktív cselekvőkké is tehetjük őket. Erre ajánl számos ötletet Mendölyné Kiss Cecilia is¹³³. A figyelem felkeltését a csend

¹³¹ Kőrmendy Zsolt (2011): Koncertpedagógia, a befogadói kompetenciák fejlesztésének alternatív útja. In: Döbrössy János (szerk.): „Mi ez a gyönyörű?”(Kodály) -zenehallgatóvá nevelés- konferenciakötet. 31-36. URL: http://old.tok.elte.hu/kutatokozpont/upload/publikacio/Mi_ez_a_gyonyoru_2011.pdf [letöltve:2014.08.23.]

¹³² Szabóné Németh Borbála, Szabó Gergely (2011): Az (inter)aktív zenei élmény. In: Döbrössy János (szerk.): „Mi ez a gyönyörű?”(Kodály) -zenehallgatóvá nevelés- konferenciakötet. 49-61. URL: http://old.tok.elte.hu/kutatokozpont/upload/publikacio/Mi_ez_a_gyonyoru_2011.pdf [letöltve:2014.08.23.]

¹³³ Mendölyné Kiss Cecilia (2011): A hallási figyelemkeltés eszközei általános iskolás korban. In: Döbrössy János (szerk.): „Mi ez a gyönyörű?”(Kodály) -zenehallgatóvá nevelés- konferenciakötet. 79-82. URL: http://old.tok.elte.hu/kutatokozpont/upload/publikacio/Mi_ez_a_gyonyoru_2011.pdf [letöltve:2014.08.23.]

megfigyeltetésével éri el. A különböző neszek megbeszélésével elérhető a figyelem felkeltése, amit aztán fenn is kell tartani. A legfontosabb cél, hogy a gyermek hallási türelmét fejlesszük, hiszen ez az, amire a populáris zene hallgatása során jóformán nincs is szükségünk, így a mai gyerekeknek a megfigyelés nehézségeket okoz. Erre a hagyományos, egy-egy elemet kiragadó megfigyelési szempontok mellett találhatunk a gyermek számára élvezetesebb módszereket is. Ilyen például a mozdulatokkal való operálás: ha megszólal a zene, nem szabad megmozdulni. De meg is fordíthatjuk a játékot: ha egy előre megadott szempont teljesül, megkérhetjük a gyermekeket, hogy emeljék fel a kezüket, vagy tapsoljanak. Ezeknek a játékoknak nemcsak az az előnye, hogy élvezetesebb, mint csak számolgatni, és leírni az eredményt, hanem az is, hogy óvodás gyermekekkel is játszhatók. Ezen kívül Hegedűsné Tóth Zsuzsanna¹³⁴ ötleteiből merítve, hétköznapi tárgyak segítségével magunk is zenélhetünk, így a gyerekek nem csak hallgatói, de aktív művelői is lehetnek a zenének. Ezt ajánlja Birinyi József¹³⁵ is: ismertessük meg a gyermeket a környezetének hangjaival, tanulja meg, hogy szinte minden kifejezhető zenével, illetve készíthetünk is velük egyszerűbb hangszereket, hiszen a saját hangszerén még nagyobb örömmel játszik majd a gyermek.

Mivel már ismerjük a zene stresszoldó, nyugtató, hangulatjavító hatásait is, egy kis odafigyeléssel jó hatékonysággal alkalmazhatjuk a zenét a szomorú gyermek felvidítésára, a szorongó gyermek feloldódásához, vagy egy esős napon, a csoport hangulatának emeléséhez. Erre a célra nagyon jók a dalos játékok, hiszen ezek át is mozgatják a gyermeket. A dalos játékok tartalmazzák mindazt, ami az eddigiekben kifejtésre került: a gyermeknek élményt jelent, a népi játékok sok feszültséget és oldást tartalmaznak. A játékok során érzelmileg még inkább kötődni fog a gyermek az elhangzó dalhoz, így a zenei ismeretekhez érzelmeket is fog társítani. Ez pedig azt eredményezi, hogy az ismeretek mélyebben elraktározódnak, később előhívhatóak lesznek.¹³⁶ Ez fontos a gyermek ízlésének formálása szempontjából is, hiszen így a későbbiekben is kötődni fog a dallamos, jó ritmusú, tartalmas zenékhez, illetve igényelni

¹³⁴ Hegedűsné Tóth Zsuzsanna (2011): Zenével/zenélve a kisgyermekek között. In: Döbrössy János (szerk.): *„Mi ez a gyönyörű?”(Kodály) -zenehallgatóvá nevelés- konferenciakötet.* 15-20. URL: http://old.tok.elte.hu/kutatokozpont/upload/publikacio/Mi_ez_a_gyonyoru_2011.pdf [letöltve:2014.08.23.]

¹³⁵ Birinyi József (2011): Hangszervarázs. Népi hangszerek készítése. In: Döbrössy János (szerk.): *„Mi ez a gyönyörű?”(Kodály) -zenehallgatóvá nevelés- konferenciakötet.* 111-131. URL: http://old.tok.elte.hu/kutatokozpont/upload/publikacio/Mi_ez_a_gyonyoru_2011.pdf [letöltve:2014.08.23.]

¹³⁶ Kokas Klára (1972): *Képességfejlesztés zenei neveléssel.* Zeneműkiadó, Budapest. 25-32.

fogja egy zene hallgatása során a változatosságot, az egyes részek meglétét, a feszültséget, oldást, illetve a lezártaságot.

A mozdulatok egyébként is nagy szerepet játszanak Kodály koncepciójában, hiszen ez jelenti az alapot az élményszerzéshez. Kisgyermekkorban a mozgás összekapcsolódik minden tevékenységgel, a gyermek testi igénye. Ezt láthatjuk a koncepcióban is, így például a szolmizálás is kézjelekhez kötődik. Ezzel biztosított a gyermekek bevonása, aktivitása a zenetanulás során, illetve ez hoz maradandó élményeket. Később ezek az élmények segítenek majd nekik eligazodni a zenei áradatban, ezért is fontos, hogy sok mozgással egybekötött éneklésben legyen része a gyermeknek. Ez nem csak az ízlésformálás szempontjából jelentős, de az éneklés során maga tapasztalja meg a dallamot felépítő elemeket, amelyek így mélyen elraktározódnak, jó alapot adva az iskolai zeneoktatásnak.¹³⁷

Fontos még, hogy a gyermek minél korábban ismerje meg a többszólamúságot is. Ez nem csak felvételek segítségével érhető el. A két óvónő együtt éneklésével, esetleg hangszerkísérettel való énekléssel, illetve az óvónőkből álló kórus, vagy iskolás gyermekek meghívásával is változatosabbá tehetjük a zenei nevelést. A két óvónő együtt éneklésére ráadásul a gyermekeknek is az összetartozás érzését közvetíti.¹³⁸ Kodály¹³⁹ szerint a kétszólamúság a tiszta énekléshez is elengedhetetlen, a hangok egymáshoz való viszonyát is megtanulja a gyermek, a sok ismétlés alatt, észrevétlenül.

Mindezek miatt elengedhetetlen, hogy egy-egy darabot többször is lejátsszunk vagy elénekeljünk a gyermekeknek, mert így tudják a zenének egyre több mozzanatát felfedezni.¹⁴⁰

Azért, hogy a gyermek csak művészi értékű zenével találkozzon az óvodában, a pedagógus a felelős. Nem egyszerű kiválogatni ezeket a nagy mennyiségű zenei anyagból, ezért most lássunk néhány szempontot, ami segítségünkre lehet a szelektálás során!

¹³⁷ Kokas Klára (1972): i.m. 19-32., 51-52.

¹³⁸ Forrai Katalin (1979): Zenei nevelés zenehallgatással. In: Hovánszki Jánosné (2008, szerk.): Zenei nevelés az óvodában. DE Hajdúböszörményi Ped. Főisk. Kar, Hajdúböszörmény. 242-246.

¹³⁹ Kodály Zoltán (1941): Énekeljünk tisztán! In: Bónis Ferenc (2007, szerk.): *Visszatekintés I.* Argumentum Kiadó, Budapest. 83-87.

¹⁴⁰ Kokas Klára (1972): *Képességfejlesztés zenei neveléssel.* Zeneműkiadó, Budapest. 5-9.

Ferge Béla¹⁴¹ összeállított egy útmutatót, amely szempontok segítségével könnyebb döntenünk az adott zene értékét illetően. Bár módszerével főként a szöveggel is rendelkező zenei darabokat vizsgálja, annak egyes pontjai alkalmazhatók a kifejezett témával, szöveggel nem rendelkező darabok esetében is.

Először megfigyelteti a műben szereplő hangszereket, az azok által játszott dallamokat. Ajánlja, hogy ezeket dúdoljuk is el, kopogjuk a ritmust. Ehhez szükséges a mű többszöri meghallgatása. Ez után figyeljük meg, hogy mit mond nekünk a zenemű. Fontos, hogy összevegyük a szöveget és a dallamot: a kettőnek ugyanis harmonizálni kell, azaz a szövegnek és a dallamnak is hasonló érzelmeket kell kelteni bennünk. Jó példa erre a külföldi dalok hallgatása. Sokszor megtörténik, hogy valaki nagyon megszeret egy-egy zenét, de hamar megváltozik a véleménye, amikor lefordítják neki a szöveget: a dallam egészen más érzelmeket ébresztett benne, mint amiről a dal valójában szól. Ez a populáris zene esetében nagyon gyakori jelenség.

Ha mindezeket már végigjártuk, a következő szempont, hogy amennyiben valamilyen téma köré épül a darab, megfigyeljük, hogy azt milyen eszközökkel mutatja be a zene. Fontos, hogy a ritmus, hangerő, hangmagasság és dallamív változatos legyen. Ehhez kapcsolódik a következő pont, végül ugyanis azt kell megfigyelnünk, hogy milyen hatást gyakorol ránk a mű. Lényeges, hogy ne legyen túlzó, ne közvetítsen túlzott érzelmeket, jelenjen meg a zene során feszültség, amit aztán oldás követ. Így teljesnek érezhetjük a művet, amely nem befolyásolja túlzón érzelmeinket semmilyen irányba.

A szempontsor egyes elemei alkalmazhatók akkor is, ha szöveggel nem rendelkező zeneművel állunk szemben. A hangszerek és az általuk játszott dallamok megfigyelése, a zenemű számunkra hordozott üzenetének végiggondolása, a megjelenő zenei eszközök illetve a mű érzelmekre gyakorolt hatásainak megfigyelése hasznos lehet bármilyen zenemű hallgatása során, és jó kiindulási alapot jelenthet a darab értékes voltának vizsgálatakor.

¹⁴¹ Ferge Béla (2011): *Értékes, vagy csak divatos? (Kincskeresés a zene világában – CD melléklettel)*. Veszprém: Nyitott szemmel könyvek. 124-134.

A fenti szempontok mellett, melyek főleg a zenehallgatási anyag rostálását segítik, Forrai Katalin¹⁴² is ad útmutatást a megfelelő zenei anyag kiválogatásához. Kiemeli, hogy az óvónő bővítheti a zenei anyagot, de figyelmeztet az alapvető szempontok figyelembevételére, amelyek a következők. Az óvónőnek kell kiválogatni a megfelelő zenét, és ez nem feltétlenül mindig azokat a darabokat jelenti, ami a gyermeknek éppen tetszik. Tartsuk szem előtt, hogy a gyermek még csak most szerez tapasztalatokat a világról, és értékrendjét nekünk kell megalapozni, mert neki még nincs viszonyítási alapja.

A populáris zene, a gyermekslágerek egyértelműen nem az óvodába valók, azonban a túlzottan komoly, bonyolult műveket is kerülnünk kell. Az óvodás gyerekek számára a legmegfelelőbbek az egy- és kétszólamú művek. Az életkor szerint válogathatunk rövidebb illetve hosszabb zenei anyagot, de ügyelnünk kell, hogy a gyerekek többször is meghallgathassák ugyanazt, mert így ismerhetik meg jobban az adott zenei darabot.¹⁴³ Zenehallgatás céljából néha érdemes egy-egy mesét is énekelve előadni. A gyermekek nagy érdeklődéssel hallgatják, újabb élményeket szereznek a zenével kapcsolatban, illetve az előadás ösztönözheti a gyermeket, hogy maga is találjon ki ehhez hasonlót, merjen játszani a hangokkal.¹⁴⁴

Az énekes játékokat, mondókákat a néphagyomány anyagából vegyük, mert ezek esztétikai értéke magas. Az idegen, gyenge fordítással megjelenő gyermekdalok nem megfelelőek a gyermek számára. Ezeket eredeti nyelven, zenehallgatás céljára használhatjuk, illetve gondos válogatással találhatunk műfordításokat, amelyek segítségével a gyermek is énekelheti más népek gyermekdalait.¹⁴⁵ Nemkívánatosnak minősülnek még a felnőtt humort, vagy erkölcsi tanulságokat tartalmazó dalok, illetve a televízióban hallható slágerek. Ezen dalok szövege, illetve utóbbiaknak hangterjedelme sem való a gyermeknek, és művészi értékük sem magas.¹⁴⁶

¹⁴² Forrai Katalin (1979): Zenei nevelés zenehallgatással. In: Hovánszki Jánosné (2008, szerk.): *Zenei nevelés az óvodában*. DE Hajdúböszörményi Ped. Főisk. Kar, Hajdúböszörmény. 242-246.

¹⁴³ Forrai Katalin (1979): i.m. 242-246.

¹⁴⁴ Forrai Katalin (1974): *Ének az óvodában*. Editio Musica Kiadó, Budapest. 46-47.

¹⁴⁵ Forrai Katalin (1979): Zenei nevelés zenehallgatással. In: Hovánszki Jánosné (2008, szerk.): *Zenei nevelés az óvodában*. DE Hajdúböszörményi Ped. Főisk. Kar, Hajdúböszörmény. 242-246.

¹⁴⁶ Forrai Katalin (1985): *Ének a bölcsődében*. Zeneműkiadó, Budapest. 20-22.

A gyermekek éneklésre szánt dalanyagának kiválasztásakor négy fő szempontot kell figyelembe vennünk: fontos a kis hangterjedelem, a pentatónia, az ép forma és az, hogy a dalhoz tartozó játék egyszerű, könnyen megjegyezhető legyen. A népi gyermekjátékok mellett használjuk még a rendelkezésre álló komponált gyermekdalokat is, melyek előnye, hogy a már jól ismert fordulatok mellett újabb hangzásvilággal ismertetik meg a gyermeket.¹⁴⁷

Mivel az óvoda csak kiegészítője lehet az otthoni nevelésnek, fontos, hogy a ránk bízott gyermekek családjával is foglalkozzunk. A korábbi részekben tárgyalt alternatív programok mellett ösztönöznünk kell a családokat, hogy próbáljanak meg minél több közös élményt szerezni, a művészetek terén is. Itt legfőképp nem arra kell gondolnunk, hogy a szülőre hárítjuk a gyermek teljes zenei nevelését, és azt várjuk el, hogy ő ismertesse meg minél több művel gyermekét. Természetesen ez is fontos, de itt hangsúlyosabb a szülői modell követése. Ha a család eljár együtt színházba, hangversenyre, vagy csak otthon összeülnek, és együtt hallgatnak valamilyen, természetesen leginkább művészi értékű zenét, azzal közös élményeket szereznek, amelyek még jobban elmélyítik a műhöz és a zenehallgatás alkalmához való érzelmi kötődést. Ezzel a gyermek olyan értékrendet kap, illetve olyan szokásokat vesz be, amely valószínűleg egész életére befolyásolja a zenéhez fűződő viszonyát, és megalapozza a későbbi zenehallgatási szokásait. Nem utolsó sorban, az így szokatott gyermekkel az óvodai munka során is könnyebb lesz dolgoznunk.¹⁴⁸

Saját munkámban szeretnék a mindennapos tevékenységeim során is sokat dúdolni, énekelni. Ezt azért tartom fontosnak, mert édesanyám mindig énekelt házimunka közben is, és ezzel minket is arra szoktatott, hogy sokat dúdoljunk, csak a magunk kedvére. Ha erre az óvodában is van lehetőség, az amellett, hogy a gyerekeket is dalolásra buzdítja, az otthonos légkör megteremtésére is alkalmas lehet. Az eddig megismert információk alapján megállapíthatjuk, hogy ha a gyermekeket zenével teli környezetben neveljük, akkor sokkal bensőségesebb kapcsolatok alakulhatnak ki közöttük, illetve jobban odafigyelnek majd egymásra. A saját munkámban szívesen próbálom majd ki ezeket a hatásokat, mert nagyon fontosnak tartom a szeretettel teli környezetet a gyermeknevelésben.

¹⁴⁷ Forrai Katalin (1974): *Ének az óvodában*. Editio Musica Kiadó, Budapest. 39.

¹⁴⁸ Vekerdy Tamás (2013): *Jól szeretni*. Kulcslyuk Kiadó, Budapest. 47-54.

Az óvodában, ahol a három év alatt a gyakorlatomat töltöttem, fontosnak tartják, hogy a gyerekeket a nap minden szakaszában érje zenei hatás. A kötelező tevékenységekben is mindig szakítanak időt egy-egy dalos játékra, vagy énekelésre, illetve a tevékenység kezdetére is egy ismerős dallam megszólalása hívja fel a gyerekek figyelmét. A kisebbeknél a mindennapos mozgással egybekötve is alkalmazzák a mondókákat, gyermekdalokat. Ezen kívül az óvónő igyekszik megragadni a spontán kínálkozó alkalmakat is, hogy éneklést vigyen a napba. Megfigyelhettem, hogy ebben a csoportban a gyerekek önálló játékaik során is sokszor dúdolnak, sőt, a lányok maguk is próbálják játszani a dalos játékokat.

Az óvodai zenei nevelésnek a fentiekhez hasonlóan kellene megvalósulnia, hiszen az idén a kiscsoportban is láthattam, hogy ennek hatására már pár hónap óvodában töltött idő után jelentkezik a gyerekek igénye az együtt éneklésre, zenélésre.

5. Önálló kutatás-az otthoni zenehallgatási szokások

5.1. A kutatás célja

Kutatási célom az volt, hogy információkat gyűjtsek arról, hogy manapság milyen zenei ismereteket hoznak otthonról a gyermekek. Ez számomra azért fontos, mert képet szeretnék kapni arról, mire számíthatok majd munkám során, milyen alapokra építkezhetek. Célom volt továbbá, hogy felmérjem, milyen ismeretekkel rendelkeznek a szülők a zenei nevelés fontosságáról, és az ezzel kapcsolatos programlehetőségekről. Szerettem volna ezen felül azt is megtudni, hogy milyen zenehallgatási szokások uralkodnak manapság a családokban. A kérdéssor tartalmazott még az óvodára vonatkozó kérdéseket is, amellyel célom az volt, hogy megtudjam, maguk az intézmények kínálnak-e zenei neveléssel kapcsolatos foglalkozásokat.

5.2. A kutatás módszere, eszköze

A kutatás során kvantitatív kutatási módszerrel dolgoztam. Az információgyűjtést megkérdezéssel végeztem el, kutatásom eszközeként a kérdőíves módszert választottam, amelynek oka, hogy így rövid időn belül az ország legkülönbözőbb helyeiről kaphatok válaszokat. Kezdetben úgy terveztem, hogy először internetes kérdőív formájában indítom útnak a kérdéseket, majd a visszakapott kérdőívek számát látva papír alapon is elkészíttem a kérdéssort. Az első nap végére az internetes kitöltések száma 83 db volt, így végül nem indítottam el a papír alapú kérdőívet. A fő ok, ami miatt ezt a módszert elvetettem, hogy féltem, nagyon egyoldalú képet kapok majd, hiszen a papírt főként a lakóhelyemhez közeli intézményekbe tudtam volna eljuttatni. Így például az intézményi programokra vonatkozó kérdéseimre adott válaszok torz képet adtak volna.

A kérdőívem viszonylag hosszú lett, sok kérdéssel, de az internetes szerkesztés előnye, hogy beállítható, hogy egyszerre csak egy-egy kérdést lásson a kitöltő. Így mindig csak az adott kérdéssel kellett foglalkozni a kitöltés során, amely összességében nem vett több időt igénybe, mint három percet. Ezért sem ragaszkodtam a kérdőív nyomtatásához, hiszen a gépelt kérdőív majdnem öt oldalas lett volna. Az egymás után sorban megjelenő kérdésekkel viszont ez a terjedelem láthatatlanná vált.

A kérdőív összesen 32 darab kérdést tartalmazott, ebből 5 darab a kiértékelést segítette, nemre, korosztályra, végzettségi szintre, lakóhelyre, foglalkozástípusra vonatkozott. Természetesen a fennmaradó 27 darab kérdés mindegyikére nem kellett mindenkinek

válaszolni, mivel sok eldöntendő kérdés is helyet kapott a kérdéssorban. Így több helyen előfordult, hogy aki igennel válaszolt, újabb kérdéseket kapott, míg aki nemmel, az 2-3 kérdést kihagyva tovább lépett a következő kérdésre.

A kérdéssorban nyílt és zárt végű kérdések egyaránt előfordultak, illetve a legtöbb feleletválasztós kérdésnél is meghagytam a lehetőséget egyéb válasz feltüntetésére.

A kérdőív első felében általános kérdéseket tettem fel a szülők óvodai nevelésről alkotott véleményével kapcsolatban, illetve érdeklődtem az egyes intézményekben tartott egyéb foglalkozásokról is. A következő szakaszban az otthoni énekléssel, zenehallgatási szokásokkal kapcsolatos kérdések következtek. Itt kaptak helyet az otthon található zenei kiadványokra vonatkozó kérdések is, illetve a szülők tájékozottságának felmérése, az éppen fellelhető, családoknak szóló zenés programokról.

A kérdéssort egy olyan kérdéssel zártam, mellyel célom az volt, hogy a szülőket elgondolkodtassa a különböző zenék hatásait illetően.

5.3. Hipotézisek

Kérdéseim, amelyekre a kutatás során választ szeretnék kapni, illetve az ehhez kapcsolódó hipotéziseim a következők.

1. Ismeretes-e a szülők előtt a zenei nevelés fontossága, illetve hogyan vélekednek erről a témáról?

Úgy gondolom, hogy sok szülő nincs tisztában a zenei nevelés fontosságával, és az óvodai nevelés többi elemét a zenei nevelés elé fogják sorolni fontossági sorrendben.

2. Vannak-e a szülőknek ismeretei az alternatív programokról, illetve jár-e a gyermek zenei neveléssel kapcsolatos foglalkozásokra?

Feltételezem, hogy több gyermek jár sport, illetve egyéb foglalkozásokra, mint zenei tevékenységekre, illetve azt várom, hogy nem sokan fognak alternatív programokat ismerni.

3. Van-e manapság idő illetve igény arra, hogy a család együtt hallgasson zenét?

Valószínűleg kevesen szakítanak időt a közös zenehallgatásra.

4. Vannak-e otthon értékes zenei anyagok?

Arra számítok, hogy a gyermekek többsége inkább mai slágereket hall és hallgat, kevés az igazán értékes zenei kiadvány otthon.

5.4. Kutatási eredmények bemutatása

5.4.1. A minta

A kérdéssora 107 főtől érkezett válasz, ebből 104 darab bizonyult értékelhetőnek. Mivel a családi környezet véleményére, a gyermeket otthon érő hatásokra voltam kíváncsi, nem szabtam meg, hogy csak kisgyermekesek adhassanak választ, de törekedtem arra, hogy elsősorban ilyen szülők válaszoljanak. Ebből adódóan néhány esetben nagyszülőktől is kaptam válaszokat. A válaszadókból 28 fő volt 30 év alatti, a többi 76 fő 30 év feletti.

Váramozásaimnak megfelelően többségében az anyukák töltötték ki a kérdőívet, ugyanis a 104 válaszadóból 14 fő férfi, és 90 nő volt.

A végzettséget tekintve szinte minden rétegből kaptam válaszokat, a válaszadók eloszlása az egyes végzettségi szinteken többnyire egyenletes volt. Minden válaszadóm legalább 8 általános iskolai osztályt végzett. 4 fő végzettsége 8 általános iskolai osztály, 17 fő egyetemi végzettséggel rendelkezik, 28-an főiskolát végeztek, 35-en középiskolát, illetve 20-an szakközépiskolát. Ezt, illetve a válaszadók foglalkozását azért tartottam fontosnak felmérni, mert érdekel, hogy a magasabb végzettséggel rendelkezők vajon inkább fontosnak tartják-e a művészeti nevelést.

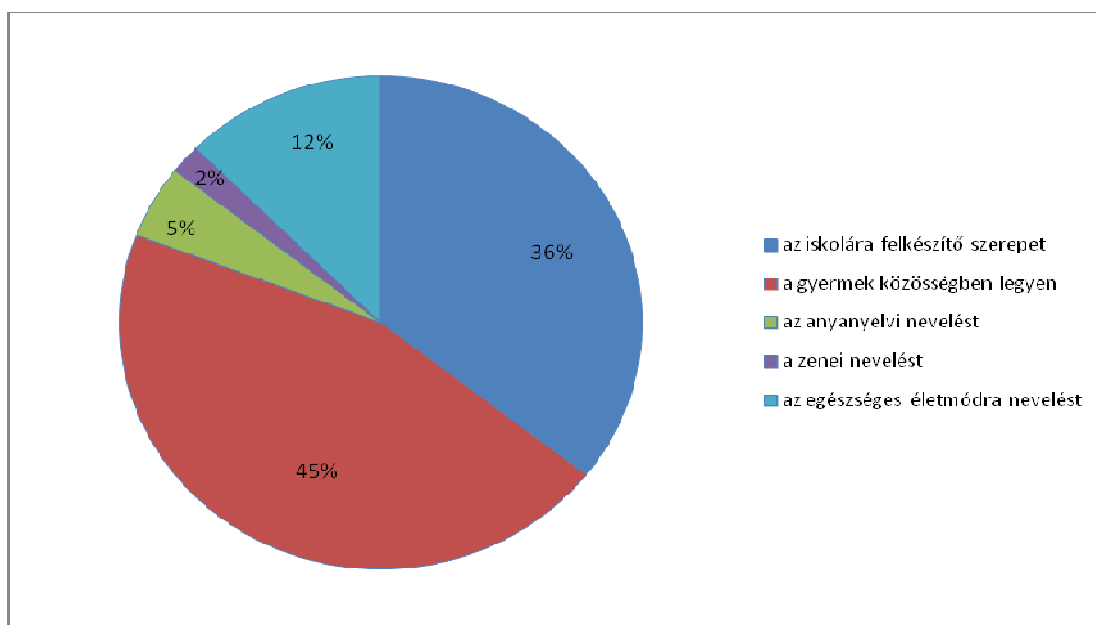
A válaszadók közül 15-en faluban laknak, 24-en a fővárosból valók, 65-en egyéb vidéki városból válaszoltak.

A foglalkozásra vonatkozó kérdésnél a megadott válaszlehetőségeken kívül engedtem egyéb választ is adni, ezzel az volt a célom, hogy aki nem tudja besorolni magát egyik kategóriába sem, tovább tudjon lépni a következő kérdésre, és ne fejezze be a kérdőív kitöltését. Ebből adódóan már ennél a kérdésnél változatos eredmény született. A válaszlehetőségek a következők voltak: fizikai dolgozó, beosztott szellemi, vezető szellemi, vállalkozó, tanuló, illetve egyéb. A válaszadókból 15-en végeznek fizikai munkát, 54-en szellemi foglalkozásúak, beosztott státuszban, 8-an pedig vezető státuszban. Négyen a vállalkozó kategóriát jelölték meg foglalkozásuknak, és a kérdőívet 7 tanuló is kitöltötte. Az egyéb kategóriában érkezett válaszok a következők: nyolcan főállású anyák, ketten háztartásbeliek,

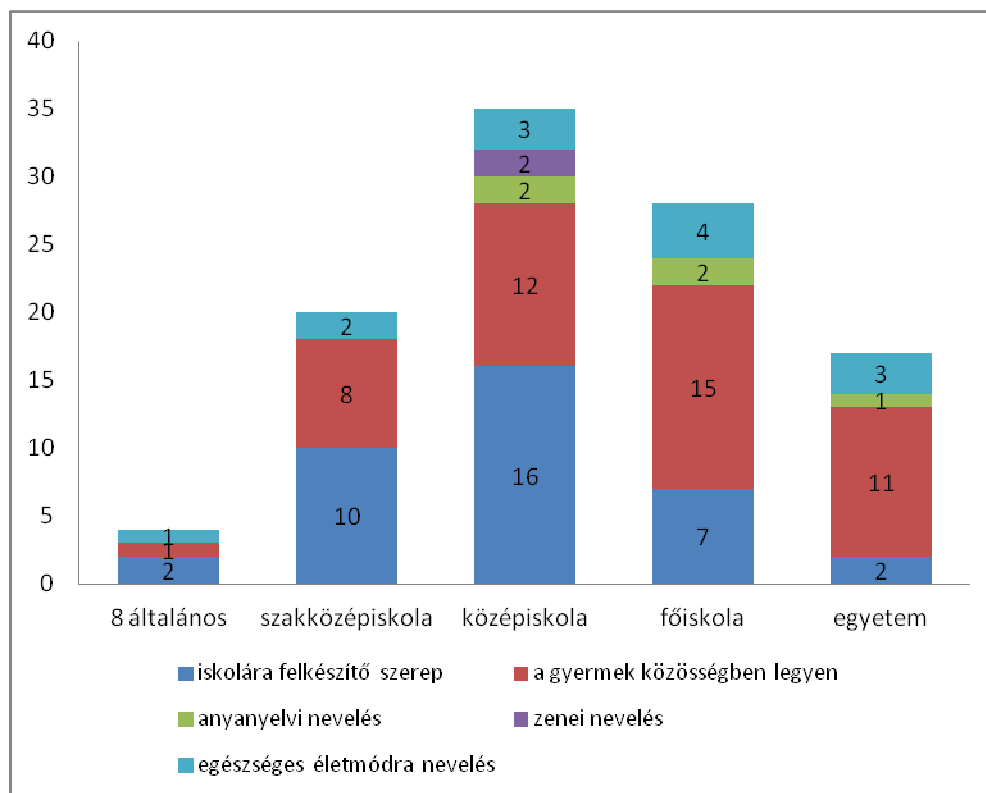
ketten pedig álláskereső, valamint egy válaszadó kisgyermeknevelő. Két válasz érkezett nyugdíjas korútól, illetve egy rokkant nyugdíjastól.

5.4.2. A kutatás

Az első kérdés általánosabb jellegű volt, az óvodai nevelés egyes elemeiből kellett a válaszadóknak kiválasztani, hogy mit tartanak a legfontosabbnak. A célom az volt, hogy az ilyen jellegű kérdésekre még addig válaszoljanak, amíg nem derül ki, hogy a zenei nevelés témaköre a legérdekesebb számomra. A válaszlehetőségek között szerepelt az óvoda iskolára felkészítő szerepe, az egészséges életmódra nevelés, az anyanyelvi nevelés, a zenei nevelés, illetve annak fontossága, hogy a gyermek közösségben legyen. Az egyes válaszlehetőségek közötti százalékos megoszlást az ábra mutatja.

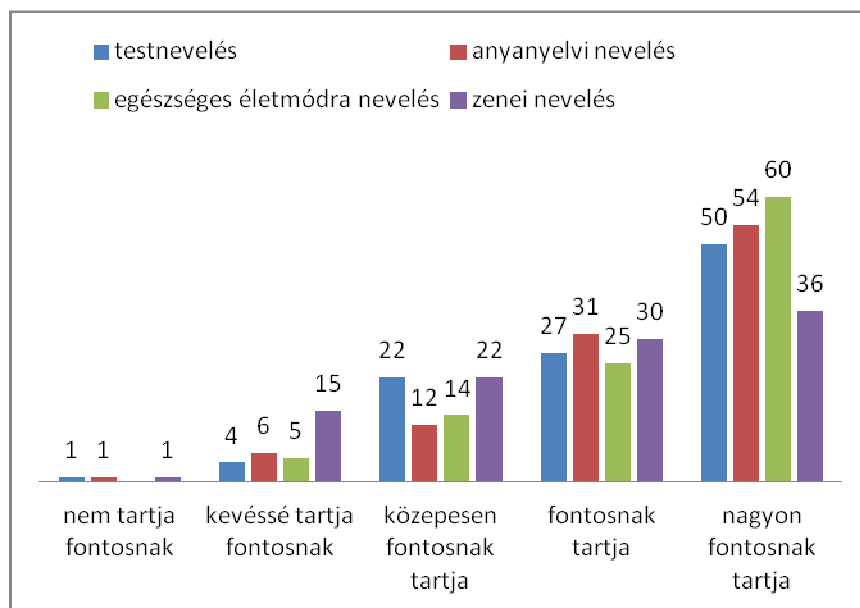
A legtöbb válaszadó számára az a legfontosabb, hogy gyermeke közösségben legyen, ezt a lehetőséget a válaszadók 45%-a jelölte be. Ahogyan vártam, a második legtöbb jelölést az óvoda iskola előkészítő szerepe kapta, a válaszadók 36%-a tartja ezt a szempontot a legfontosabbnak. 12% az egészséges életmódra nevelést emelte ki, míg 5% az anyanyelvi nevelést tartotta a legfőbbnek. A zenei nevelést mindössze a válaszadók 2%-a tartotta a legfontosabbnak.

A fenti diagramon látható, hogy az egyes végzettségi szintekkel rendelkező válaszadók mely elemeket tartották a legfontosabbnak. A 8 általános iskolát, illetve a szakközépiskolát végzeteknél az anyanyelvi nevelés és a zenei nevelés nem jelenik meg, ők az iskolára felkészítő szerepet tartják legfontosabbnak, illetve a szakközépiskolát végzeteknél nagy arányban megjelenik az óvodai közösség fontossága is. A középiskolát végzeteknél még az iskolára felkészítő szerep dominál, míg a főiskolai és egyetemi végzettséggel rendelkezők inkább a közösségi életet tartják fontosnak. A zenei nevelés mindössze egy helyen, a középiskolát végzeteknél jelenik meg. Érdekes még megfigyelni, hogy az anyanyelvi nevelést is kevesen tartják fontosnak.

Az első kérdés témájához kapcsolódik a 6. kérdés is, ezért azt is itt tárgyalom.

Ennél a kérdésnél egy egytől ötig tartó skálán kellett értékelni, mennyire tartják fontosnak az óvodában a testnevelés jellegű tevékenységet, az anyanyelvi nevelést, az egészséges életmódra nevelést illetve a zenei nevelést. Ezt a kérdést azért iktattam be, hogy lássam, ha a szülők nem csak egy, számukra legfontosabb elemet emelhetnek ki az óvodai nevelésből, akkor jobb eredményeket ér-e el a zenei nevelés.

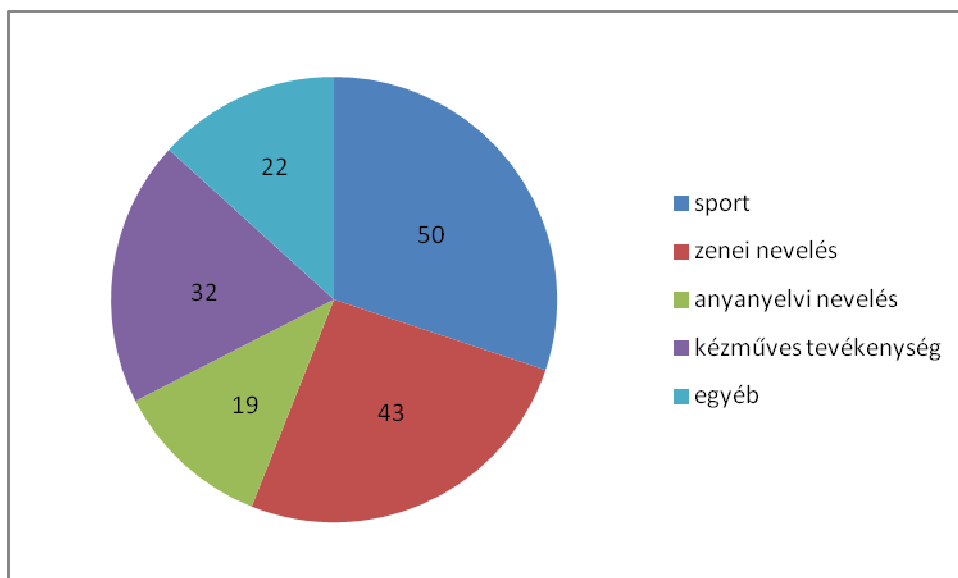

Az ábrán láthatók az egyes területekre adott értékelések. Általánosságban azt láthatjuk, hogy a válaszadók fele az összes területet fontosnak tartja. Kiemelkedő az egészséges életmódra nevelés szerepe, ezt a területet mindenki fontosnak ítéli bizonyos mértékben, hiszen senki nem jelölte be azt a lehetőséget, hogy nem tartja fontosnak. A leginkább fontosnak az egészséges életmódot tartják a szülők, ez után következik a sport, majd az anyanyelvi és ezt követően a zenei nevelés. Az első kérdés során kapott válaszoknál lényegesen jobb eredmény született, hiszen a válaszadók 63%-a fontosnak találja a zenei nevelést.

A következő kérdéssel, melyben az óvodában tartott egyéb, külön kérhető foglalkozásokról érdeklődtem, azt szerettem volna felmérni, hogy a szülőknek mennyi információjuk van a közelükben elérhető programlehetőségekről. Ezen felül a válaszokból információkhoz juthatok az óvodákban manapság tartott foglalkozásokról is.

20 fő válaszolta, hogy nem tud az óvodában működő, a délelőtti tevékenységeken kívüli foglalkozásokról, tehát ők nem értesültek az óvodában tartott egyéb foglalkozásokról, vagy az óvoda nem kínál ilyen lehetőséget. 84 válaszadó tud ilyen tevékenységekről, ők ez után egy újabb kérdést kaptak, itt felsorolhatták, hogy milyen jellegű foglalkozásokról van tudomásuk. A válaszlehetőségek között szerepelt a sport, zenei- illetve anyanyelvi neveléssel kapcsolatos foglalkozás, kézműves tevékenység, valamint egyéb lehetőség is.

A 84 válaszadótól összesen 166 válasz érkezett.

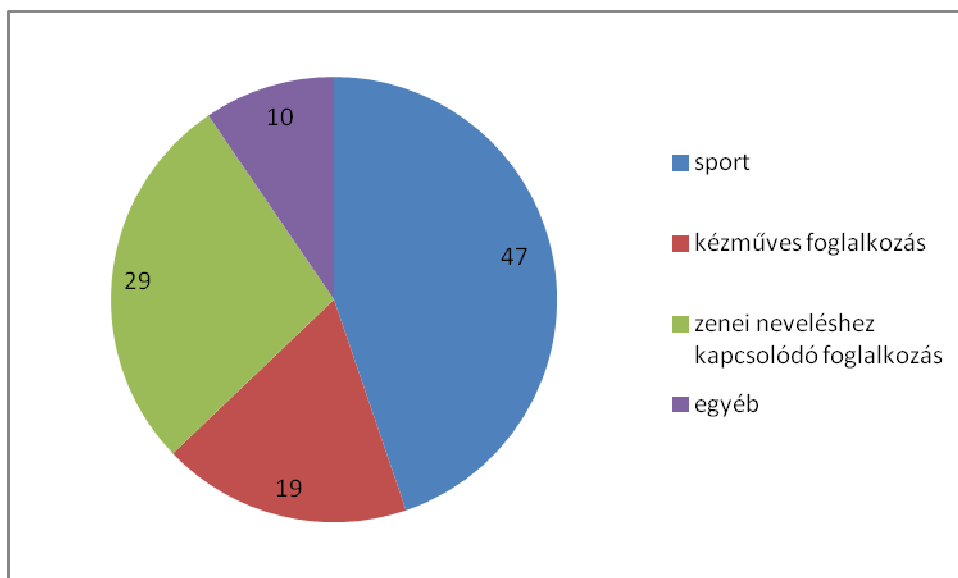
A legtöbben, 50-en jelölték meg a sportot, ezt követte a zenei nevelés, 43 jelöléssel. 32-en kézműves foglalkozásról tudnak, és 19-en az anyanyelvi neveléshez kapcsolódó tevékenységről.

Ezen kívül még 10-en idegen nyelvi foglalkozást említettek, 1 ember matematikai jellegű foglalkozást írt, megjelent még a hit két főnél, a fejlesztő tornát is említették ketten, illetve egy ember a jógát. Hat fő a néptáncot is beírta.

A válaszokból kiderül, hogy a második legismertebb óvodában tartott, választható foglalkozás a zenei neveléssel kapcsolatos. Ez azt jelenti, hogy sok óvoda kínál ilyen lehetőséget, illetve a programok megfelelően vannak kommunikálva a szülők fele is.

A következőkben arról érdeklődtem, hogy a gyermek jár-e valamilyen foglalkozásra, akár az óvodában, vagy azon kívül. 29 nemleges válasz érkezett, de a 29 válaszolóból 16-an az előző kérdéseket megválaszolták, azaz tájékozottak voltak az óvodában tartott foglalkozásokat illetően. Ez, illetve az előző kérdésre adott kevés nemleges válasz azt mutatja, hogy az intézmények nagy számmal kínálnak lehetőségeket a gyermek foglalkoztatására.

75-en válaszolták, hogy a gyermekük jár valamilyen tevékenységre. A 75 főből 7-en nem tudtak az óvodában tartott egyéb foglalkozásokról, tehát ők az óvodán kívül járatják gyermeküket különféle tevékenységekre. A 75 válaszadótól 105 darab válasz érkezett. A válaszlehetőségek között szerepelt a sport, a kézműves foglalkozás, a zenei neveléshez kapcsolódó foglalkozás illetve egyéb lehetőség is. A válaszadók több lehetőséget is megjelölhettek.

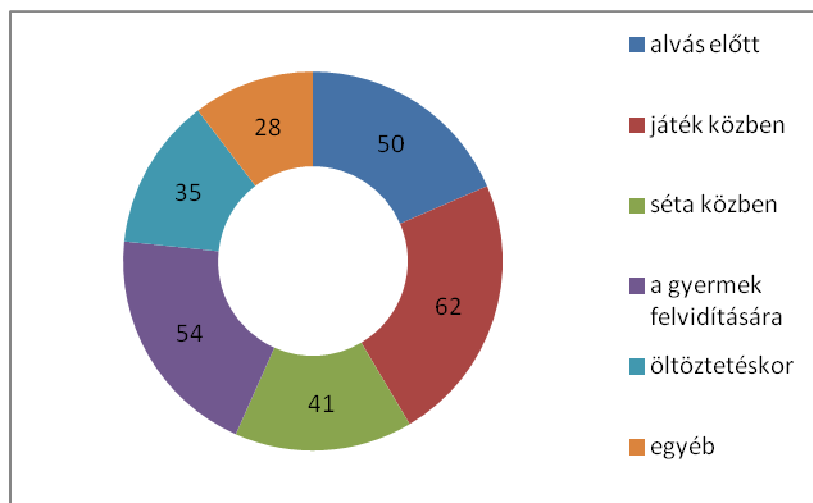

Ahogy az ábra mutatja, 47 válaszadó jelölte meg a sportot, 19 a kézműves foglalkozást, és 29-en a zenei neveléshez kapcsolódó foglalkozást.

Az előre megadott válaszokon kívül a következő válaszok születtek még: 2 válaszadó említ beszédfejlesztést, és ketten fejlesztő tornát. Hárman a táncot, néptáncot is beírták, hárman pedig az idegen nyelvi foglalkozást.

Ahogy várható volt, a legtöbben a testmozgást részesítik előnyben. A sport általában is nagyobb arányban szerepel a gyermekkorban végzett tevékenységek sorában, illetve az előzőekben is láthattuk, hogy a szülők előbbre sorolják azt az egyéb tevékenységeknél. A második legtöbb jelölést viszont ismét a zenei nevelés kapta. A válaszadóknak tehát legalább 38%-a fontosnak tartja, hogy korán elkezdje a gyermek zenei nevelését, és tesz is ennek érdekében.

Bár az előző kérdésekből az derült ki, hogy a zenei nevelést nem tartják egyértelműen fontosnak a szülők, a válaszadókból mindössze 14-en nem énekelnek a gyermeküknek. Azok a szülők, akik énekelnek a gyermeküknek, a következő lehetőségekből választhattak: alvás előtt, játék közben, séta közben, a gyermek felvidítésára, öltöztetéskor, illetve egyéb helyzetekben szoktak énekelni. Lehetőség volt több választ is adni, a kérdésre összesen 270 válasz érkezett.

Az ábrán láthatjuk, hogy 50-en énekelnek alvás előtt, 62-en pedig a játék során. 41-en megjelölték a séta közbeni éneklést is, a gyermek felvidítésére pedig 54-en használják az éneklést. 35-en jelölték be, hogy szoktak öltöztetéskor énekelni. Ezeken kívül születtek egyéb válaszok is, melyek a következők. 14-en említik, hogy bármikor, vagy mindig, ha alkalom van rá, szoktak énekelni, illetve ketten mondják, hogy a gyermek kérésére. Említették még a fürdetés közbeni éneklést 3-an, illetve evés közben énekelnek ketten, és a rajzolás közbeni éneklést is beírta egy fő. Egy ember énekel főzés közben, és kettő pedig a gyermek ébresztésére reggel. Ketten ünnepek alkalmával, és egy ember énekel orvosra várva.

A legtöbb válasz tehát a játék során való éneklésre érkezett, ezt a gyermek felvidítésére, majd az altatásra történő dalolás követi. Szép számmal érkezett jelölés azonban a séta és öltöztetés közbeni éneklésre is. Azt láthatjuk, hogy a megadott lehetőségekre érkezett válaszok száma között nem sok különbség van, tehát a szülők sok élethelyzetben használják az éneklést. Az egyéb helyzetek említése is ezt a megállapítást erősíti meg.

A 14 szülő, akik nem énekelnek gyermeküknek, összesen 18 választ adott arra a kérdésre, hogy miért nem szoktak énekelni. Indokaik a következők voltak: 4 válaszadó úgy gondolja, gyermeke nem igényli az éneklést, kettő nem tartja fontosnak az éneklést, 11 pedig úgy gondolja, nincs jó hangja. Egy fő válaszolta, hogy azért nem énekel, mert neki sem énekeltek gyermekkorában. Tehát ezek szerint a legfőbb indok, ami miatt valaki nem énekel a gyermekének, az, ha úgy tartja, nincs jó hangja.

Arra a kérdésre, hogy van-e otthon valamilyen daloskönyv, 35-en adtak nemleges választ. Az igennel válaszolókból 23-an nem válaszoltak a következő kérdésre, amelyben azt kértem, nevezzenek meg otthon található daloskönyveket.

46 válaszadótól összesen 107 darab említés érkezett. Táblázatba foglaltam a legtöbb jelölést kapott kiadványokat. Három könyvet azonban a nagy említési arány ellenére nem szerepeltetek a táblázatban, ennek oka, hogy ennél a kérdésnél sokan említették, hogy ők is óvónők. A három kiadvány Forrai Katalin Ének az óvodában című könyve, amelyet a válaszadók 17,39%-a említett, Forrai Katalin Ének a bölcsődében című könyve, amely kétszer lett említve, illetve A Törzsök Béla-féle Zenehallgatás az óvodában, amelyet a válaszadók 13,04%-a említett meg. Nem jelenik meg továbbá a táblázatban a gyermekeknek való kiadvány sem, amely ebben a formában a válaszok 19,56%-át adja. Ezt a válasz általános jellege miatt nem soroltam a többi említés közé.

1. Népdalgyűjtemények 19,56%	6. Máriássy István (szerk.): Cifra palota 6,52%
2. Általános iskolás daloskönyvek 17,39%	7. Kerekítő 6,52%
3. Ringató 13,04%	8. Csukásné Bernáth Krisztina könyvei 6,52%
4. Füzesi Zsuzsa könyvei 8,96%	9. Középiskolai daloskönyv 4,34%
5. Gryllus Vilmos kiadványai 8,69%	10. Kovács Ágnes: Bújj, bújj zöld ág 4,34%

Sajnos a különböző népdalgyűjteményekről nincs információ, azonban ezek valószínűleg valódi értéket képviselnek, persze igazán csak akkor hasznosak, ha a szülők forgatják is azokat. Az általános- és középiskolás daloskönyvekben szintén zenehallgatásra megfelelő anyagot találhatunk, valamint szerencsére a Ringató és Kerekítő kiadványok is felkerültek a 10 legtöbbet említett kiadvány listájára. Az ezeket, illetve Gryllus Vilmos könyveit megvásárolók nagy valószínűséggel használják is őket, vagy legalább a CD mellékleteket. A listán előkelő helyet foglalnak el Füzesi Zsuzsa könyvei is, azonban tanulmányaim során többször találkozhattam azzal a ténnyel, hogy ezeket nem kifejezetten, vagy kifejezetten nem ajánlják a szakemberek. Kovács Ágnes könyvében a leírás¹⁴⁹ szerint népi gyermekjátékok találhatók, bár a tartalomjegyzék áttekintése után megállapítottam, hogy a nagy részét nem ismerem, a dalanyag nem sok egyezést mutat például egy Forrai könyv tartalmával sem. Az „Egyest kaptam” című játék például kifejezetten felkeltette az érdeklődésemet. A Cifra palota¹⁵⁰ sok olyan dalt tartalmaz, amely a Forrai könyvekben is fellelhető, azonban tanulmányaim során megtudtam, hogy sok dalnak létezett egy időben átírt szövege is. Arról, hogy a könyvben mely változatok szerepelnek, nincsenek információim. Csukásné Bernáth

¹⁴⁹ Kovács Ágnes (1983, szerk.): *Bújj, bújj, zöld ág*. Móra Ferenc Ifjúsági könyvkiadó, Budapest.

¹⁵⁰ Antikvarium.hu (n.a.): *Máriássy István: Cifra palota*. Antikvarium.hu. URL: <https://www.antikvarium.hu/konyv/mariassy-istvan-cifra-palota-446733> [letöltve: 2015.03.06.]

Krisztina¹⁵¹ könyveinek tartalmáról hasonlókat lehet elmondani, azzal a kivétellel, hogy ezek a könyvek az elmúlt években kerültek kiadásra, így az előzőekben említett szövegváltoztatásokkal talán nem kell számolnunk.

A fenti válaszokon kívül számos egyéb válasz is érkezett, amelyeket egy-egy személy említett csak. Ebből a továbbiakban bemutatom a konkrét, beazonosítható kiadványokat. Sok olyan válasz is érkezett, amelyeket hosszas kutakodás után sem sikerült egyértelműen beazonosítanom, így ezekkel a továbbiakban nem foglalkozom.

Ahogy azt a feldolgozás során többször is tapasztalhattam, a szülők sokszor nem tesznek különbséget mondóka és gyermekdal között. Így volt ez most is, a válaszadók 9%-a írta válaszul T. Aszódi Éva: Cini-cini muzsika című könyvét, amely valójában egy mondókás könyv. Ezen kívül a válaszok között találkozhatunk Füzesi Zsuzsa több mondókás könyvével is. Említésre került még a Répa, retek, mogyoró¹⁵² című könyv is. Ezen a néven több kiadvány is szerepel, legtöbbjük beszédfejlesztő mondókákat tartalmaz.

Többször megjelentek az interaktív daloskönyvek, például a Fisher Price könyvek és zenélő játékok, illetve zenélő könyvek Disney-hercegnők főszereplésével, valamint német nyelvű zenélő daloskönyvek. Ezek tapasztalataim szerint általában nem valódi könyvek, hanem műanyag, zenélő, villogó szerkezetek. Jellemző még rájuk, hogy legtöbbször nem magyar gyermekdalokat tanítanak, a legtöbbjük inkább az ABC, a számok, színek, vagy a nyelv tanítására lett kitalálva. Ezeket a kiadványokat is a válaszadók mintegy 9%-a említette. Érdekesség még, hogy aki ilyen jellegű daloskönyvet említ, az általában csak ebből sorol fel néhányat, hagyományos daloskönyvek nem szerepelnek a válaszában.

Többen említettek még különféle gyermekjátékokat tartalmazó kiadványokat is. Megjelent például a Magyar népi gyermekjátékok, Lázár Katalin: Mit játszottok, mátkák, illetve Gyertek, gyertek játszani című könyvei, Donáth Zsuzsa: Mackó, mackó ugorjál című könyve is.

¹⁵¹ Antikvarium.hu (n.a.): Csukásné Bernáth Krisztina: Mondókák-dalok. Antikvarium.hu. URL: <https://www.antikvarium.hu/konyv/csukasne-bernath-krisztina-mondokak-dalok-566711> [letöltve: 2015.03.06.]

¹⁵² Toldiné Tölgyvári Rita (2011): Répa, retek, mogyoró. Pannon-Literatúra Kft., Kisújszállás.

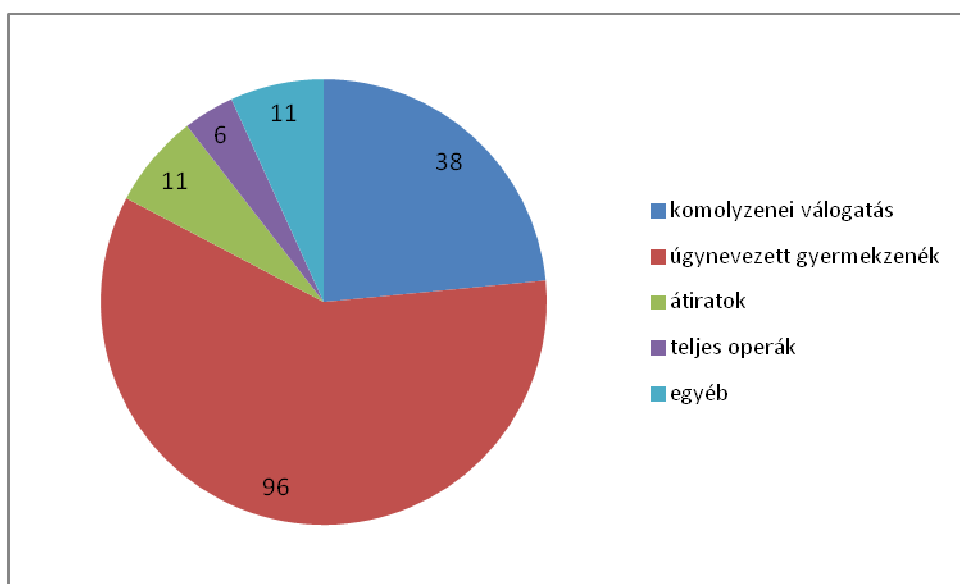
Egy-egy válaszadó említette még a következőket: a Bonbon matinét, a Kaláka együttes kiadványait, illetve Szilágyi Domokos-Vermes Péter: Pimpimpáré című könyvét. Megjelent még Budai Ádám: A kicsi pacsirta című könyve is.

Egy válaszadó említette továbbá, hogy leginkább fejből énekel.

Bár a kérdőívet kitöltőknek a fele sem válaszolt erre a kérdésre, mégis jól látható, hogy milyen sokféle kiadvány van forgalomban. Nem könnyű köztük válogatni, így a gyermekek az óvodába érkezéskor valószínűleg egymástól nagyon különböző tudással rendelkeznek.

Azok közül, akik az előzőekben azt választák, hogy nem énekelnek gyermeküknek, hatan úgy nyilatkoztak, hogy van otthon daloskönyvük, ebből hárman meg is neveztek kiadványokat.

Arra a kérdésre, hogy milyen zenei CD-k állnak a gyermek rendelkezésére otthon, a következő lehetőségeket lehetett választani: komolyzenei válogatás, úgynevezett gyermekzenék, átiratok, teljes operák, illetve egyéb. Összesen 162 válasz érkezett a 104 válaszadótól, melyeket az alábbi ábra foglal össze.

11-en az átiratokat jelölték, 38-an a komolyzenei válogatást, 6-an a teljes operákat, 96-an pedig az úgynevezett gyermekzenéket. Ezen kívül a következő válaszok érkeztek még: a könnyűzenét két ember említette, egy a musicaleket, három pedig a népdalokat, népzenei gyűjteményeket. Megjelentek még a megzenésített versek, a pop és rockzene, a youtube-on

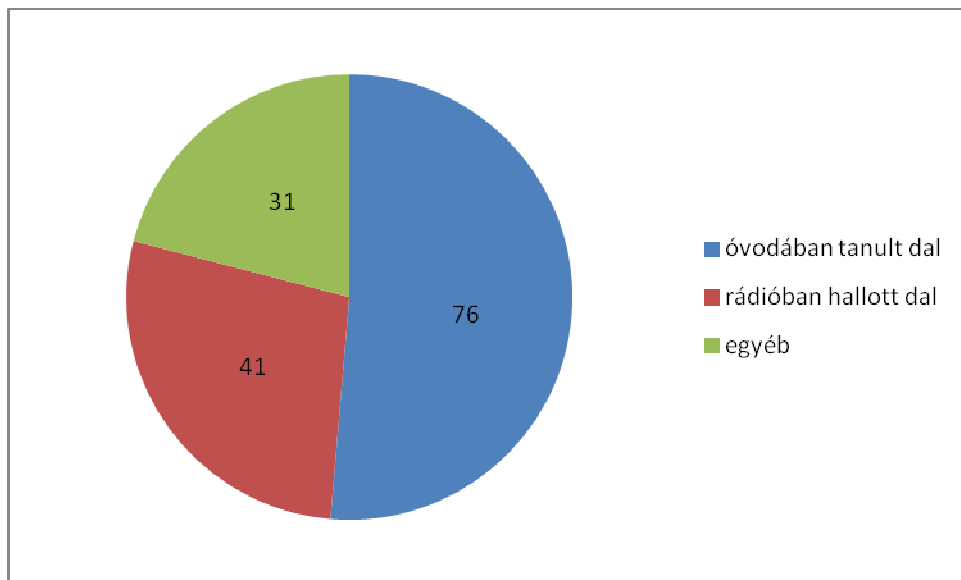
hallgatott zenék, illetve a korosztálynak megfelelő zenék. Egy ember azt válaszolta, hogy nincsenek otthon ilyen kiadványok.

A diagramon jól látszik az úgynevezett gyermekzenék túlsúlya. Azt láthatjuk, hogy ilyen kiadványok szinte mindenkinél fellelhetők, míg a komolyzenei válogatások a válaszadók 36 százalékánál jelennek meg, az átíratok 11%-nál, a teljes operák pedig alig 6%-nál.

A következő kérdések az otthoni éneklési szokásokra irányultak. Elsőként azt kérdeztem, szoktak-e a szülők dúdolni otthon, például házimunka közben, illetve szokott-e a gyermek énekelgetni játék közben.

A szülők közül mindössze 13-an nem szoktak dúdolni otthon, viszont közülük 10 fő azt válaszolta, hogy a gyermeke szokott énekelgetni játék közben. 11 szülő válaszolt nemmel arra a kérdésre, hogy a gyermek szokott-e dúdolni otthon.

Ez után azt kérdeztem, hogy mit dúdol leggyakrabban a gyermek. Mivel itt is megadtam „egyéb” lehetőséget, igen sokféle választ kaptam. A válaszlehetőségek között óvodában tanult dal és rádióban hallott dal, illetve egyéb lehetőségek szerepeltek. Összesen 148 választ kaptam.

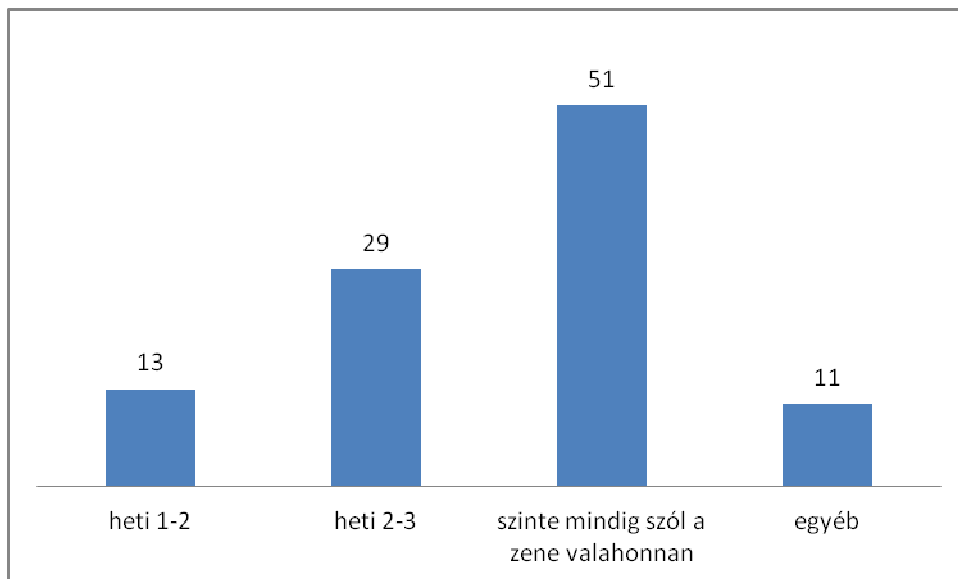
A legtöbben, 76-an az óvodában tanult dalokat jelölték be. 41-en rádióban hallott dalt említettek, 31-en pedig egyéb választ írtak. Az egyéb említések a következők: 17-en válaszolták, hogy gyermekük olyan dalokat énekelget, amelyeket a szülőktől hallott, ebből egy olyan válasz is érkezett, hogy olyan dalokat dúdol, amelyeket még édesanyja akkor

énekelt neki, amikor a gyermek még magzat volt. Egy fő megjegyezte, hogy nem érti, az óvodában énekelt dalokat miért nem énekelgeti a gyermek. 4 fő említette, hogy a gyermek improvizál. Ketten úgy válaszoltak, hogy a gyermek internetről hallott dalt énekel. 3-an említik még, hogy a gyermek televízióban hallott, illetve mesékben szereplő dalokat dúdol. 1 fő válaszolta, hogy gyermeke a templomban hallott dalokat énekelgeti. 2 válasz érkezett, amely szerint a gyermek „mindenfélét” énekel. Ezen kívül egy ember említi a közösen hallgatott dalokat, illetve egy szülő említett a bölcsődében hallott dalokat is.

A kérdésre adott válaszokból az derül ki, hogy a gyermekek nagy része az óvodában tanult dalokat dúdolgatja otthon is. Ez azt jelenti, hogy az óvodai munka eredményes, a gyermek megjegyzi az itt énekelt dalokat, illetve szívesen dúdolja őket. A szülők 44%-a válaszolta, hogy a gyermek a rádióban hallott dalokat dúdolgatja. Ezt a lehetőséget a kérdésre válaszolók közel fele bejelölte, ami mutatja, hogy a rádió is nagy hatással van a gyermekekre. Ide sorolhatjuk még az egyéb válaszok között megjelenő interneten hallott dalokat, illetve a mesék zenéit. Ezek a gyermek számára általában túl nagy hangterjedelemmel rendelkeznek, ennek ellenére a gyermek megjegyzi őket, és megpróbálja visszaénekelni.

A következő kérdésem arra irányult, hogy van-e olyan ma hallható sláger, amelyet a gyermek sokszor dúdol. Ezt a kérdést mindenkinek feltettem, nem csak azoknak, akik azt választották, hogy a gyermekük szokott dúdolni. Azt szerettem volna megtudni, hogy ha egy konkrét helyzetre kérdezek, esetleg eszébe jut-e a szülőknek mégis, hogy a gyermekük szokott énekelgetni. Azokból a szülőkből, akik előzőleg azt választották, hogy gyermekük nem szokott dúdolni, most öten azt választották, hogy van olyan mai sláger, amelyet gyakran hallanak gyermeküktől. Erre a kérdésre 48-an nemleges választ adtak, 56 igen válasz érkezett. A válaszadók több mint felének a gyermeke tehát hall mai slágereket, és dúdolja azokat.

Ez után arról érdeklődtem, hogy hetente hányszor hallgatnak rádiót vagy néznek zenei adót otthon. A válaszokat az alábbi ábra foglalja össze.

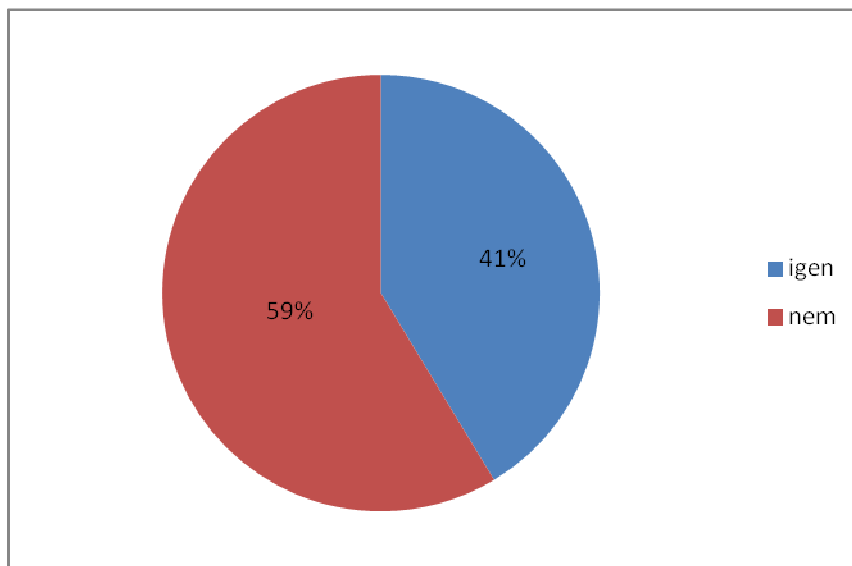

51-en azt választották, hogy szinte mindig szól a zene, illetve az egyéb lehetőségekből itt említeném, hogy 3-an az autóban szoktak rádiót hallgatni, hiszen ez is állandó inger jelent. 29-en heti 2-3-szor hallgatnak rádiót, vagy néznek zenei adót, 13-an pedig heti 1-2-szer.

6-an ritkán, vagy egyáltalán nem hallgatnak zenét ilyen formában, illetve csak ünnepekkor. 2-en azt a választ adták, hogy nem rendszeresen, illetve változó, hogy mikor hallgatnak ilyen formában zenét.

A válaszadók felénél állandóan szól a zene, tehát a gyermek is folyamatosan ki van téve a különböző hangingereknek. Összességében pedig azt láthatjuk, hogy a 79%-nál rendszeres a rádióhallgatás illetve a zenei adók bekapcsolása, háttérzeneként.

A következő kérdésre, melyben az otthoni zenehallgatási szokásokról érdeklődtem, a következő válaszokat kaptam:

59% azt válaszolta, hogy a család nem szokott együtt leülni zenét hallgatni, míg 41% azt, hogy szokás náluk a közös zenehallgatás. Egy ember nem adott választ a kérdésre, azonban a további kérdéseket megválaszolta, tehát választ ígennem vettem. Az ábra is jól mutatja, hogy a válaszadók kicsit kevesebb, mint felénél szokás a közös zenehallgatás.

Arra a kérdésre, hogy milyen zenét szoktak hallgatni, a következő válaszlehetőségek voltak jelölhetők: komolyzenei darabokat, amit a gyermek kér, legtöbbször rádiót hallgatnak, illetve egyéb. Összesen 70 válasz érkezett, 43 válaszadótól.

31 jelölés érkezett arra a válaszlehetőségre, hogy olyan zenét hallgatnak, amit a gyermek kér. 15-en jelölték be a komolyzenei darabokat, 15-en pedig azt a lehetőséget, hogy legtöbbször rádiót hallgatnak. Ezen kívül az egyéb lehetőségénél a következő válaszok születtek: egy személy írta, hogy olyan zenét hallgatnak, amelyet a gyermek életkorához mérten megfelelőnek tartanak. 3 válaszoló gyermekdalokat említ, ketten népdalokat, ketten pedig populáris zenét, és régi zenét, slágereket. Egy ember válaszként minden stílust említ. A válaszokból kitűnik, hogy a legtöbben a gyermek választását helyezik előtérbe, és nem maguk válogatják meg a hallgatásra szánt zenei anyagot.

Arra a kérdésre, hogy van-e olyan zene, amit a gyermek többször kér, 3-an nemmel válaszoltak, 40-en igennel. Az igennel válaszolók közül 6-an nem válaszoltak a következő kérdésre: melyek ezek a zenei darabok?

A 34 válaszolótól összesen 141 db említés érkezett. A legtöbbször említett zenét táblázatba foglaltam, illetve ezen kívül is tárgyalok még néhány választ a továbbiakban.

1. Alma együttes 16,21%	6. Kaláka 8,10%
2. Gryllus Vilmos 10,81%	7. Musical 8,10%
3. Halász Judit 10,81%	8. Zeneovi CD 5,4%
4. Vivaldi 10,81%	9. Varázsfuvola 5,4%
5. Könnyűzene, popzene 8,10%	10. Kolompos együttes 5,4%

A fentiek felül sokan, 27% említette a gyermekdalokat, és 10,8% a népdalokat. 5,4% mondta, hogy a gyermek legtöbbször úgynevezett gyermekzenét kér. Bár a válaszadók nagy többsége ezeket a válaszokat adta, a kategóriák általános jellege miatt nem kerültek be a táblázatba. A kérdőívek feldolgozása során nem csak az ehhez hasonló általánosítások miatt ütköztem nehézségekbe, de sokszor tapasztaltam, hogy amikor dalokra, daloskönyvekre kérdezek, sokszor mondókákat, mondókás könyveket említene a szülők.

A válaszokból az derül ki, hogy a gyermekek nagy többsége a gyermekdalokat kéri többször, azonban a mai együtteseknek is jelentős szerep jut. Talán nem is meglepő, hogy az Alma együttes végzett az első helyen. Manapság nagy népszerűségnek örvendenek a dalaik, sok helyen megjelennek fellépőként. A válaszolók közül egy ember konkrétan megnevezte a Nád a házam teteje című, általuk is feldolgozott dalt. Volt már alkalmam több koncertjüket végighallgatni, az én véleményem, hogy az utóbb említett dal kifejezetten nem gyermekeknek való.

Bár a 10 legtöbbet említett előadó, zenekar vagy darab között megjelennek komolyzenei darabok és a Forrai könyvben is szereplő gyermekdalok, érdemes megfigyelni, hogy az ötödik helyen a könnyű- és populáris zene foglal helyet. Mivel a kérdés az volt, milyen zenei darabokat kér többször a gyermek, ebből a válaszból az derül ki, hogy a gyermekek sokszor hallanak populáris zenét, hiszen valószínűleg abból fognak kedvenceket választani, amit többször hallgatnak. Ehhez kapcsolódva tárgyalhatjuk a konkrét említéseket: Fluor Tomit, David Byront, Havasi Balázst, a 100 Folk Celsiust, a Katáng zenekart és a Gézengúz együttest, illetve Bizek Emit.

Fluor Tomi zenéjének nem kellett utánanéznem, manapság sokszor hallható. Dallamvilágát tekintve nem túl változatos, dalszövegei pedig nagy többségében társadalomkritikát fogalmaznak meg, így egyértelműen nem sorolnám a gyermekek számára megfelelő előadók közé. Mint megtudtam, David Byron¹⁵³ 1967-ben kezdte pályafutását, kezdetben egy hard rock banda tagjaként, majd a későbbiekben könnyedebb, populáris zenét is játszott. Ez az információ már elegendő ahhoz, hogy eldönthessük, vajon gyermeknek való-e ez a zene. A 100 Folk Celsius¹⁵⁴ főleg countryzenét játszik, de vannak gyermekeknek szóló dalaik is, bár a stílus jellemzőitől ezekben sem tudnak elszakadni. Havasi Balázs¹⁵⁵ klasszikus zenét, világzenét és rockzenét ötvöztet, a szerzeményeit pedig látványos show keretében adja elő. A Katáng¹⁵⁶ zenekar a világzene műfaját képviseli, zenéik hangzásvilágát a kelta zene, a magyar népzene és a klasszikus zene elemeinek ötvöztetése adja. Koncertjeik során nagy hangsúlyt fektetnek arra, hogy a gyermekek alkotóként részt vegyenek a zenélésben. Kérdés, hogy miért tartják fontosnak minden zenéjükben a kelta zene hangzásvilágát alkalmazni, illetve miért kell a magyar népzene más elemekkel ötvözni. A Gézengúz¹⁵⁷ zenekar szintén odafigyel, hogy a gyermekeket is bevonja a zenélésbe, ők megzenésített verseket, gyermekdalokat, ünnepek, jeles napok dalait éneklik.

Bizek Emi¹⁵⁸ babáknak és gyermekeknek is ír zenéket, ezekben zongora, fuvola, fagott, brácsa, cselló, hegedű, nagybőgő is felhangzik, a ritmushangszerek mellett. Ő maga a sokféle hangszer hangjának megismerésére ajánlja dalait a gyermekek számára.

Az eddigieken kívül a válaszadók 5,4%-a írta, hogy gyermeke idegen nyelvű darabokat, zongoradarabokat kér, de ugyanennyien válaszolták, hogy változó, mi gyermekük kedvence

¹⁵³ Wikipedia.org (2014): *David Byron*. Wikipedia.org. 2014.09.28. URL: http://hu.wikipedia.org/wiki/David_Byron [letöltve: 2015.03.06.]

¹⁵⁴ Wikipedia.org (2015): *100 Folk Celsius*. Wikipedia.org. 2015.02.13. URL: http://hu.wikipedia.org/wiki/100_Folk_Celsius [letöltve: 2015.03.06.]

¹⁵⁵ Havasi.eu (2015): *A zeneszerző a zongora mögött*. Havasi.eu. URL: <http://havasi.eu/hu/biografia.php> [letöltve: 2015.03.06.]

¹⁵⁶ Mymusic.hu (n.a.): *Bemutakozás*. Mymusic.hu. URL: <http://www.mymusic.hu/katang> [letöltve: 2015.03.06.]

¹⁵⁷ Kulturba.hu (2014): *Zenés kirándulás a Gézengúz együttessel*. 2014.04.16. URL: <http://www.kulturba.hu/events/zenes-kirandulas-a-gezenguz-egyuttessel/> [letöltve: 2015.03.06.]

¹⁵⁸ Bizekemi.hu (2015): *Meselemez*. Bizekemi.hu. URL: http://www.bizekemi.hu/meselemez_hun.html [letöltve: 2015.03.06.]

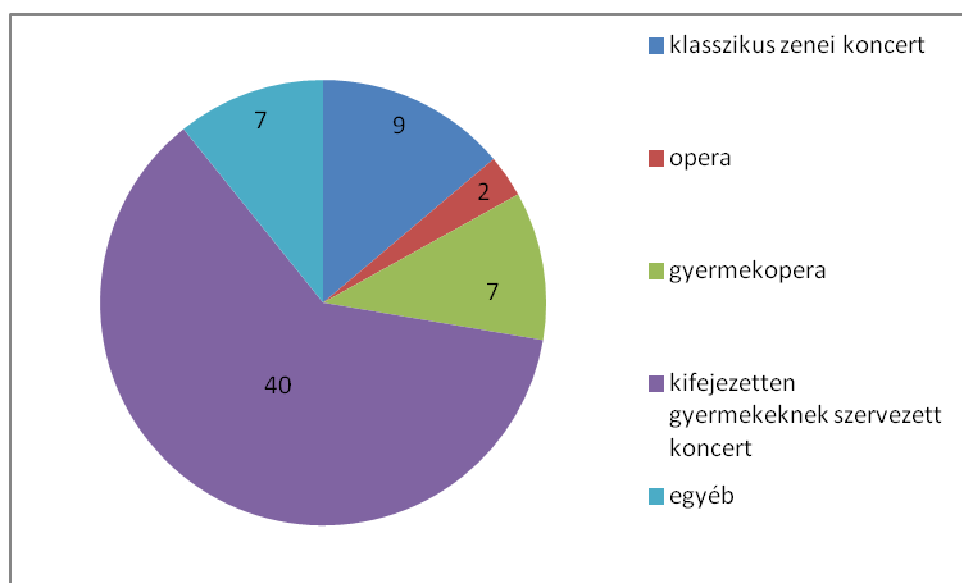
éppen. A válaszok között megjelentek néhány esetben az olyan zenei darabok, amelyeket a gyermek különórákon, tevékenységeken tanult. Találkozhatunk még a Ringató sorozat zenéivel, megzenésített gyermekversekkel, átiratokkal, hegedű- és csellódarabokkal, altatókkal, illetve Ravel Bolerojával is.

Láthatjuk tehát, hogy bár érkeztek olyan válaszok is, amelyek kifejezetten a gyermekeknek szóló kiadványokat említik, nagyon sok válasz szerint a gyermek olyan dalokat kér többször, amelyek egyáltalán nem neki valók, sem hangzásban, sem a szöveg tekintetében.

Kíváncsi voltam, vajon hány gyermek láthatja a ma futó tehetségkutató műsorokat, ahol nem csak nem megfelelő zenével, de irreális elvárásokkal, illetve megrendezett helyzetekkel találkozhatnak. Ezért megkérdeztem, hogy szoktak-e a szülők a gyermekkel tehetségkutató műsorokat nézni. 58 nemleges válasz érkezett, és 46 igen, tehát majdnem a válaszadók fele néz a gyermekével ilyen műsorokat.

Ez után azt kérdeztem, hogy járnak-e a gyermekkel koncertre, itt 59 nemleges válasz érkezett, és 45 igen. Bár a két kérdésre adott válaszok nagyon hasonlóak, nem fedik egymást. Az 58 családból, ahol nem néznek tehetségkutató műsort a gyermekkel, 34-en nem járnak koncertre, és 24-en jártak már ilyen rendezvényen. Ugyanígy, akik néznek tehetségkutatót, azok közül 25-en nem jártak még koncerten, és 21-en jártak már koncerten gyermekükkel.

Arra a kérdésre, hogy milyen koncerteken jártak már, a megadott válaszlehetőségek a következők voltak: klasszikus zenei koncert, opera, gyermekopera, kifejezetten gyermekeknek szervezett koncert, illetve egyéb. Összesen 65 válasz érkezett.

A legtöbb jelölést a kifejezetten a gyermekek számára szervezett koncertek kapták, ezt 5 válaszadó kivételével mindenki bejelölte. 9 válaszadó járt már gyermekével klasszikus zenei koncerten, 7 gyermekoperán, és kettő opera előadáson. Ezen kívül még a következő válaszok érkeztek: 1 fő Edda koncertet említ, 1 fő Havasi Balázs Show-t, egy pedig a Kormorán együttest. 1 fő operettet és egy fő musicalt is ír, egy pop koncertet, illetve az egyik válaszadó említi még a zeneiskolai koncerteket, növendékhangversenyt is.

Várható volt, hogy a legtöbben a gyermekek számára rendezett koncerteket fogják bejelölni, azonban érkezett sok egyéb válasz is. Bár nem minden gyermekkoncerten hangzik el egyértelműen értékesnek mondható zene, mégis jó eredmény, hogy inkább ilyeneken jártak a szülők gyermekeikkel, mint felnőtteknek szóló koncerteken. A néhány egyéb említésnél a szélsőségek emelkednek ki, a Kormorán¹⁵⁹ együttes például egy folk-rock, etno-rock, nemzeti rock zenekar, amely a rock stílusjegyeit ötvözi népzenei elemekkel. Az Edda koncert szintén nem a legmegfelelőbb egy kisgyermek számára, és a pop koncertek légköre sem gyermekeknek való. Az operettet, bár kulturáltabb keretek között valósul meg, értékét tekintve mégsem ajánlanám kisgyermekek számára.

A kérdőív utolsó szakaszában az alternatív programok iránt érdeklődtem, válaszadóimból 39-en nem ismernek ilyen jellegű programokat, míg 65-en igen. Az igennel válaszolók közül 41-en már jártak is ilyen programon, és 24-en még nem vettek részt hasonlóan.

A válaszokból az derül ki, hogy a válaszadók több mint fele már hallott alternatív programokról, még ha nem is mindenki látogatott el rájuk. Ez azt jelenti, hogy a programok hírért nagyrészt sikerül eljuttatni a célközönséghez. Bár a válaszadóknak csak 39%-a járt ilyen programon gyermekével, ez is jó eredmény, mert ezek a szülők ténylegesen tesznek is gyermekük korai zenei nevelésének megvalósulásáért.

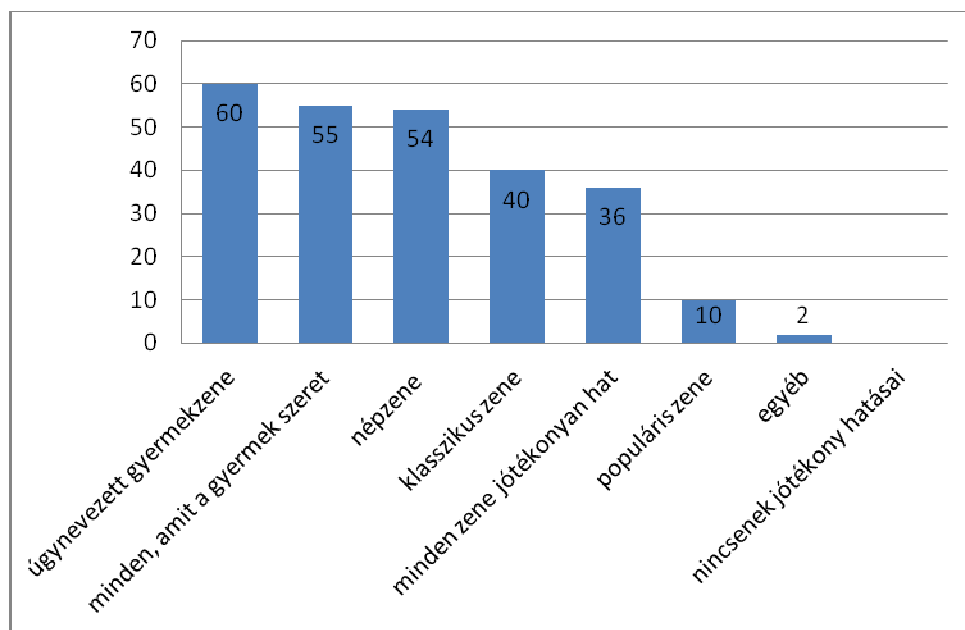
Az elemzés során újra megnéztem a 41 válaszadó többi választát, hogy megtudjam, igazolható-e a sejtésem, miszerint az alternatív programokat látogató szülők fontosabbnak tartják a gyermek zenei nevelését. A 41 személy között volt az a két válaszadó, akik a kérdőív elején azt jelölték be, hogy számukra a legfontosabb az óvodai nevelés során a zenei nevelés. 29-en válaszolták összesen, hogy a gyermekük zenei neveléséhez kapcsolódó foglalkozásra jár, ebből 12 alternatív programokon is járt már. A 41 emberből 39-en énekelnek gyermeküknek,

¹⁵⁹ Wikipedia.org (2015): *Kormorán együttes*. Wikipedia.org. 2015.04.02. URL: [http://hu.wikipedia.org/wiki/Kormor%C3%A1n_\(egy%C3%BCttes\)](http://hu.wikipedia.org/wiki/Kormor%C3%A1n_(egy%C3%BCttes)) [letöltve: 2015.04.06.]

37-en énekelnek otthon a saját örömeikre, és 37 válaszadó gyermeke szokott otthon dúdolni. Bár a minta kevés messzemenő következtetések levonására, a kérdést érdemes lenne tovább kutatni.

Érdekes még megfigyelni, hogy 4-en válaszolták korábban, hogy gyermekük improvizál, saját maga által kitalált dalokat dúdol otthon. A négy gyermek mindegyike járt már alternatív programokon.

Az utolsó kérdést a szülők elgondolkodtatására szántam, itt azt kérdeztem, hogy a szülők mit gondolnak, mely zenének van jótékony hatása a gyermek fejlődésére. A válaszlehetőségek között szerepelt a klasszikus zene, az úgynevezett gyermekzene, a népzene, a populáris zene, illetve választható volt az a lehetőség is, hogy minden zene jótékonyan hat, vagy esetleg bármi, amit a gyermek szeret. Természetesen bejelölhették azt is, hogy a zenének nincsenek jótékony hatásai, valamint a válaszadók maguk is írhattak egyéb, ezektől eltérő választ. A válaszolók több lehetőséget is bejelölhettek. 257 válasz érkezett, melynek eloszlása az ábrán látható módon alakult.

A legtöbben, 60-an az úgynevezett gyermekzenét tartják jótékony hatásúnak, 55-en pedig azt mondják, minden zene jótékonyan hat, amit a gyermek szeret. 54-en jelölték meg a népzene, és 40-en találták úgy, hogy a klasszikus zene van jó hatással a gyermekekre. 36 válaszadó szerint minden zene jótékonyan hat, 10-en pedig a populáris zenét is bejelölték. Olyan válasz nem érkezett, amely szerint a zenének nincsenek jótékony hatásai. A megadott lehetőségeken

kívül más válaszok is érkeztek, melyek a következők: egy ember említette az édesanya énekét, egy pedig az egyházi zenét.

Az két legtöbb jelölést kapott válaszlehetőség a gyermekzene és a gyermek által kedvelt zene volt. Korábban 42 válaszadóból 31-en válaszolták, hogy olyan zenét szoktak hallgatni, amit a gyermek kér. Ezek a válaszok azt mutatják, hogy sokan gondolják úgy, a gyermek képes eldönteni, mi a jó neki, és a szülő is azt tartja jótékony hatásúnak.

5.4.3. Az eredmények összegzése

A kérdőív alkalmazása jó választásnak bizonyult, abból a szempontból, hogy rövid idő alatt sok információhoz jutottam. Interjú készítésével azonban több részletet megtudhattam volna az otthoni zenehallgatási szokásokról, mélyebben meg tudtam volna vizsgálni egy-egy család vélekedését a zenei nevelésről.

A kérdőív másik hátránya még, ami a kiértékelés közben merült fel bennem, hogy nem biztos, hogy mindenki úgy értelmezte a kérdést, ahogy azt szerettem volna, illetve lehetséges, hogy egy-egy választ én nem értelmezek jól. Ilyen lehetett például a gyermekzenék-gyermekdalok kérdése. Sokszor nem tudtam eldönteni, hogy gyermekdal alatt a szülő vajon az óvodában is előforduló valódi gyermekdalokat, vagy esetleg például az Alma együttes által játszott dalokat értette. A személyes beszélgetés során az ilyen kérdések tisztázódhattak volna.

Érdekes lenne még a kérdőívet kissé átalakítva óvodapedagógusokkal is kitölteni, hogy szélesebb képet kaphassunk az óvodai zenei nevelésről is.

A kérdőívben eredetileg több kérdés szerepelt, például szerettem volna a szülőket megkérdezni, hogy milyen dalokat énekelnek legtöbbször gyermeküknek. Mivel azonban igen sok kérdést gyűjtöttem össze, végül ezt is kénytelen voltam kihagyni. Ezen kívül is sok nyílt végű kérdésem volt már, ezzel együtt még időigényesebb lett volna a kiértékelés. A szülők által leggyakrabban énekelt dalok listájának összeállítása egy másik kutatás része lehet majd.

A kutatás során fény derült rá, hogy a szülők legtöbbször a zenei nevelés elé sorolják az óvodai nevelés más elemeit. Ettől függetlenül viszonylag sokan járatják gyermeküket zenei neveléssel kapcsolatos foglalkozásokra.

A válaszadóknak mindössze 13%-a nem énekel a gyermekének, ami meglepő, és igen jó eredmény. A szülőknek csak 12%-a nem szokott dúdolni házimunka közben, a gyermekeknek pedig 10%-a nem dúdol játék közben.

A szülők szinte minden helyzetben használják az éneklést, legyen szó sétáról, öltöztetésről, altatásról, játékról, vagy a gyermek felvidítéséről.

Láthattuk, hogy sokaknak van otthon daloskönyve, az egészen modern daraboktól kezdve a régi darabokig. Az erre vonatkozó kérdésnél már nagy különbségek látszottak az egyes válaszok között. Jól látszik, hogy a szülőknek nehéz választani a sok kiadványból, így a válaszok is nagyon sokszínűek lettek.

Az otthon található zenei CD-k szintén sokfélék, összességében a gyermekzenék dominálnak.

Az eredmények azt mutatják, hogy a gyermekek leginkább az óvodában hallott dalokat dúdolják otthon is, ez is mutatja az óvodai zenei nevelés fontosságát. Emellett sokan említették a rádióban hallott dalok dúdolását is, ami pedig arra utal, hogy a gyermek sokszor van kitéve a háttérzene hatásainak is. Ezt megerősíti az is, hogy a válaszadók 76%-ánál szinte állandóan, vagy nagyon gyakran szól a zene. Emellett majdnem a válaszadók fele néz gyermekével tehetségkutató műsorokat is, ahol a gyermek szintén populáris zenével találkozhat.

A válaszadók kicsit kevesebb, mint felénél szokás közösen leülni zenét hallgatni, és leggyakrabban olyan zenét hallgatnak, amit a gyermek kér. A legtöbb gyermek a most népszerű, gyermekeknek játszó együttesek dalait kéri, és nagy számban megjelenik a populáris zene is a válaszok között.

Szintén majdnem a válaszadók fele járt már koncerten a gyermekével, itt is a gyermekek számára játszó együttesek domináltak.

A szülők 62%-a ismer alternatív programokat, 39% már részt is vett ilyen gyermekével. Remélhetőleg ez az arány a jövőben még inkább nőni fog. A fővárosból összesen 24 választ kaptam, ebből 20-an ismertek ilyen programokat, míg a 65 vidéki városban lakó szülő közül 35-en hallottak már alternatív programról. Ez azt mutatja, hogy a fővárosban több szülő értesült erről a lehetőségről, illetve itt valószínűleg elérhetőbb is a program, mint vidéken.

Az utolsó kérdésre adott válaszok között pozitívként említhető, hogy senki nem gondolta úgy, hogy a zenének nincsenek jótékony hatásai. Bár gyanúra ad okot az, hogy az utolsó kérdésre már ennyire átalakult a szülők zenei nevelésről alkotott véleménye. Míg az első kérdés során, ahol még nem volt egyértelmű a kérdőív témája, összesen ketten tartották fontosnak a zenei nevelést, a kérdőív végére egy ember sem maradt, aki kételkedne a zene jótékony hatásaiban.

Bár a populáris zenét egyértelműen nem tartják jó hatásúnak, mégis szinte mindenki engedi, hogy a gyermeke hallgassa a rádiót, illetve sokan tehetségkutató versenyeket is néznek a gyermekükkel. Emellett a válaszok között igen nagy számban megjelent, hogy minden zene jótékonyan hat, illetve minden, amit a gyermek szeret. Úgy gondolom tehát, hogy a kérdéssel kellőképpen sikerült összezavarnom a szülőket, a saját véleményüket illetően. Remélhetőleg néhányan mélyebben is elgondolkodtak a kérdésen.

A következőkben a kutatás előtt felállított elképzelések kerülnek összevetésre az eredményekkel.

Első felvetésem során azt gondoltam, hogy a szülők nagy része nincs tisztában a zenei nevelés fontosságával, illetve hogy minden más nevelési területet a zenei nevelés elé fognak sorolni fontossági sorrendben. A válaszadás során a szülők közül valóban kevesen említették a zenei nevelést, mint legfontosabb elemet, azonban a részletesebb kérdés során kiderült, hogy mintegy 84%-uk fontosnak tartja, hogy gyermeke részesüljön zenei nevelésben már az óvodában.

A következő feltételezésem szerint sokan nem ismernek alternatív programokat, illetve több gyermek jár inkább sport jellegű tevékenységre, mint zenei neveléssel kapcsolatos foglalkozásra.

Igaz, hogy a sport nagyobb arányban jelent meg a válaszok között, de 38% zenei neveléshez kapcsolódó foglalkozásra járattja gyermekét. Ez az arány jobb, mint amit feltételeztem.

Alternatív programokról is többeknek van tudomása, mint amire számítottam, a válaszadók 39%-a pedig járt is már ilyen programon.

Az otthoni zenehallgatási szokásokról való elképzelésem a következőképpen alakult: úgy gondoltam, manapság már a legtöbb családnak nincs ideje illetve igénye együtt leülni, és közösen zenét hallgatni.

Valóban, az érkezett válaszok azt mutatják, hogy a családoknak kicsit kevesebb, mint a fele ül csak le együtt zenét hallgatni, azonban még ez is több mint amennyire számítottam. Az a tény, hogy megkérdezett 100 emberből ötvennek még mindig van ideje és igénye a közös zenehallgatásra, bizakodásra ad okot. Más oldala a kérdésnek, hogy vajon milyen zenét hallgatnak. Ennek mélyebb kutatása is lehetne egy másik kérdéssor tartalma. Bár voltak erre irányuló kérdések is, mivel átfogó képet próbáltam kapni a zenehallgatási szokásokról, a mélyebb vizsgálatra nem kerülhetett sor. A hallgatott zenei anyagra irányuló kérdésekre adott 70 válaszból 49 válasz rádió, illetve populáris zene hallgatásáról árulkodik, valamint olyan zenéket hallgatnak a legtöbben, amit a gyermek kér. A következőkben kiderült, hogy ez pedig általában úgynevezett gyermekzene, illetve populáris zene. A gyermek dúdolási szokásai is hasonló képet adtak: a gyermekek kicsit kevesebb, mint fele rádióban hallott dalt dúdol játék közben. Egy következő kérdésből pedig az is kiderült, hogy a gyermekek 54%-a szokott mai slágereket dúdolni.

Negyedik, egyben utolsó felvetésem az otthon fellelhető zenei anyagokkal kapcsolatos volt. Előzetesen arra számítottam, hogy a gyermekek többsége inkább mai slágereket hall és hallgat, kevés az igazán értékes zenei kiadvány otthon.

A válaszok alakulása a következő volt. A válaszadók 92%-ánál található otthon úgynevezett gyermekzenét tartalmazó CD, míg klasszikus zenei kiadványt 36% említett. Ezen kívül nem nagy arányban, de megjelent a könnyűzene, és a populáris és rockzene is. Ha ezek a lehetőségek megjelentek volna a megadott válaszok között, valószínűleg nagyobb arányban találkozhattunk volna velük az adott válaszok között is.

Mindemellett, azt is figyelembe kell vennünk, hogy a válaszadók 79%-ánál szinte állandóan szól a rádió, és a megkérdezett szülők 54%-ának gyermeke gyakran dúdol mai slágereket.

Így az utolsó feltevésem igazolódni látszik, ma a populáris zene dominál, sajnos a gyermekek által hallgatott/hallott zenék között is. Ezzel a kutatás hasonló eredményeket hozott Ferge Béla megállapításaival. Ő is sokszor kihangsúlyozza, hogy manapság mindenhol árad ránk a zene, válogatás nélkül. Mendölyné Kiss Cecilia¹⁶⁰ megállapítása is újra igazolódni

¹⁶⁰ Mendölyné Kiss Cecilia (2011): A hallási figyelemkeltés eszközei általános iskolás korban. In: Döbrössy János (szerk.): „Mi ez a gyönyörű?”(Kodály) -zenehallgatóvá nevelés- konferenciakötet. 79-82. URL: http://old.tok.elte.hu/kutatokozpont/upload/publikacio/Mi_ez_a_gyonyoru_2011.pdf

látszik: a csendet szinte keresni kell a világban, a gyermekeknek nem sokszor van része benne.

A sokféle kiadvány említésével azt láthatjuk, hogy a szülők nehezen válogatnak a ma fellelhető könyvek, hanghordozók között. Ezt a jelenséget szintén említi Ferge Béla¹⁶¹ is, aki könyvében próbál útmutatást adni a zenei anyagok közötti válogatáshoz.

Ahogy Fejős Éva¹⁶² is rámutat újságcikkében, hogy a terem a kismamáknak szánt zenés programon rendre megtelik, a válaszokból is azt láthatjuk, hogy a szülőknek több mint a fele ismer alternatív programokat, illetve érdeklődik irántuk. A későbbiekben arra kell törekednünk, hogy még szélesebb körben ismertté váljanak ezek a programok, illetve minél többeknek legyen lehetősége kipróbálni, milyen részt venni ezeken a tevékenységeken. Emellett láthatjuk, hogy a szülők nagy többsége énekel otthon is gyermekének, így az alternatív programok esetleg az otthon énekelt dalanyag bővítésére is jó szolgálatot tehetnek. Szerencsés, hogy ennyi szülő énekel gyermekének, hiszen ahogy láthattuk Bagdy Emőke¹⁶³ előadásában is, a magzattal, illetve a gyermekkel való ilyen jellegű foglalkozás nagyon sok pozitív hatással jár, a többi tevékenységi területre nézve is.

A zenehallgatóvá nevelés során fontos lehet, hogy a gyermek milyen példát lát otthon, ahogyan ezt Vekerdy Tamás¹⁶⁴ említi könyvében. A válaszadók 41%-ánál láthattuk, hogy leülnek együtt zenét hallgatni, tehát a gyermek ezekben a családokban jó példát láthat.

Összességében az látható, hogy a szülők nem egyértelműen biztosak a zenei nevelés fontosságában, illetve a különböző kiadványok közötti válogatás is nehézséget jelent számukra. Az utolsó kérdésre adott válaszok is azt mutatják, hogy a különböző zenékkal

¹⁶¹ Ferge Béla (2011): *Értékes, vagy csak divatos? (Kincskeresés a zene világában – CD melléklettel)*. Veszprém: Nyitott szemmel könyvek. 124-134.

¹⁶² Fejős Éva (2003): Mamák öröme, magzatok gyönyörűségére-zeneterápia a megszületendő babáknak. In: Lindenbergné Kardos Erzsébet (2005, szerk.): *Zeneterápia szöveggyűjtemény*. Pécs, Argumentum Kiadó. 259-260.

¹⁶³ Bagdy Emőke (2002): Hangzás, mozgás, ritmus: a muzikalitás lelki szerveződésének méhen belüli gyökerei. In: Székely Mária (szerk.): *Hang és lélek: Új utak a zene és társadalom kapcsolatában*. Zenei nevelési konferencia. Magyar Zenei Tanács. 43-50.

¹⁶⁴ Vekerdy Tamás (2013): *Jól szeretni*. Kulcslyuk Kiadó, Budapest. 15.

kapcsolatban nem tudják eldönteni, mely stílusokat érdemes a gyermeknek játszani ahhoz, hogy azzal segítsék fejlődését. Mindezek alapján az a következtetés vonható le, hogy az óvoda azzal is sokat tehet a gyermek zenei nevelésének érdekében, ha útmutatást ad a szülőknek a zenei anyag, a megvásárlásra érdemes kiadványok megválogatásához.

A kutatás eredményeinek tanulsága továbbá, hogy az óvodában tudunk építkezni az otthoni zenehallgatási szokásokra, hiszen viszonylag sok gyermekkel hallgatnak otthon is zenét, amely élmények sokat segíthetnek a zenehallgatóvá nevelés során. Figyelnünk kell azonban arra is, hogy a gyermek az óvodában a hangterjedelmének megfelelő dalokat énekeljen, hiszen ahogy láthattuk, otthon sokszor hall, és próbál énekelgetni annak nem megfelelő dalokat. Igyekeznünk kell ezen felül, hogy az óvodai munka során valóban csak zeneileg értékes darabokkal találkozzanak a gyerekek, hiszen otthoni környezetükben sokszor válogatatlan hangingerek érik őket.

6. Összegzés

6.1. A dolgozat áttekintése

A dolgozat során láthattuk, hogy az ízlésünket nagyban meghatározza a társadalom, illetve a körülöttünk élők véleménye. Megismerhettük a Kodály-koncepció alapelemeit, amelyek gyakorlatba ültetésének segítségével elérhetjük, hogy a gyermekek ízlése saját tapasztalás útján formálódjon.

Találkozhattunk a zene életünk különböző területeire gyakorolt hatásaival, láthattuk, hogy ezek lehetnek gyógyítóak és rombolók egyaránt. Ennek ismeretére szükség van ahhoz, hogy beláthassuk az értékes zene szerepét a mindennapi életünkben, és ezt felhasználva láthassuk el nevelési-oktatási feladatainkat.

A további fejezetekben áttekintettük, hogy ezeket a hatásokat a gyakorlatban hogyan hasznosíthatjuk, illetve, hogy milyen lehetőségei vannak a szülőknek az óvodán kívül, és a pedagógusoknak az intézményen kívül és belül a gyermek zene iránti érdeklődésének felkeltésére, a hatékony és élvezetes zenei nevelésre.

A kutatásom során arra kerestem a választ, hogy a szülőknek milyen ismeretei vannak a zenei nevelés fontosságát illetően, illetve milyen eszközökkel biztosítják a gyermek korai zenei nevelését, ízlésének formálását. Ebből a saját munkámban majd használható képet kaptam arról, hogy napjainkban a gyerekek milyen előzetes zenei élményekkel rendelkeznek az óvodába lépéskor, ezen kívül körvonalazódott az is, hogy a szülőknek mely területeken kell több segítséget nyújtani ahhoz, hogy sikeresen támogathassák gyermekük ízlésének alakulását.

A kutatás egyértelműen a vártnál jobb eredményeket hozott. Azoknál a kérdéseknél, ahol a szülőknek nem kellett kiemelni egy, számukra fontos nevelési területet, hanem egymás mellett értékelhették azokat, megmutatkozott, hogy a szülők nagyobb részét foglalkoztatja gyermeke zenei nevelése, és próbál is lépéseket tenni a korai zenei nevelés érdekében.

Kiderült, hogy sok családban szokás a közös zenehallgatás, és a szülők is rendszeresen énekelnek gyermeküknek, illetve kedvtelésből, egyéb munkáik közben is. Ennek, és az óvodai zenei nevelés hatására a gyermekek nagy többsége is dúdol játéktevékenysége közben.

Láthattuk azonban, hogy a populáris zene folyamatosan jelen levő háttérzene formájában nagyon sok család életében állandó tényező. Megmutatkozott még, hogy a kínálat mind az egyes kiadványok, mind a zenekarok és koncertek terén túl nagy és sokféle, ami a szülők választását nagyban megnehezíti.

Ehhez kapcsolódik még, hogy a szülők a különféle zenék hatásaiban sem biztosak, sokan hajlanak arra, hogy bármilyen zene jótékonyan hat a gyermek fejlődésére, amit szívesen hallgat. Ez tovább nehezíti az előzőekben felsorolt témákban való döntéshozatalt.

6.2. Javaslatok

A kutatás eredménye megmutatta, hogy a nagy többségnél találhatók otthon daloskönyvek, amelyeknek tartalmát a szülők használják is a legkülönbözőbb élethelyzetekben. A különböző kiadványokra vonatkozó kérdésre adott válaszok is mutatják, hogy rengeteg gyermekeknek készült könyv és hanghordozó van ma forgalomban. Ezek sokszor tartalmilag nem megfelelően ellenőrzöttek, megnehezítik a szülők dolgát a válogatás során. Jó eredmény, hogy a családok felénél ma is szokás a közös zenehallgatás, ám figyelembe kell vennünk, hogy a válaszadók több mint a fele fel tudta idézni, hogy a gyermek szokott mai slágereket dúdolni, illetve majdnem 80%-nál állandó a rádió, zenei adó hallgatása. A zenei anyag megválogatásában tehát az intézmények is nyújthatnának több segítséget a szülőknek. Szintén útmutatásra lenne szükség a zenei koncertek megválogatását illetően is.

A fenti problémákra megoldást jelenthetnek az alternatív programok, amelyeknek működésére érdemes lenne minél több szülő figyelmét felhívni. A válaszokból az derült ki, hogy a válaszadók felének van tudomása ezekről a programokról, és 39% járt is már ilyen rendezvényen. Ez a szám azonban tovább növelhető. Az óvodák is segíthetnének a programok ajánlásával, de emellett ők maguk is tudatosan megválogathatnák az intézménybe bekerülő kiadványokat. Nem ritka ugyanis, hogy az óvodákban, iskolákban is megjelennek megvásárolható könyvek, amelyek nem mindig képviselnek valódi értéket. Ezek szűrésével, értékes kiadványok ajánlásával utat lehetne mutatni a szülőknek.

Számos óvodában szokás a gyermek intézménybe kerülésekor kérdőívet kitölteni a szülőkkel. Ebben a születési körülményektől kezdve az egyes betegségeken át, a gyermekszobára vonatkozó kérdésekig sok körülmény tisztázásra kerül. Néhány jól megfogalmazott, zenei nevelésre irányuló kérdés beiktatásával felmérhető lenne, hogy a gyermekek milyen

szokásokkal, tudással érkeznek az intézménybe. Mivel a család által lefektetett alapok nagyon fontosak, ez segítséget jelenthetne az intézményes zenei nevelés eredményes megvalósításához, útmutatást adhatna a további építkezéshez.

A dolgozat megírása során több téma is felkeltette az érdeklődésemet. A későbbiekben szeretném még közelebbről megismerni a zene és a pszichológia kapcsolatát, illetve Kokas Klára módszerét. Miután a kutatás eredményeiből megismerhettem a korai zenei nevelés első, a családban zajló elemeit, kíváncsi lennék az intézményes nevelés oldalára is. Szívesen készítenék felmérést az óvónők között is, amelyben leginkább a zenei nevelés fontosságáról, az alkalmazott módszerekről, a ma használt kiadványokról kérdezném az óvónőket. Érdekelne továbbá, hogy mennyi információjuk van a különféle zenék emberre gyakorolt hatásairól, illetve, hogy rendelkeznek-e információkkal a gyermekek otthonról hozott zenei ismereteivel, élményeivel kapcsolatban. Mindezekon kívül, szívesen megvizsgálnám a ma fellelhető, gyakran forgatott daloskönyveket, illetve az óvodákba kerülő, megvásárlásra kínált kiadványok tartalmát. Sajnos ide is nagyon vegyes kínálat kerülhet be, szűrés nélkül. Ez még nagyobb veszélyt rejt, hiszen a szülő joggal gondolhatja, hogy az intézmény falain belül megvásárolt könyvek ellenőrzöttek, ajánlottak. Ezek a kérdések egy következő kutatás tárgyát képezhetik majd.

A szakirodalom feldolgozása során sok értékes információval lettem gazdagabb, amelyek megerősítettek abban, hogy kiemelt figyelmet kell fordítani a gyermekek zenei nevelésére. Az olvasott anyagban láthattam számos, az óvodai nevelésben alkalmazható példát, saját kutatásom eredményei pedig rávilágítottak arra, hogy pedagógusként hogyan segíthetem majd a szülők munkáját annak érdekében, hogy a gyermeket az első életévei alatt megfelelő mennyiségű és minőségű hanginger érje, és így szilárd alapokat adjunk a gyermek kialakuló ízlésének. Saját munkám során igyekezni fogok, hogy a most megszerzett információkat hatékonyan alkalmazzam, és a későbbiekben, erre építkezve, bővíteni tudjam ismereteimet.

Irodalomjegyzék

1. Antikvarium.hu (n.a.): *Csukásné Bernáth Krisztina: Mondókák-dalok.* Antikvarium.hu. URL: <https://www.antikvarium.hu/konyv/csukasne-bernath-krisztina-mondokak-dalok-566711> [letöltve: 2015.03.06.]
2. Antikvarium.hu (n.a.): *Máriássy István: Cifra palota.* Antikvarium.hu. URL: <https://www.antikvarium.hu/konyv/mariassy-istvan-cifra-palota-446733> [letöltve: 2015.03.06.]
3. Barkóczy Ilona, Pléh Csaba (1977): *Kodály zenei nevelési módszerének pszichológiai hatásvizsgálata.* Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet, Kecskemét.
4. Bizekemi.hu (2015): *Meselemez.* Bizekemi.hu. URL: http://www.bizekemi.hu/meselemez_hun.html [letöltve 2015.03.06.]
5. Bónis Ferenc (2007, szerk.): *Visszatekintés I.* Budapest, Argumentum Kiadó.
6. Cole, Michael, Cole, Sheila R. (2006): *Fejlődéslélektan.* Osiris Kiadó, Budapest.
7. Csíkszentmihályi Mihály (1997): *Flow. Az áramlat. A tökéletes élmény pszichológiája.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
8. Dohány Gabriella (2009): *Zenei élmény az énekórán?* Iskolakultúra Online, 3. 70-79. URL: http://www.iskolakultura.hu/iol/iol_2009_70-79.pdf [letöltve: 2014.08.21.]
9. Döbrössy János (2011, szerk.): *„Mi ez a gyönyörű?”(Kodály) -zenehallgatóvá nevelés- konferenciakötet.* URL: http://old.tok.elte.hu/kutatokozpont/upload/publikacio/Mi_ez_a_gyonyoru_2011.pdf [letöltve: 2014.08.23.]
10. Fellegi Ádám (1994): *Lakáskoncert, Zeneterápia.* URL: <http://www.fellegiadam.hu/> [letöltve: 2015.01.21.]
11. Ferge Béla (2011): *Értékes, vagy csak divatos? (Kincskeresés a zene világában – CD melléklettel).* Veszprém: Nyitott szemmel könyvek.

12. Ferge Béla: *Értékes, vagy csak divatos?* Kreatív zenei előadás. Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár. 2014.10.12., 15:00
13. Forrai Katalin (1974): *Ének az óvodában*. Editio Musica Kiadó, Budapest.
14. Forrai Katalin (1985): *Ének a bölcsődében*. Zeneműkiadó, Budapest.
15. Gál Gabriella (1999): *Több, mint zene*. URL: <http://www.tucsok-zene.hu/index1.html>
[letöltve: 2015.01.07.]
16. Gállné Gróh Ilona (2006): *Ringató*. URL: <http://www.ringato.hu/?p=subpage&pid=4>
[letöltve: 2015.01.07.]
17. Gyöngy Kinga (2014): *A bölcsődei művészeti nevelés előzményei és jelen gyakorlata*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. URL: http://www.eltereader.hu/media/2014/06/GyongyK_ABolcsodei_READER.pdf
[letöltve: 2014.08.23.]
18. Gyulai Elemér (1965): *A látható zene. Egy zenepszichológiai kísérletsorozat tanulságaiból*. Zeneműkiadó, Budapest.
19. Harmat László, Tardy József (2013): *A gyógyító zene*. Új Ember Kiadó, Budapest.
20. Havasi.eu (2015): *A zeneszerző a zongora mögött*. Havasi.eu. URL: <http://havasi.eu/hu/biografia.php> [letöltve: 2015.03.06.]
21. Hercz Dorman Aliz (2009): *A zene integratív funkciója*. http://www.fppti.hu/muveltsegiteruletek/muveszetek/enek-zene/szakmai_anyagok_publikaciok/zene_integrativ_funkcioja.html [letöltve: 2014.08.22.]
22. Hercz Dorman Aliz (2009): *Zene és személyiségfejlesztés*. http://www.fppti.hu/muveltsegiteruletek/muveszetek/enek-zene/szakmai_anyagok_publikaciok/zene_es_szemelyiseg.html [letöltve: 2014.08.22]
23. Hovánszki Jánosné (2008, szerk.): *Zenei nevelés az óvodában*. DE Hajdúböszörményi Ped. Főisk. Kar, Hajdúböszörmény.

24. J. Kovács Judit (2009): *Kerekítő Mondókás Móka*. URL: http://kerekito.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=73%3Aami-a-kerekit&catid=37%3Aolvasnivalok&Itemid=60 [letöltve: 2015.01.22.]
25. J. Kovács Judit (2009): *Kerekítő Tippető*. URL: http://kerekito.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=345%3Aami-a-kerekit-tippet&catid=37%3Aolvasnivalok&Itemid=60 [letöltve: 2015.01.22.]
26. J. Kovács Judit (2009): *Mi a Kerekítő?* URL: http://kerekito.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=73%3Aami-a-kerekit&catid=37%3Aolvasnivalok&Itemid=60 [letöltve: 2015.01.22.]
27. J. Kovács Judit (2009): *Módszertani képzés*. URL: <http://kerekito.hu/index.php/modszertani-kepzes> [letöltve: 2015.01.22.]
28. Juhász József, Szőke István, O.Nagy Gábor, Kovalovszky Miklós (1978): *Magyar értelmező kéziszótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
29. Kis Jenőné (1994): *Alternatív lehetőségek a zenepedagógiában*. Tárogató Kiadó, Budapest.
30. Kodály Zoltán (1946): „A zenekultúra alapkövét le kell tennünk valahára” In: Vajda Barnabás (2007, szerk.): *A XX. század magyar beszédei*. Kaposvári Nyomda Kft., Kaposvár.
31. Kokas Klára (1972): *Képességfejlesztés zenei neveléssel*. Zeneműkiadó, Budapest.
32. Kokas Klára (1992): *A zene felemeli a kezeimet*. Akadémiai kiadó, Budapest.
33. Kolpaszky Zsuzsanna (é.n.) *Tücsökzene-bébik a zene varázásában*. URL: <http://www.tucsok-zene.hu/index1.html> [letöltve: 2015.01.07.]
34. Kovács Ágnes (1983, szerk.): *Bújj, bújj, zöld ág*. Móra Ferenc Ifjúsági könyvkiadó, Budapest.
35. Könyves-Tóth Zsuzsanna (2014): „Lehetsz kispatak, leveleken átvilágító napsugár.” URL: http://fidelio.hu/bobita/interju/lehetsz_kispatak_leveleken_atvilagito_napsugar [letöltve: 2015.01.22.]
36. Kulturba.hu (2014): *Zenés kirándulás a Gézengúz együttessel*. 2014.04.16. URL: <http://www.kulturba.hu/events/zenes-kirandulas-a-gezenguz-egyuttessel/> [letöltve: 2015.03.06.]

37. Lindenbergerné Kardos Erzsébet (2005): *Zeneterápia szöveggyűjtemény*. Kulcs a Muzsikához Kiadó, Pécs.
38. Művészetek Palotája honlapja. URL: www.mupa.hu [letöltve: 2015.01.07.]
39. Mymusic.hu (n.a.): *Bemutatókozás*. Mymusic.hu. URL: <http://www.mymusic.hu/katang> [letöltve: 2015.03.06.]
40. O.Nagy Gábor, Ruzsiczky Éva(1978): *Magyar szinonimaszótár*. Akadémiai kiadó, Budapest.
41. Oldal Gábor (1981): *Zene futószalagon*. Zeneműkiadó, Budapest.
42. Papp Tímea (2012): *Bármiből lehet bármi*. Fidelio. URL: http://fidelio.hu/bobita/mupa_magazin/barmibol_lehet_barmi [letöltve: 2015.01.22.]
43. Radnóti Sándor (2003): Jó ízlés, rossz ízlés. In: Erdei Anna, Erdő Péter (2004, szerk.): *Mindentudás Egyeteme 2. kötet*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest.
44. Sacks, Oliver (2010): *Zenebolondok*. Akadémiai Kiadó, Budapest
45. Székely Mária (2002, szerk.): *Hang és lélek: Új utak a zene és társadalom kapcsolatában*. Zenei nevelési konferencia. Magyar Zenei Tanács.
46. Szenkovits Péter (2004): *Aranyozott Pillanatok*. URL: <http://www.tucsokzene.hu/index1.html> [letöltve: 2015.01.07.]
47. Szerdahelyi István, Zoltai Dénes (1979, szerk.): *Esztétikai kislexikon*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest.
48. Toldiné Tölgyvári Rita (2011): *Répa, retek, mogyoró*. Pannon-Literatúra Kft., Kisújszállás.
49. Tótfalusi István (2001): *Magyar szótörténeti szótár*. ANNO Kiadó, Budapest.
50. Törzsök Béla (1982): *Zenehallgatás az óvodában*. Editio Musica Kiadó, Budapest.
51. Vadász József (1992, szerk.): *Révai nagy lexikona*, X. kötet. Szépirodalmi és Babits Könyvkiadó, Budapest.
52. Vekerdy Tamás (2013): *Jól szeretni*. Kulcslyuk Kiadó, Budapest.

53. Wikipedia.org (2014): *David Byron*. Wikipedia.org. 2014.09.28. URL:
http://hu.wikipedia.org/wiki/David_Byron [letöltve: 2015.03.06.]
54. Wikipedia.org (2015): *100 Folk Celsius*. Wikipedia.org. 2015.02.13. URL:
http://hu.wikipedia.org/wiki/100_Folk_Celsius [letöltve: 2015.03.06.]
55. Wikipedia.org (2015): *Kormorán együttes*. Wikipedia.org. 2015.04.02. URL:
[http://hu.wikipedia.org/wiki/Kormor%C3%A1n_\(egy%C3%BCttes\)](http://hu.wikipedia.org/wiki/Kormor%C3%A1n_(egy%C3%BCttes)) [letöltve:
2015.04.06.]

Mellékletek

1. Kérdőív

Felker Daniellának hívnak, harmadéves óvodapedagógus hallgató vagyok. A szakdolgozatom elkészítéséhez szeretnék segítséget kérni, a kérdőívem kitöltése formájában.

A kiértékelést segítő kérdések:

1. Kérem, adja meg korosztályát!

- 23 év alatt
- 24-29 év között
- 30-39 év között
- 40-49 év között
- 50 év felett

2. Kérem, adja meg nemét!

- nő
- férfi

3. Az Ön legmagasabb végzettsége:

- kevesebb, mint 8 általános
- 8 általános
- szakközépiskola
- gimnázium
- főiskola
- egyetem

4. lakóhelye:

- főváros
- vidéki város
- falu

5. Az Ön foglalkozása:

- fizikai dolgozó
- beosztott szellemi
- vezető szellemi
- vállalkozó
- tanuló
- egyéb:.....

A kérdőív:

1. Mit tart a legfontosabbnak az óvodai nevelésben?

- az iskolára felkészítő szerepet
- a gyermek közösségben legyen
- az anyanyelvi nevelést
- a zenei nevelést
- az egészséges életmódra nevelést

2. Tud-e valamilyen, az óvodában tartott külön foglalkozásokról?

- igen
- nem

3. Ha igen, milyen jellegű foglalkozások ezek? (több lehetőség is választható)

- anyanyelvi neveléssel kapcsolatos
- kézműves foglalkozás
- zenei neveléssel kapcsolatos
- sport
- egyéb:.....

4. Jár-e gyermeke valamilyen foglalkozásra, akár az óvodában, vagy azon kívül?

- igen

- nem

5. Milyen foglalkozásokra jár a gyermek? (több lehetőség is választható)

- sport

- kézműves foglalkozás

- zenei neveléshez kapcsolódó foglalkozás

- egyéb:.....

6. Értékelje egy 1-től 5-ig tartó skálán az óvodai nevelés alábbi elemeit!

(az 1-es szám jelentése: nem tartom fontosnak, az 5-ös szám jelentése: nagyon fontosnak tartom.)

	1	2	3	4	5
testnevelés, sport					
anyanyelvi nevelés					
egészséges életmódra nevelés					
zenei nevelés					

7. Szokott-e énekelni a gyermekének?

- igen

- nem

8. Ha igen, milyen helyzetben szokott énekelni gyermekének? (több lehetőség is választható)

- alvás előtt

- játék közben

- séta közben

- a gyermek felvidítésára

- öltöztetéskor

- egyéb:.....

9. Ha nem szokott énekelni gyermekének, miért? (több lehetőség is választható)

- nincs jó hangom
- nem tartom fontosnak
- a gyermek nem igényli
- nekem sem énekeltek gyermekkoromban
- egyéb:.....

10. Van-e otthon valamilyen daloskönyv?

- van,
- nincs

11. Ha van, melyek ezek a daloskönyvek?

.....

12. Milyen zenei CD-k állnak a gyermek rendelkezésére otthon?(több lehetőség is választható)

- komolyzenei válogatás
- úgynevezett gyermekzenék
- átiratok
- teljes operák
- egyéb:.....

13. Szokott-e otthon énekelni, dúdolni csak a saját örömére? (például házimunka, stb. közben)

- igen
- nem

14. Szokott-e a gyermeke dúdolni játék közben?

- igen
- nem

15. Ha igen, mit énekel? (több lehetőség is választható)

- óvodában tanult dalt
- rádióban hallott dalt
- egyéb:.....

16. Van-e olyan ma hallható sláger, amit a gyermek sokszor dúdol?

- van
- nincs

17. Hetente hányszor hallgatnak rádiót/néznek zenei adót otthon?

- hetente 1-2-szer
- hetente 2-3-szor
- szinte mindig szól a zene valahonnan
- egyéb:.....

18. Szokott-e a család együtt leülni zenét hallgatni?

- igen
- nem

19. Milyen zenét szoktak hallgatni? (több lehetőség is választható)

- komolyzenei darabokat
- amit a gyermek kér
- legtöbbször rádiót hallgatunk
- egyéb.

20. Van-e olyan darab, amit a gyermek többször kér?

- van
- nincs

21. Ha van, melyek ezek a zenei darabok?

.....

22. Néznek-e a gyermekkel tehetségkutató műsorokat?

- igen

- nem

23. járnak-e koncertre a gyermekkel?

- igen

- nem

24. Ha igen, milyen koncerten jártak már? (több lehetőség is választható)

- klasszikus zenei koncert

- opera

- gyermekopera

- kifejezetten gyermekeknek szervezett koncert

- egyéb:.....

25. Ismer-e családoknak szóló zenés programokat? (például Ringató, Kerekítő, Tücsökzene)

- igen

- nem

26. Járt-e már ilyen programon gyermekével?

- igen

- nem

27. Ön szerint mely zenének van jótékony hatás a gyermek fejlődésére? (több lehetőség is választható)

- a klasszikus zenének

- az úgynevezett gyermekzenének

- a népz zenének

- a populáris zenének

- bárminek, amit a gyermek szeret

- minden zene jótékonyan hat

- a zenének nincsenek jótékony hatásai

- egyéb:.....

Köszönöm a segítséget!